

Regionalni razvojni center Koper
RRA Južna Primorska

PRIORITY
ACTIONS
PROGRAMME

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN
PROSTOR

Program upravljanja z obalnim območjem CAMP Slovenija

REGIONALNA STRATEGIJA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA TURIZMA JUŽNE PRIMORSKE 2006-2012

Povzetek strategije

Hosting d.o.o.

december 2006

Občina
Divača

Občina
Hrpelje-Kozina

Občina
Ilirska Bistrica

Občina
Izola

Občina
Komen

Mestna občina
Koper

Občina
Piran

Občina
Sežana

KAZALO

I. UVOD	6
1.1 Območje projekta.....	6
1.2 Trajnostni razvoj – nova kvaliteta v načrtovanju razvoja turizma.....	7
1.3 Izhodišča za trajnostni razvoj turizma.....	9
II. OCENA STANJA V TURIZMU	11
2.1. Socio – ekonomska analiza	11
2.2. Naravne in kulturne danosti.....	11
2.3 Turizem in okolje	12
2.4 Turistična infrastruktura in storitve	12
2.5. Analiza trženja obstoječe turistične ponudbe.....	16
2.6 Turizem v prostorskih planskih aktih občin	21
2.7 Stanje v upravljanju v turizmu destinacije	32
2.8 Trendi v ponudbi in povpraševanju ter trženju.....	33
2.9 Interesi udeležencev v razvoju turizma	36
2.10 Analiza SWOT.....	37
2.11 Izhodišča trajnostnega razvoja.....	41
III. SCENARIJI, OCENA NOSILNIH ZMOGLJIVOSTI	45
Prostorsko-ekološki indikatorji	45
3.1 Plaže	45
3.2 Kakovost kopalnih voda	45
3.3 Zelene površine in zelenice	46
Infrastrukturni indikatorji.....	46
3.4 Poraba pitne vode	46
3.5 Javni potniški promet.....	47
3.6 Nastanitvene zmogljivosti.....	48
Socio-ekonomski indikatorji.....	49
3.7 Zasedenost ležišč.....	49
3.8 Zadovoljstvo prebivalcev z učinki turizma.....	50
IV. VIZIJA, STRATEŠKI RAZVOJNI CILJI	55
4.1 Vizija.....	55
Cilji in strateške usmeritve	55
4.2.1 Trajnostni razvoj turizma Južne Primorske	55
4.2.2 Izboljšanje organiziranosti	58
4.2.3 Dvig kvalitete.....	59
4.3 Trženjski cilji in trženje trajnostnega turizma.....	59
4.4 Strateške usmeritve po prostorskih enotah	61
V. PRIORITETNE AKTIVNOSTI ZA RAZVOJ TRAJNOSTNEGA TURIZMA	64
5.1 Akcijski načrt po strateških sklopih	64
5.2 Implementacija strategije in akcijskega načrta	68
5.3 Monitoring	71
VI. PRIORITETNI IZVEDBENI PROJEKTI 2006 – 2008	72
6.1 Slovenska Istra- usmeritve in akcijski načrt razvoja turizma »subpokrajine«	72
6.2 Kras- usmeritve in akcijski načrt razvoja turizma »subpokrajine« ..	78
6.3 Ilirska Bistrica- usmeritve in akcijski načrt razvoja turizma »subpokrajine«	84
VII. IZVAJANJE IN NADZOR	90
VIII. VIRI IN LITERATURA	92

SLIKE

Slika 1: Rozeta trajnostnega razvoja turizma Južne Primorske.....	9
Slika 2: Organizacijska pozicija DMO (Destination Management Organization=regionalne turistične organizacije) pri usklajevanju regionalnih sektorjev	68
Slika 3: Predlog funkcionalne organiziranosti regionalne turistične organizacije za razvoj in upravljanje trajnostnega razvoja turizma na področju Južne Primorske v primeru javne-neprofitne organizacije	69
Slika 4: Model komunikacije s partnerji na lokalnem, regionalnem in nacionalnem nivoju ter mednarodno	70

GRAFI

Graf 1: Nastanitve po vrstah in tur. subpokrajinah 2004.....	13
Graf 2: Primerjava povprečne dobe bivanja domačih in tujih turistov po občinah Južne Primorske, v obdobju 2000-2004	18
Graf 3: Primerjava povprečne zasedenosti ležišč po občinah Južne Primorske, v obdobju 2000-2004.....	18
Graf 4: Primerjava povprečne dobe bivanja turistov po občinah Južne Primorske (skupaj-tuji in domači), v obdobju 2000-2004	19

TABELE

Tabela 1: Nastanitve po vrstah in turističnih subpokrajinah 2004.....	13
Tabela 2: Povprečna doba bivanja turistov po vrstah krajev v Sloveniji	19
Tabela 3: Strategije za vzdržno rast in razvoj turizma.....	57

KARTE

Karta 1: Karta regije Južne Primorske.....	6
Karta 2: Namenska raba obalnega pasu v MO Koper (izsek).....	24
Karta 3: Predlog ureditvene situacije marine ob izlivu Badaševice v MO Koper (P.S. Prostor)	25
Karta 4: Zasnova ureditve obale Koper – Izola (Mediterana d.o.o.)	25
Karta 5: Zasnova ureditve obale Koper-Izola – Prostorski prikaz - območje pri Moletu Mediterana d.o.o).....	26
Karta 6: Vriantna rešitev hotela ob klifu pri Žusterni	26
Karta 7: Prostorske sestavine planskih aktov občine Izola (Namenska raba prostora) ...	27
Karta 8: Strokovne podlage za prostorske sestavine planskih aktov občine Izola (obalno območje med Koprom in Izolo – Mediterana d.o.o.).....	28
Karta 9: Lokacijski načrt Belvedere: prikaz ureditve (P.S. Prostor).....	28
Karta 10: Prostorske sestavine planskih aktov občine Piran (namenska raba prostora) .	29
Karta 11: Lokacijski načrt Marina Portorož – prostorski prikaz (PIP – Projektiva inženiring Piran)	30
Karta 12: Območje lokacijskega načrta Hotela Palace	30
Karta 13: Idejne ureditve javnih površin v obalnem pasu občine Piran (Urbi d.o.o)	31

KRATICE

CAMP – Coastal Area Management Programmme

RNUST – Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma

RDO – Regionalna destinacijska organizacija

DMO – Destination management Organization

RTO – Regionalna turistična organizacija

PDB – povprečna doba bivanja

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

MO – Mestna občina

TIC – Turistični informativni center

MCSO – Mediteranska komisija za trajnostni razvoj

LTO – Lokalna turistična organizacija

GIZ – Gospodarsko interesno združenje

RRA – Regionalna razvojna agencija

STO – Slovenska turistična organizacija

PREDGOVOR

Ozadje nastanka strategije

Strategija trajnostnega razvoja turizma je nastala v okviru programa CAMP¹ Slovenija - Program upravljanja z obalnim območjem, ki ga v letih 2004-2006 izvaja Regionalni razvojni center v Kopru na območju osmih občin Obalno-kraške regije, ki se razteza na območju 1524 km². Strategija trajnostnega razvoja turizma Južne Primorske tako obravnava razvojne možnosti in priložnosti na področju turizma v slovenskih občinah severnega Jadrana: Izola, Piran, Koper, Hrpelje-Kozina, Ilirska Bistrica, Sežana, Komen, Divača do leta 2012.

Strategija trajnostnega razvoja turizma Južne Primorske je nastajala v tesnem sodelovanju s pripravo drugih petih t.i. individualnih projektov v okviru programa CAMP za trajnejši razvoj prostora. Preostali projekti so še Regionalna zasnova prostorskega razvoja za južno Primorsko, Podrobnejša zasnova prostorskih ureditev obalnega pasu, Upravljanje zavarovanih območij narave, Regionalni program varstva okolja in vodnih virov, Karte občutljivosti slovenske obale in pa t.i. horizontalni projekti: Prostorski regionalni informacijski sistem, Sodelovanje javnosti, usposabljanje in javna promocija, Sistemska analiza in analiza perspektiv trajnostnega razvoja.

Namen tega projekta je bil skupaj z akterji v turizmu pripraviti **skupno vizijo, cilje in strategijo trajnostnega razvoja turizma**, pripraviti **regionalni program** trajnostnega razvoja turizma s prednostnimi projekti, predlagati **nabor kazalcev nosilnih zmogljivosti prostorskega razvoja** in spodbuditi ustanovitev **"forum za trajnostni razvoj turizma"** v okviru **priprave novega regionalnega razvojnega programa statistične regije Južna Primorska 2006-2012**.

Lista konsultiranih ključnih akterjev nacionalne in lokalne ravni

Pri razvoju strategije so poleg naročnika, Regionalnega razvojnega centra Koper kot zastopnika interesov lokalnih skupnosti Južne Primorske, sodelovali tudi ključni akterji na področju turizma iz javnega sektorja (občine, lokalne turistične organizacije), predstavniki nekaterih nevladnih organizacij, turističnih podjetij, sektorskih in strokovnih javnih organizacij in prebivalci tega območja. Udeleženci pri pripravi so sodelovali s prispevki na delavnicah organiziranih v okviru projekta CAMP (v sklopu petih projektov CAMP) in še posebej na delavnicah in predstavitev posameznih faz priprave, v okviru priprave te strategije septembra 2005, novembra 2005, junija 2006.

---

¹ CAMP – Coastal Area Management Programme

I. UVOD

1.1 Območje projekta

Obravnavana južnoprimorska pokrajina je zelo raznolika in pestra. Geografsko je razmejena po geomorfoloških in podnebnih lastnostih. Statistično pa pripada dvema statističnima regijama in sicer Obalno-kraški, ki združuje občine Divača, HrpeljeKozina, Izola, Koper, Komen, Piran in Sežana ter Notranjsko-kraški, iz katere sodeluje občina Ilirska Bistrica, saj se projekt naslanja predvsem na že leta 2002 vzpostajeno sodelovanje občin v okviru priprave Regionalnega razvojnega programa Južne Primorske 2002-2006.

Geografska meja poteka od meje Slovenije na Jadranskem morju preko Brkinov do visoke kraške planote Snežnika s prevlado celinskih vplivov. Flišno obalno gričevje in z apnencem obdano flišno hribovje Brkini sega od Krasa do Jelšanskega podolja ter doline reke Reke. Za flišno obalno gričevje in Brkine je značilna rečna mreža s poplavnimi območji in pomanjkanjem vode v sušnih obdobjih.

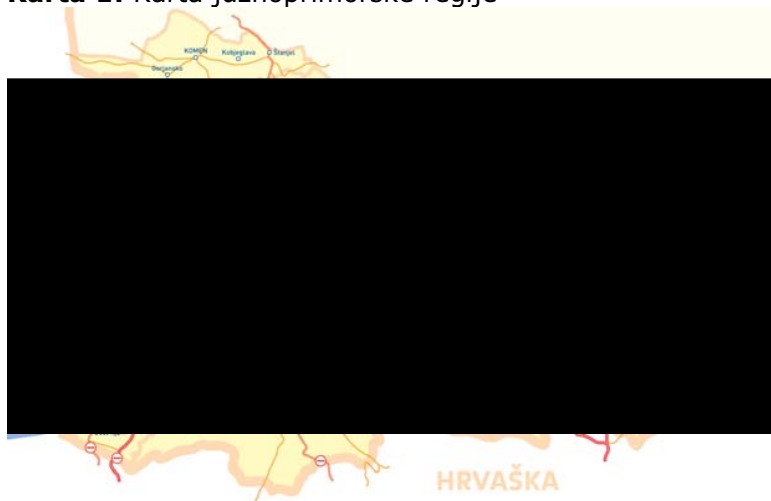
Južnoprimorska regija obsega tudi Kras, pokrajino med Tržaškim zalivom in Vipavsko dolino. To je planota iz apnencev, ki se z ostrim, okoli stometrskim robom dviguje nad Soško ravnino in se zvišuje proti jugovzhodu. V Divaškem Krasu je visoka že med 400 in 500 m. Kraška planota se nadaljuje tudi ob jugozahodni strani Slavniškega pogorja, to je Podgorski Kras, ki se nadaljuje v Doberdovski Kras, ki pa je že onstran državne meje.

Ta del Slovenije označuje submediteransko podnebje, za katerega so značilne višje temperature, večja vetrovnost, redkejši pojav snega in zmrzali, večja sušnost, več jasnine in osončenost.

Značilno pokrajinsko raznolikost pogojujejo poleg podnebja tudi različna geološka sestava (fliš in apnenec), razgiban relief ter morje v kombinaciji z omenjeno klimo. Vse to pa pogojuje raznolikost hidroloških, vegetacijskih in kulturnih posebnosti. Območje obsega tako prava primorska kraška območja kot tudi dinarska, obalne predele, primorsko in dinarsko flišno gričevje.

Regija meji na zahodni strani z Italijo in na južni s Hrvaško.

Karta 1: Karta južnoprimorske regije

1.2 Trajnostni razvoj – nova kvaliteta v načrtovanju razvoja turizma

Strategija razvoja turizma med drugim upošteva trajnostni razvoj in najsodobnejše trende na področju turizma, s posebnim poudarkom na trendih rastočega trajnostnega obalnega oziroma obmorskega turizma, ekološkega turizma, kulturnega turizma, trendov v trženju turizma, še posebej razlike pri trženju trajnostno naravnega turizma in trendov pri razvoju posameznih trajnostno naravnanih turističnih proizvodov in storitev ter trajnostnih praks ključnih akterjev turizma. Izpostavlja dosedanje izzive/probleme na področju turizma. **Narejeni so scenariji razvojnih možnosti.** Izpostavljen je trajnostni razvoj kot optimalna možnost razvoja turizma v obravnavanem območju zaradi optimalnega izkoriščanja danosti in prednosti za turistične razvojne potrebe po načelih »solidarnosti« in konsenza med socialnimi, ekonomskimi in okoljskimi dejavniki. Nosilna zmogljivost pokrajine, ki se omenja v dokumentu, se v glavnem nanaša zgolj na obalni pas, saj se le na tem območju srečujemo z grožnjo preseganja nosilne zmogljivosti prostora za razvoj turizma, izražene z izbranimi indikatorji.

Zakaj govorimo o eni turistični pokrajini in treh subpokrajinah?

Strategija obravnava območje osmih občin kot enotno **območje prihoda turistov – turistično pokrajino** (=destinacijo) zaradi motivov prihoda gostov v to destinacijo, zaradi raznolike ponudbe obalnega, eko, kulturnega, in specifičnih značilnosti drugih vrst turizma. Pri tem moramo poudariti, da gre "le" za vstopanje gostov v to **območje (razvojno regijo) osmih občin Južne Primorske.** V razvojni regiji pa obstaja vrsta **turističnih območij s svojo značilno ponudbo** mest, naselij, vasi, ki se **z raznolikimi turističnimi proizvodi in storitvami samostojno ali povezano tržijo v turizmu.** Gre torej za turistična območja (subpokrajine) z več deset turističnimi proizvodi in storitvami izhajajočimi iz zelo raznolikih danosti v turizmu, ki omogočajo trajnostno rast obstoječih in razvoj novih, trženjsko zanimivih in prostorsko uravnoteženih turističnih proizvodov in storitev s ciljem povečevanja nosilnih zmogljivosti. Ta turistična območja oziroma subpokrajine se nahajajo na geografsko zaokroženih območjih Krasa, Ilirske Bistrice z Brkini in slovenske Istre z obalo. Turistična subpokrajina severnega Jadrana (z razliko od množice turističnih **subpokrajin v razvojni regiji Južna Primorska**) predstavlja geografski prostor, na katerem se nahajajo posamezne turistične zanimivosti, ki so cilj turističnih potovanj.

Za potrebe celostnega razvoja turizma, kot jih opredeljuje ta dokument, se torej izraz "turistična pokrajina (destinacija)" zato uporablja za razvojno območje Južne Primorske (*RRP Južne Primorske je temu izrazu enakovredno uporabljal poimenovanje "regija", ki je sedaj zamenjan z izrazom pokrajina, zaradi uporabe le tega v razvojno tržnih strateških dokumentih na nacionalni ravni*), ki obsega teritorij 1524 km² ob severnem Jadranu z ambicijo, da se razvojna vprašanja razširijo pokrajinsko in čezmejno.

Zakon o spodbujanju razvoja turizma v Republiki Sloveniji v 4. členu imenuje turistično destinacijo (pokrajino) na območju Slovenije »**turistično območje**« in ga opredeljuje kot »geografsko zaokroženo območje ene ali več občin, ki ponuja **določen splet turističnih storitev oziroma integralni turistični proizvod** (od storitev prenočevanja, prehrane, zabave, rekreacije do drugih storitev za prosti čas in drugih storitev), zaradi katerega ga turist oziroma turistka izbere za svoj potovalni cilj.« Nekatero turistično destinacijo, ki jih obravnava tudi ta strategija zato **presejajo administrativne meje Južne Primorske kot razvojne regije in nacionalne meje**, saj se na primer načrtovanje turističnih proizvodov turistične subpokrajine Krasa ne začne in ne konča znotraj administrativnih meja obravnavanih občin, pač pa je Kras, obravnavan v tej strategiji kot ena od treh razvojnih »subpokrajin« samo v delu, ki se nahaja v območju

Južne Primorske razvojne regije (cca 65% teritorija Krasa, ki se sicer razteza čez mejo s sosednjo Italijo do morja in tudi v del severnoprimorske regije v Republiki Sloveniji).

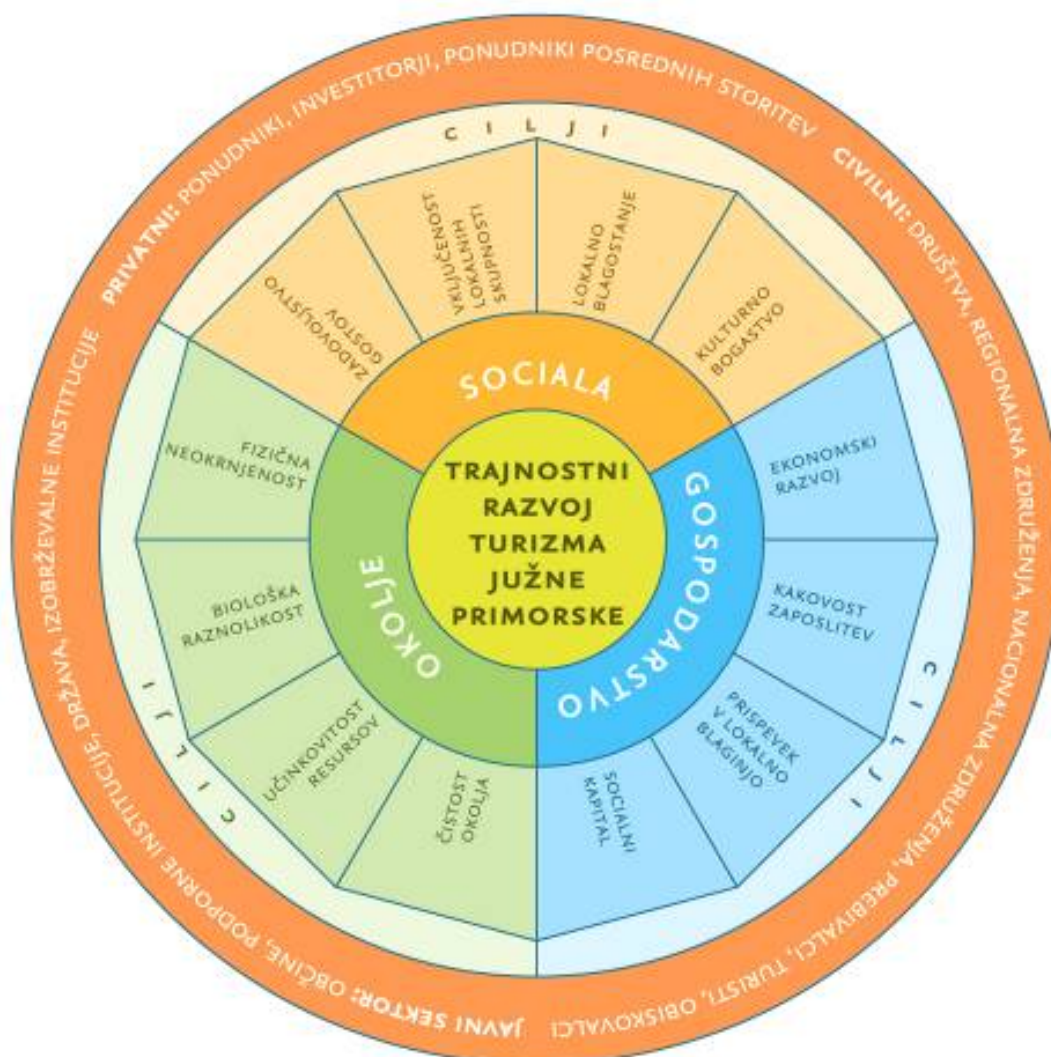
Zaradi posebnih značilnosti naravnih in kulturnih danosti, na katerih temelji obstoječa ponudba, še bolj pa zaradi različnega razvojnega potenciala, se v strategiji pojavljajo tudi tri t.i. **»subpokrajine«** (=subpokrajine) - slovenska Istra, Ilirska Bistrica z Brkini in Kras. **Subpokrajine so med seboj konkurenčne in hkrati komplementarne**, saj do določene mere ponujajo enakovrstne proizvode in storitve, v marsičem pa so izjemne in imajo svoje prednosti in priložnosti na lastnih ciljnih trgih, kar spet povečuje atraktivnost celotni destinaciji. Zato strategija usmerja subpokrajine k posebni obliki konkurenčnosti znotraj pokrajine-destinacije Južna Primorska (in seveda tudi zunaj nje v odnosu do drugih pokrajin v Sloveniji in sosednjih državah, zlasti čez mejo) in sicer z usmeritvijo k osredotočenosti in specializaciji ponudbe glede na specifične naravne in/ali kulturne danosti in izjemnosti proizvodov in storitev, ki se lahko kreirajo pretežno le na teh specifičnih danostih. Strategija opredeljuje možnosti, kako lahko turistična ponudba v teh treh "subpokrajinah" bolj ali manj izkorišča resurse in razvojne potencialne na trajnosten, bolj uravnotežen način, kar pomeni, da se optimalno med seboj povezujejo okoljski, socio-kulturni in gospodarski vidiki razvoja- nikoli zgolj in samo v korist in prevlado le enega izmed treh sklopov omenjenih dejavnikov in z enakomernejšo (re)distribucijo turistov v prostoru, razvojnih dejavnikov in razporeditvijo obremenitev v prostoru.

Strategija tako usmerja **slovensko Istro, da se konkurenčno pozicionira kot obmorska/obalna subpokrajina in gradi svojo specializirano ponudbo turističnih proizvodov na kongresnem turizmu, navtičnem in turizmu dobrega počutja in zdravja**. Konkurenčne prednosti subpokrajine **Kras so izjemno kulturno in naravno bogastvo (Lipica, Štanjel, Park Škocjanske jame, kraški rob, arhitekturna krajina, kulinarika) in podzemen svet kot enkratni, poseben svetovno konkurenčni turistični proizvod**. Konkurenčne prednosti te subpokrajine na področju turizma so torej kulturni turizem in proizvodi temelječi na speleologiji. Trajnostni razvoj turizma na tem območju bo posebej posvečal pozornost razvoju na teh specifično kraških okoljskih, socialnih in ekonomskih danostih in razvojnih možnostih. **Ilirska Bistrica z Brkini pa ima izjemno dobro ohranjeno naravo in naj gradi svoje konkurenčne prednosti ponudbe znotraj pokrajine Južna Primorska še posebej na trendovskem ekološkem turizmu s proizvodi pohodništva, lova/ribolova - odkrivanja narave na tisoč in en način in okrog te vrste turizma uravnoteženih razvojnih aktivnostih**.

Združitev turistične ponudbe v eno turistično pokrajino in skupno nastopanje na raznolikih ciljnih trgih je tudi v dolgoročnem interesu lokalnih skupnosti in ključnih akterjev na področju turizma v območju. Na ta način se bodo lahko hitreje in učinkoviteje uveljavila trajnostna načela razvoja, ki omogočajo bolj skladen razvoj turistično najbolj razvitega območja priobalnega pasu ter izkoriščanje razvojnih možnosti podeželja v zaledju slovenske Istre in še posebej območij Krasa ter Ilirske Bistrice.

Nosilci razvoja turizma v pokrajini in bodočega upravljanja turistične pokrajine ter njenega celovitega trženja so predlagani v organizacijskem modelu upravljanja pokrajine, kjer so opredeljene pristojnosti in odgovornosti vseh akterjev razvoja in nosilcev izvajanja dejavnosti turizma. Predlagana je formalna oblika javno-zasebnega partnerstva, ki jo RNUST imenuje RDO (regionalna destinacijska organizacija), v strokovni literaturi pa jo najdemo kot DMO (Destination Management Organization). V pričujočem dokumentu bomo zanjo uporabljali slovenski izraz RTO oziroma mednarodnega DMO.

Slika 1: Rozeta trajnostnega razvoja turizma Južne Primorske

1.3 Izhodišča za trajnostni razvoj turizma

Okoljski program (UNEP) in **Svetovna turistična organizacija (WTO)** podajata smernice za trajnostni razvoj turizma vladam in lokalnim skupnostim v okviru **Mediterranskega akcijskega plana za območja Mediterana (UNEP- MAP)** oziroma **v Vodniku za oblikovanje trajnostnih politik (WTO)**.² Navedeni cilji, ki jih izpostavljata na področju trajnostnega razvoja turizma Svetovna turistična organizacija in Okoljski program v okviru Organizacije združenih narodov, so vzajemno odvisni in vplivajo na oblikovanje razvojnih politik na področju gospodarstva, zaposlovanja, okolja, varstva potrošnikov, lokalne samouprave, varstva okolja, narave, kmetijstva in kulture ter urejanja prostora. Natančnejša vsebina smernic je navedena v točki 2.11.

² Making tourism more sustainable, A guide for Policy Makers, United Nations Environment Programme and World Tourism Organisation, 2005

Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2013

Izhodišča za razvojne ukrepe Slovenije na področju trajnostnega turizma so v novem Razvojnem načrtu in usmeritvah slovenskega turizma 2007-2013 podana v okviru poglavja o politiki trajnostnega, prostorskega in regionalnega razvoja. Ukrepi izhajajo iz predpostavke o določitvi geografskega prostora oziroma turistične destinacije različnih dimenzij (država, regija, lokalne skupnosti, turistični kraji), ki se povezujejo na osnovi enakopravnih in soodvisnih gospodarskih, družbenih in okoljskih dejavnikov, oziroma na njih temelječih ciljih. Turistična politika bo zagotavljala uveljavitev treh ključnih pogojev trajnostnega razvoja na področju turizma:

- varovanje naravnega okolja in trajnostna raba razpoložljivih virov,
- upoštevanje vrednot družbe (identitete) ter zmanjševanje negativnih učinkov masovnega turizma,
- uspešnost turističnih proizvodov in podjetij.

Med ukrepi države za uveljavitev trajnostnih načel pa sta:

1. Razvoj indikatorjev trajnostnega turizma s ciljem spodbujanja razvoja in spremljanja uresničevanja trajnostnega razvoja ter opredelitev ključnih indikatorjev trajnostnega razvoja turizma v različnih destinacijah.
2. Prostorska ureditev razvoja turizma s ciljem zagotoviti ugodne prostorske pogoje za razvoj turizma skladno s trajnostnimi načeli.

II. OCENA STANJA V TURIZMU

2.1. Socio – ekonomska analiza

Demografske značilnosti

- neenakomerna poseljenost,
- visoka stopnja rasti števila prebivalstva na obali in obraten trend v zaledju,
- staranje prebivalstva,
- nizka stopnja zaposlenosti v turizmu glede na potencial regije.

Ključni izzivi na področju zaposlovanja kadrov

- izobrazbena struktura ni prilagojena potrebam in trendom razvoja turističnega gospodarstva,
- pomanjkanje visoko usposobljenih kadrov v turizmu (management) in specialističnih kadrov,
- neugodna starostna struktura v regiji narekuje pritegnitev kadrov iz drugih domačih in tujih regij in sektorjev, ne turistična industrija in ne okolje nista v zadostni meri pripravljena na angažiranje tuje delovne sile ali delovne sile iz drugih krajev Slovenije (npr. iz zimskih destinacij),
- neprivlačnost poklicev v turizmu,
- sezonska naravnost dela,
- neprožni zaposlitveni modeli kot posledica toge zaposlitvene zakonodaje.

2.2. Naravne in kulturne danosti

Zaradi reliefne razgibanosti, podnebja in pestre geološke sestave, ki pogojujejo hidrološke, vegetacijske in kulturne posebnosti, Južno Primorsko zaznamujejo številne naravne lepote, ki so edinstvene za ta konec Slovenije in tudi sveta. Kras s številnimi kraškimi pojavi, z najlepšim koščkom podzemnega sveta v svetovnem merilu, slovenska obala z naravnim rezervatom z debelimi skladi laporjev in peščenjakov in z edinstvenim Strunjanskim klifom, ki se dviga tudi do 80 metrov nad morjem in je najvišja flišna stena ob vsej Jadranski obali, Sečoveljske soline, številni nasadi oljk z vinogradi, s sadovnjaki breskev in češenj,... so le nekatere naravne znamenitosti. Za obravnavano območje so značilna tudi številna zavarovana območja narave.

Poseben izziv trajnostnega razvoja turizma predstavlja ohranitev in **krepitev biotske raznovrstnosti** kot turistični potencial, saj se le-ta zmanjšuje med drugim tudi zaradi:

- povečane poselitve ozkega obalnega pasu (tudi kot posledica širitve turistične infrastrukture);
- vnosa onesnaževal in prekomernih količin organskih snovi ter komunalnih odpadkov;
- onesnaževanja vodotokov iz zaledja ob hkratnem zmanjševanju dotoka neonesnažene vode;
- onesnaževanja morja zaradi izpustov iz plovil;
- izsuševanja mokrišč in obrežne vegetacije;
- urbanizacije v zaledju ter intenzifikacije kmetijstva;
- zaraščanja suhih travnišč;
- onesnažene podzemne vode (podzemeljski habitatni tipi).

Še posebej veliki izziv na področju **vključevanja kulturnih resursov** v turistično ponudbo predstavljajo:

- neizkoriščene možnosti za razvoj turizma in storitvenih dejavnosti v objektih kulturne dediščine in javne kulturne infrastrukture,
- trženje kulturne dediščine in sodobne kulturne ustvarjalnosti v turizmu,
- dostopnost kulturnih dobrin za različne ciljne skupine,

- nerazvitost kulturnih turističnih proizvodov glede na potencial (npr. kulinarčni turizem, enogastronomija, kulturne tematske poti, prireditve....).

2.3 Turizem in okolje

Izzivi na področju vplivov turizma na okolje in okoljskih sprememb na turizem

- poraba naravnih virov (predvsem energije, vode) v turizmu,
- nastajanje odpadkov,
- onesnaževanje voda zaradi turizma (predvsem zaradi neurejene komunalne infrastrukture - komunalne odpadne vode, onesnaževanje morja - marine),
- okoljski vplivi zaradi prometa, h kateremu prispeva znaten delež turizem (onesnaževanje zraka - predvsem ozon, Nox, prašni delci), hrup,
- hrup povzročajo tudi zabavišča, plesišča, prireditve...,
- ogrožanje prostorskih potencialov (krajina, kulturna dediščina, biodiverzitet), zaradi gradnje novih turističnih kapacitet.

2.4 Turistična infrastruktura in storitve

Namestitve

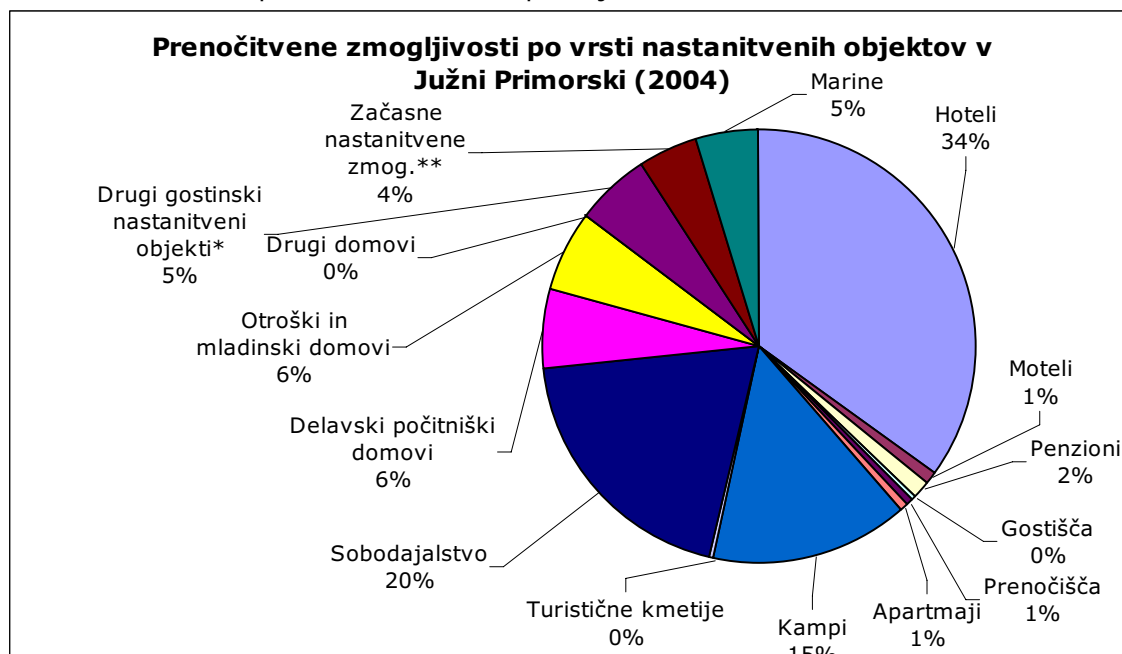
Ključna izziva v strukturi turističnega gospodarstva regije in še zlasti njene turistične namestitvene infrastrukture sta neuravnotežena razporeditev kapacitet v prostoru in neuravnoteženost v strukturi turistične ponudbe (najpogosteje vezane prav na turistično namestitveno infrastrukturo). Vzroki za to so:

- koncentracija nastanitvenih kapacitet na ozkem priobalnem pasu slovenske Istre in iz tega izhajajoča neuravnotežena razporeditev turističnih namestitvenih kapacitet v prostoru ter neuravnotežena struktura potrebnih, sodobnemu času prilagojenih namestitvenih kapacitet,
- še neizkoriščene ali premalo izkoriščene druge oblike namestitvenih kapacitet v zaledju (na podeželju slovenske Istre, na Krasu in v Brkinih, pomanjkanje majhnih nastanitvenih kapacitet, v skladu s sodobnimi trendi kot posledica intenzivnega razvoja turizma od konca šestdesetih let prejšnjega stol., ki je z razmahom turizma dajal prednost izgradnji večjih kapacitet,
- delno neustrezna kakovost nastanitvenih struktur glede na željen razvoj ponudbe,
- velik delež namestitvenih kapacitet je neprofitnega značaja (počitniški in mladinski domovi, domovi za invalide in starostnike, delavski počitniški domovi) in zasedajo v veliki meri eminentne lokacije, kar z vidika trženja mikrolokacij in z vidika preusmeritve turizma v kakovostno višji razred predstavlja poseben razvojni izziv,
- pomanjkanje umetnih atrakcij in podporne infrastrukture (zlasti za večje športne in kulturne prireditve),
- z izjemo marin manjkajo nastanitve „na vodi“,
- pomankljive evidence.

Tabela 1: Nastanitve po vrstah in turističnih subpokrajinah 2004

Območje Vrsta nastanitve	slovenska Istra		Kras		Ilirska Bistrica		J Primorska	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
Hoteli	7.778	34,9	339	36,5	0	0,0	8.117	34,8
Moteli	48	0,2	140	15,1	0	0,0	188	0,8
Penzioni	251	1,1	111	11,9	18	28,6	362	1,6
Gostišča	0	0,0	14	1,5	20	31,7	34	0,1
Prenočišča	95	0,4	59	6,3	0	0,0	154	0,7
Apartmaji	144	0,6	7	0,8	0	0,0	151	0,6
Kampi	3.300	14,8	110	11,8	0	0,0	3.410	14,7
Turistične kmetije z nastanitvami*	0	0,0	22	2,4	16	25,4	38	0,2
Sobodajalstvo	4.524	20,3	88	9,5	0	0,0	4.612	19,8
Delavski počitniški domovi	1.369	6,1	0	0,0	9	14,3	1.378	5,9
Otroški in mladinski domovi	1.383	6,2	0	0,0	0	0,0	1.383	5,9
Drugi domovi	44	0,2	0	0,0	0	0,0	44	0,2
Drugi gost.nast.objekti	1.222	5,5	40	4,3	0	0,0	1.262	5,4
Začasne nast. Zmogljivosti	1.031	4,6	0	0,0	0	0,0	1.031	4,4
Marine	1.100	4,9	0	0,0	0	0,0	1.100	4,7
Skupaj	22.289	100	930	100	63	100	23.314	100

Vir : SURS, 2005

Graf 1: Nastanitve po vrstah in tur. subpokrajinah 2004

Vir : SURS, 2005

Podporna infrastruktura / rekreacija

Ključni izzivi na področju športne rekreativne ponudbe (področje športno-rekreativne infrastrukture):

- primanjkuje športnih dvoran in športnih objektov (bazeni, stadioni), obstoječi so zastareli in neprimerni za izvajanje določenih oblik športov,
- obstoječa športna infrastruktura ni trajnostno naravnana, poseben problem predstavljajo parkirna mesta in javni dostopi,
- ureditev regionalne tematske pohodne poti, ki bi omogočala spoznavanje celotne Južne Primorske (možnost kombinacije obiska tudi s kolesom), in povezava poti z mednarodnimi v sosednji Italiji in Hrvaški,
- ureditev sprehajalnih poti ob obali in integracija v pohodniški produkt,
- oblikovanje čezmejnih rekreativnih in tematskih poti z Italijo in Hrvaško,
- Kobilarna Lipica in druga zavarovana območja (naravna in kulturna) so nezadostno in nezadovoljivo vključena v mrežo turistične ponudbe na širšem območju.

Izzivi na področju športno-rekreativnih prireditev in sorodnih storitev:

- komplementarno trženje produktov športnega turizma v regiji (vsaj na ravni destinacije Južne Primorske ne le lokalno),
- "glokalno" trženje področja, ki je na področju krasoslovja in jamarstva svetovnega pomena,
- oblikovanje novih rekreacijskih produktov, ki bi zagotavljali kroženje gostov ob obali glede na različne vrste aktivnosti ob, na in v vodi,
- okrepitev dodatne ponudbe adrenalinskih počitniških doživetij na vodi in vodnih doživetij,
- razvoj primernih raziskovalnih produktov s področja jamarstva za male skupine,
- oblikovati trženjsko zanimive produkte opazovanja narave, morskega in rečnega ribolova,
- prilagoditi trženje glede na nišne ciljne skupine,
- preučiti trajnostne vidike produktov,
- biti razpoznaven.

Atraksije / obstoječi turistični produkti / dogodki

Izzive na področju podeželskega turizma predstavljajo:

- večja vključitev lokalno pridelanih in predelanih prehrabnenih izdelkov in pijače v celotno turistično ponudbo turistične destinacije in njenih posameznih območij,
- zagotavljanje zadostnih količin in ustrezne kakovosti pridelkov oziroma pijač v ponudbeni verigi,
- ustvarjanje blagovnih znamk in trženje lokalnih prehrabnenih proizvodov in pijač ter
- izgradnja privlačnih turističnih proizvodov in storitev za razvoj podeželja,
- trajna podpora prireditvam na podeželju,
- investicije v manjše namestitvene kapacitete v večjem obsegu.

Problematika navtičnega turizma:

- kakovost storitev zaostaja za trendom rasti navtičnega turizma:
  - preozek spekter ponudbe-storitev v marinah,
  - nekonkurenčnost marin v odnosu do drugih marin v severnem Jadranu,
  - omejen obseg kapacitet še zlasti upoštevajoč nosilne zmogljivosti prostora,
- šibka integriranost marin z mesti na obali (rekreacijske poti, signalizacija, javni dostopi),

- pomanjkanje informacij o razpoložljivih storitvah marin v drugih destinacijah v Sloveniji in o drugih produktnih območjih, kjer se zadržujejo potencialni navtični turisti (npr. golf igrišča, Bled), čez mejo na Hrvaškem in v sosednji Italiji in Avstriji,
- manjka kakovostna logistična podporna infrastruktura za sprejem velikih ladij za križarjenja.

Prireditvena infrastruktura

Zaradi izredno bogate kulturne in arhitekturne dediščine se **prireditve in drugi dogodki** odvijajo tudi v obstoječih objektih kulturne dediščine - gradovih, palačah, sakralnih objektih, muzejih, ki bi jih bilo treba še bolj izkoristiti v te namene, predvsem zaradi ambientalno-arhitekturne vrednosti in na ta način vključiti pomemben segment kulturne dediščine v celostno turistično ponudbo. Podobno kot drugod po svetu predstavlja tudi v turizmu te regije poseben izziv integracija javne infrastrukture z interesi turističnih podjetij in zagotovitev javno-zasebnega partnerstva pri vzdrževanju in novogradnji večnamenskih dvoran in prireditvenih prostorov, da bi bolje izkoristili potrebe in sinergije lokalnih skupnosti (prebivalcev) in turističnih ponudnikov (podjetij). Na ta način bi dosegli večjo uravnoveženost pri zagotavljanju višje kakovosti bivanja in turistične ponudbe na eni strani ter izboljšali strukturo gostov in število obiskov v regiji na drugi strani in predvsem zadovoljili potrebo sodobnih turistov po več izkušnjah lokalne kulture.

Dostopnost in promet

CESTE

- še vedno slabše dostopni posamezni deli območja (relativna odmaknjenost avtocestnih prometnih tokov subpokraine Ilirska Bistrica),
- prevelika gostota prometa na obalni cesti v času sezon,
- pomanjkanje parkirišč,
- umiritev prometa v mestnih središčih, naseljih in vaških jedrih;

POMORSTVO

- razvoj potniškega terminala v Kopru, za večje potniške ladje (križarjenja),
- lokalni javni prevozi po morju ne obstajajo, zasebni prevoz ni bil ekonomičen,
- ni redne pomorske povezave z Italijo in Hrvaško (so samo organizirani izleti);

ZRAČNI PROMET

- preslaba izkoriščenost večjih sosednjih letališč Trst (I) in Pula (HR),
- sečoveljsko letališče ne omogoča pristananja večjim letalom, v zaledju ni drugih tudi manjših letališč in vzletišč za panoramske prelate,
- niso proučene možnosti za večji izkoristek športnih letališč in malih letal, zlasti za goste višjih cenovnih kategorij;

ŽELEZNICA

- železniška povezava iz Ljubljane in večjih slovenskih središč je samo do Kopra, šibka vloga železniškega potniškega prometa,
- ni speljanih lokalnih dovozov do končnih destinacij za turiste,
- mednarodne železniške povezave do destinacije so preskromne,
- ni programov železnice za intermodalne turistične prevoze (kombinacija ceste, železnice, ladje in po potrebi tudi letal za določene ciljne trge);

INTERMODALNI SISTEMI

- povezave med različnimi oblikami transporta so slabo oziroma sploh niso razvite.

Informacijska podpora

Ključni izzivi na področju izkoriščanja informacijske-komunikacijske tehnologije

Poleg nujno potrebnih investicij v gradnjo širokopasovnih omrežij bo potreben tudi večji izkoristek razpoložljivih kapacitet obstoječih omrežij.

Na področju uporabniških aplikacij pa je/bo potrebno digitalizirati ponudbene vsebine za uporabo v različnih informacijskih medijih - večpredstavnostnih medijih (interaktivna televizija, mobilna telefonija idr.).

Večji izziv na področju izkoriščanja informacijsko-komunikacijskih tehnologij za povečanje dostopnosti in večjo prepoznavnost turistične ponudbe regije predstavlja tudi postavitve centralnega informacijskega in rezervacijskega sistema destinacije ter administriranje elektronskih in digitalnih medijskih vsebin za potrebe celovitega razvoja turizma destinacije.

2.5. Analiza trženja obstoječe turistične ponudbe

Dosedanje trženjske aktivnosti v regiji Južna Primorska so bile med seboj nepovezane in neuskalane, kar je poudarjeno kot slabost v vseh obstoječih lokalnih strateških razvojnih dokumentih. Zaradi nepovezanosti in razdrobljenega trženja se podatki o učinkovitosti trženjskih aktivnosti, orodjih in rezultatih regionalno sistematično ne spremljajo, prav tako pa v času analize ni bilo na razpolago podrobnejših trženjskih dokumentov s konkretnimi opredelitvami niti na strateški ravni niti na izvedbeni.

Obstoječa struktura gostov

V osnovi je opazna neprimerljiva razlika med obalnimi občinami in notranjostjo oziroma zaledjem.

Glede na razporeditev gostov v slovenski Istri je v vseh primerjanih letih najbolj obiskana občina Piran, ki nudi tudi najbogatejšo paleto različnih možnosti preživetja predvsem poletnih počitnic.

Prevladujejo tuji turisti, ki so v letu 2003 že presegli mejo 200.000 obiskov letno. Prihodov domačih turistov je manj, največ jih je bilo leta 2000, nato sledi rahel trend upadanja njihovega števila.

Mestna občina Koper in občina Izola imata podobno gibanje prihodov turistov v omenjenih letih in v obeh prevladujejo domači turisti; število njihovih prihodov se giblje okrog 50.000 letno.

Občina Piran beleži največ prihodov na račun Portoroža, ki je za turiste privlačen predvsem zaradi močne turistične razvitosti, kar dokazujejo številni hoteli z vedno večjim poudarkom na novejših oblikah turističnih produktov (npr. wellness, kongresni turizem); na drugi strani se turisti zanimajo tudi za starejša mesta oziroma arhitekturo in kulturne znamenitosti; v tem pogledu je privlačen Piran. V ostalih dveh obmorskih občinah ne namenjajo tolikšne pozornosti turistični dejavnosti kot v občini Piran, kar je razvidno iz manj pestre turistične ponudbe, manjšega števila osnovnih nastanitvenih objektov, programov ter aktivnosti in posledično manjšega števila prihodov turistov. Med obravnavanimi obalnimi občinami je premalo razvita koordinacija dogajanja (predvsem v poletni sezoni), ki bi omogočala pretočnost turističnega prometa in povpraševanja ter enakomernejšo obremenitev okolja.

Skladno s številom turističnih prihodov se v obalnih občinah ustvari tudi največje število turističnih nočitev (tudi v slovenskem merilu). Ponudba je izraziteje vezana predvsem na letno, počitniško sezono.

V občini Piran prevladujejo prenočitve tujih turistov, kar je povsem razumljivo, če prenočitve primerjamo s prihodi turistov. Razlogov za veliko število nočitev je več, predvsem so to osnovni nastanitveni objekti (hoteli), razvita je tudi ostala turistična ponudba.

Domači turisti prevladujejo v številu prenočitev v občinah Koper in Izola. Domači gostje, ki se odločajo za preživljanje počitnic na slovenski obali, se v večjem številu odločajo tudi za nastanitve v sekundarnih nastanitvenih objektih. V primerjavi z Mestno občino Koper, beleži občina Izola nekoliko večje število nočitev, saj ima Koper v predstavah potencialnih gostov najmanj »turistično« podobo. Koper predstavlja predvsem gospodarsko središče z luko, čeprav ima ugodne, predvsem kulturne danosti za razvoj turizma (staro mestno jedro, prireditve...).

Višek nočitev v primerjalnem obdobju je piranska občina beležila v letu 2002, v zadnjih dveh letih pa število nočitev upada, kar posebej velja za število tujih nočitev.

Gibanje turističnih nočitev v ostalih dveh obalnih občinah je manj izrazito, pri čemer je v zadnjem letu (2004) v primerjavi števila nočitev poraslo le v občini Koper in to tako pri tujih kot tudi pri domačih gostih.

Dolžina bivanja

Povprečna doba bivanja domačih in tujih turistov se razlikuje po posameznih občinah, občutnejše razlike pa so opazne tudi glede na obmorska oziroma zaledna območja. Med občinami južnoprimorske regije ima najvišjo povprečno dobo bivanja občina Izola, predvsem tudi na račun specializirane ponudbe za seniorje in poletne počitnice. Najnižjo povprečno dobo bivanja turistov beležijo v občini Divača (kljub temu, da se tam nahajajo svetovno znane Škocjanske jame), pri kateri pa se je PDB v zadnjem letu sicer glede na prejšnja leta močno dvignila, a ni dosegla vrednosti iz prvega primerjanega leta 2000. Najenakomernejšo razporeditev povprečne dobe bivanja med domačimi in tujimi gosti ima občina Piran, ki se po vrednostih in intenzivnosti turističnega prometa uvršča med vodilne destinacije regije in države nasploh.

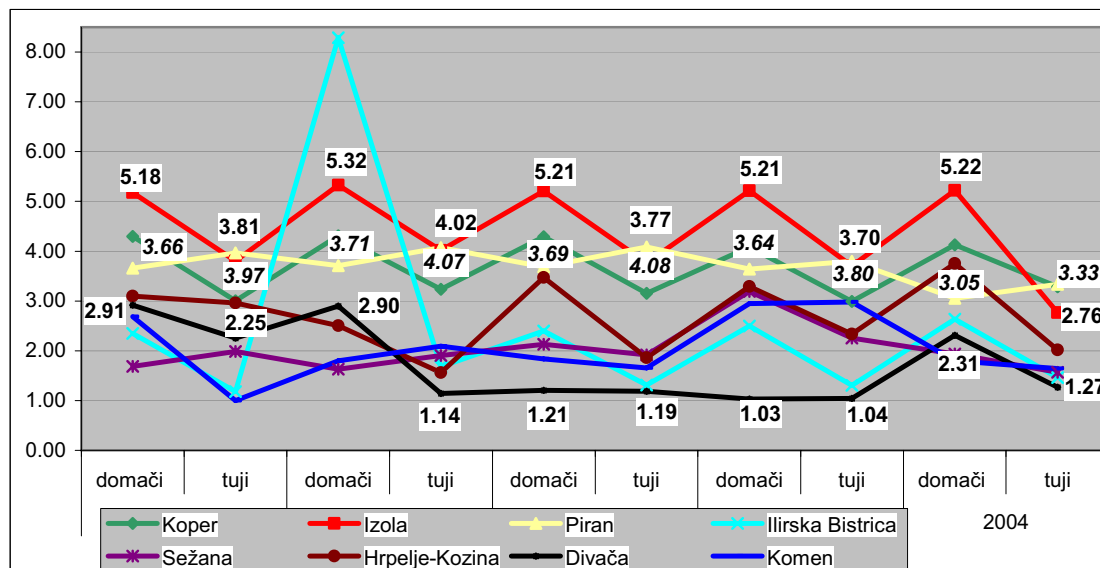
Trend zadnjih let nakazuje krajšanje povprečne dobe bivanja v turističnem svetu, kar se jasno odraža tudi na južnem Primorskem. Povprečna doba bivanja se je znižala v vseh obravnavanih občinah (krovna primerjava 2004 in 2000), pri čemer sta najmanjše realno znižanje utrpeli občini Sežana in Komen, največje zmanjšanje povprečne dobe bivanja pa je prisotno v občini Divača.

Povprečna doba bivanja v Sloveniji je v primerjavi z letom 1995 (3,7 dni) padla in je v letu 2003 znašala 3,3 dni.

Najvišjo povprečno dobo bivanja na Obali ima občina Izola, v zalednem območju pa občina Hrpelje-Kozina, čeprav so izhodišča vrednosti, iz katerih izhaja njun izračun, bistveno različna (intenzivnost turističnega povpraševanja je pravzaprav neprimerljiva).

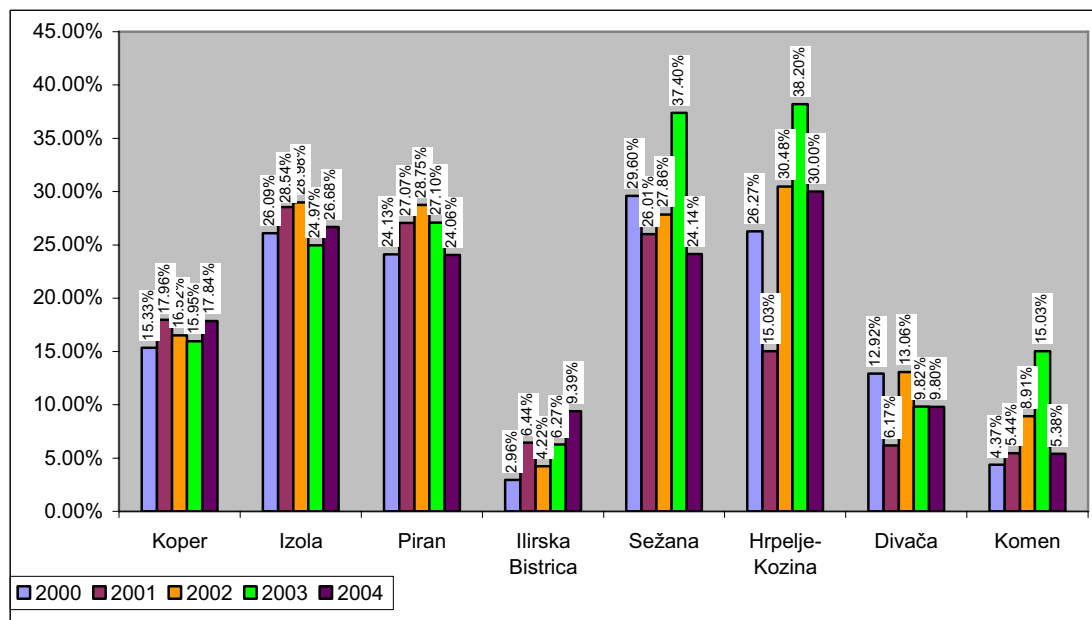
V posameznih občinah, na primer Ilirska Bistrica, se v posameznih letih pojavijo tudi vidnejša odstopanja, ki pa so zaradi minimalnega turističnega obiska mnogokrat pogojena tudi z različnimi gospodarskimi, izobraževalnimi, varovalnimi... ali drugimi dogodki, ki zaradi majhnosti letnega števila vplivajo na končni rezultat in mnogokrat sploh nimajo prave »turistične« osnove.

Graf 2: Primerjava povprečne dobe bivanja domačih in tujih turistov po občinah Južne Primorske v obdobju 2000-2004

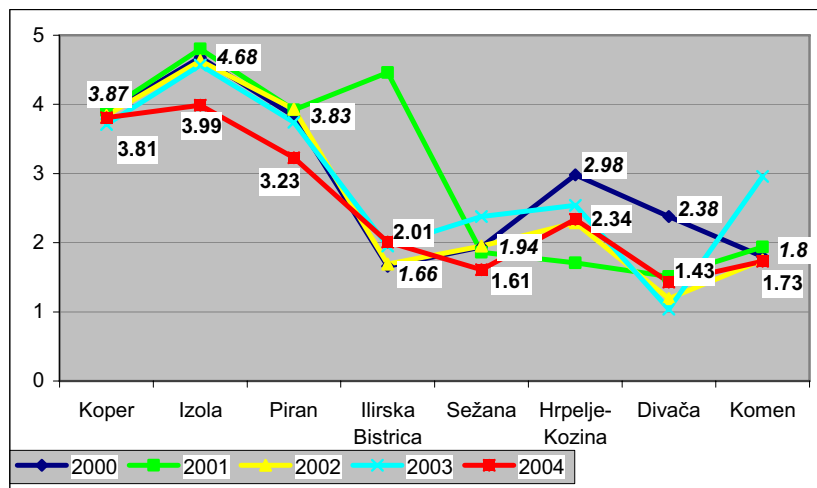

Vir: SURS, 2005

Graf 3: Primerjava povprečne zasedenosti ležišč po občinah Južne Primorske v obdobju 2000-2004

Vir: SURS, 2005

Graf 4: Primerjava povprečne dobe bivanja turistov po občinah Južne Primorske (skupaj-tuji in domači) v obdobju 2000-2004

Vir: SURS, 2005

Tabela 2: Povprečna doba bivanja turistov po vrstah krajev v Sloveniji

	Skupaj	Glavno mesto	Zdraviliški kraji	Obmorski kraji	Gorski kraji	Drugi turistični kraji	Drugi kraji
1995	3,7	2,2	5,5	4,5	3,3	2,0	2,4
1996	3,5	2,0	5,4	4,1	3,2	1,9	2,6
1997	3,5	2,0	5,4	4,1	3,2	1,9	2,4
1998	3,5	2,0	5,4	4,1	3,2	1,9	2,2
1999	3,5	2,2	5,2	4,0	3,1	1,9	2,2
2000	3,4	2,0	5,1	4,0	3,1	2,0	2,4
2001	3,4	2,0	4,9	4,1	3,1	1,9	2,5
2002	3,4	2,0	4,8	4,0	3,1	2,0	2,4
2003	3,3	2,0	4,7	3,9	3,0	2,1	2,2

Vir: SURS, 2005

Sezonskost obiskov

Mesečni pregledi prihodov turistov v obalnih občinah nam dajejo sezonsko sliko turističnega povpraševanja. Poletna sezona prevladuje najmočneje v vseh treh občinah v skladu z razmerji nastanitvev in zanimivosti posamezne destinacije. Najmanj sezonskih gibanj med primerjanimi destinacijami beleži piranska občina, saj se Portorož, ob igralniški dejavnosti, v zadnjih letih pospešeno usmerja tudi v poslovno in zdraviliško oziroma wellness dejavnost, ki omogočata desezonalizacijo turističnega povpraševanja oziroma razporeditev povpraševanja različnih ciljnih segmentov enakomerneje skozi vse leto. Najmanj tujcev je v lanskem letu piransko občino obiskalo v februarju, največ pa v

avgustu. Pri domačih gostih je bilo njihovo število najnižje v decembru in najvišje v juliju, pri čemer njihovo najvišje število doseže 60% najvišjega števila tujih gostov.

Koper ima izrazito letno sezono, katere viški se beležijo v juliju in avgustu. Najmanj domačih gostov je v Kopru lani prenočevalo januarja, največ pa julija, pri tujih pa je bil najbolj »sušen« mesec november in najbolje obiskan avgust. Vendar predstavljajo tuji gostje le dobro polovico števila domačih gostov sezone.

Izola beleži stalno minimalno rast obiska do poletnih mesecev, višek predstavlja predvsem avgust, v katerem je zabeleženo najvišje število tako domačih kot tujih gostov. Nato turistični obisk relativno sunkovito pade in doseže najnižjo vrednost pri obeh kategorijah v januarju. Izola ima med vsemi primerjanimi občinami najmanjšo razliko v razmerju med domačim in tujim številom gostov.

Največ nočitev ustvari občina Piran, kar je glede na organiziranost in pestrost ponudbe in turistične infrastrukture normalno in pričakovano. Razmerje nočitev med domačimi in tujimi gosti na letni ravni znaša 36:64.

Občina Izola ustvarja skozi vse leto več domačih nočitev, ki so razporejene tudi v izvensezonskih mesecih, predvsem na račun oddiha seniorjev, ki »poskrbijo« tudi za to, da ima Izola relativno ugodno povprečno dobo bivanja skozi vse leto, predvsem v kategoriji domačih gostov. Tudi v občini Koper največ nočitev ustvarijo domači gostje, njihova razporeditev pa je najintenzivnejša v poletnih mesecih, kar priča tudi na preživljanje počitnic (predvsem v Žusterni in Ankaranu).

Primerjava turističnega obiska v kraških občinah in Ilirski Bistrici kaže na relativno konstanten obisk Sežane (Lipica), predvsem s strani tujih gostov, pri katerih se upad števila kaže le v zimskih mesecih. Občina Hrpelje-Kozina in v zelo zmanjšanem obsegu tudi občina Ilirska Bistrica sta najbolj obiskani predvsem julija in avgusta (izrazito tuji gostje), ostale obravnavane občine pa imajo tako nizke vrednosti turističnega povpraševanja (ali jih sploh nimajo), da je primerjava pravzaprav nemogoča, kar jasno priča o programski in infrastrukturni turistični nerazvitosti zaledja, ki jo (z izjemo Sežane, ki ima še tudi veliko »rezerv«) ustrezno ne izkorišča niti z redkimi posameznimi razpoznavnimi znamenitostmi.

Razlogi za obisk

Gostje obiščejo turistično pokrajino Južno Primorsko zaradi različnih danosti pokrajine oziroma subpokrajin, ki zadovoljujejo izpolnjevanje njihovih potovalnih motivov in želja, kot je vsebinsko podrobneje opredeljeno v točki 4.4. Glej tudi točko „Trženjski cilji in trženje trajnostnega turizma“ v glavnem analitično-strateškem dokumentu, kjer so navedeni interesni ciljni segmenti po posameznih subpokrajinah oziroma subdestinacijah.

Izzivi na področju trženja

Glede na podatke o povprečni dobi bivanja bi bilo smiselno poiskati rešitve za njeno podaljševanje, s čimer je povezano investiranje v izgradnjo kakovostne in trendovske ponudbe ter povečanje raznolikosti v ponudbi. Ob daljši dobi bivanja bi turisti pustili v regiji več denarnih sredstev. Poleg tega je potrebno delati tudi na povečanju potrošnje obstoječih gostov.

Ob večjem prihodku iz turizma (na račun daljše dobe bivanja in večje dnevne potrošnje na gosta) bi se lahko izboljšala infrastruktura in superstruktura območij, lažje bi se ustvarjali novi turistični produkti, ki bi posledično spet podaljševali dobo bivanja in povečali število prihodov turistov. Premalo so razvite dopolnilne turistične dejavnosti, organizacija ponudbe in usmerjanje gostov na terenu ter druge trženjske aktivnosti, kar prav gotovo zmanjšuje povprečno dobo bivanja. Drugi izzivi na področju izgradnje in trženja turistične ponudbe so:

- jasneje je potrebno definirati turistične produkte in okrepiti trženje »doživetij-emocij« namesto »stvarne ponudbe«,
- povezati načrtovanje trženjskih aktivnosti za večjo učinkovitost trženja (odpraviti lokalno razdrobljenost),
- nepovezanost tržnih aktivnosti in nekonsistentna uporaba trženjskih orodij oziroma njihovih kombinacij,
- izboljšati sistematičnost trženja na ravni destinacije (sedaj vsako podjetje in ponudnik tržiša sama zase),
- bolje definirati, oziroma bolj konkretno določiti trženjske segmente v razvojnih dokumentih, saj obstoječi niso (več) skladni s ponudbo in trendi na turističnem trgu,
- konkretizirati trženjske cilje za večjo merljivost, ki so težko merljivi in s tem izboljšati učinkovitost trženja,
- spremljati rezultate trženja in morebiti koregirati izbrana orodja glede na zelene učinke,
- okrepiti uporabo sodobnih komunikacijskih in trženjskih kanalov,
- znatno povečati sredstva za trženje (še zlasti na račun izgradnje/razvoja novih proizvodov in storitev),
- okrepiti znanja za pripravo učinkovitega trženja in predhodno organizacijo tržene ponudbe na terenu (dosedanje tržne obljube ostanejo neizpolnjene!).

2.6 Turizem v prostorskih planskih aktih

2.6.1. Strategija prostorskega razvoja Slovenije

Strategija prostorskega razvoja Slovenije podaja na področju razvoja turizma splošne smernice, ki se le mestoma nanašajo eksplicitno na trajnostni razvoj.

Razvojne usmeritve na področju turizma so podane v okviru večih prioritetenih usmeritev:

- **krepitev prepoznavnosti in kakovosti naravnih in kulturnih značilnosti krajine**

Krajinske in naravne značilnosti omogočajo prostorski razvoj in razvoj drugih dejavnosti, ki pomagajo k prepoznavnosti na nacionalni ravni. Omogoča se vključevanje kulturnih poti v turistično ponudbo.

- **prostorski razvoj območij s posebnimi potenciali in problemi**

Zagotavlja se celovito prostorsko zasnovo obale, kjer se usklajujejo interesi razvojnih dejavnosti s prostorskimi možnostmi in varstvenimi zahtevami ob hkratnem vzpostavljanju pogojev za razvoj kakovostne turistične ponudbe in zagotovi se trajni javni dostop do obale in kopališč.

Načela trajnostnega razvoja pa so posebej izpostavljena v okviru razvoja prostorskih sistemov razvoja poselitve, še zlasti na naslednjih področjih:

- **turistična naselja**

Pri razvoju turističnih zmogljivosti v turističnih naseljih, kamor se uvršajo naselja, v katerih število turistov za petdeset odstotkov presega število stalnih prebivalcev v času enega meseca v obdobju največjega turističnega obiska, mora razvoj infrastrukture upoštevati naravne danosti in stavbno dediščino.

V podeželjskih naseljih in vaseh, kjer se razvija turizem, pa se vzdržuje in ustvarja oblikovno prepoznavnost.

- komunalno opremljanje zemljišč

Energetske zasnove z analizami možne izrabe lokalno razpoložljivih virov energije se izdelata za obstoječa in nova naselja ter pri načrtovanju novih objektov in njihove samooskrbe z energijo.

- prenova kulturne dediščine in druge stavbne dediščine v naseljih

Prenovi se da prednost pred novogradnjo v naseljih, ki so del širše prostorske identitete in predstavljajo kakovostno stavbno dediščino.

- prenova degradiranih urbanih območij

Za prenovo degradiranih urbanih območij se pripravijo programska izhodišča in prostorski načrti upoštevajoč raznolike interese lastnikov nepremičnin, investitorjev, planerjev in mestne uprave.

- prepoznavnost Slovenije z vidika kulturnega in simbolnega pomena krajine

Slovensko morje ima poseben kulturni in simbolni pomen, kjer je potrebno zagoviti takšen prostorski razvoj, ki ga ohranja ter njegovo biotsko raznovrstnost.

- ohranjanje prepoznavnosti krajinskih območij

Dejavniki prepoznavnosti krajine so razvojni dejavniki, ki povečujejo privlačnost območij za bivanje, investiranje in obisk. V teh območjih se spodbujajo trajnostna raba dediščine, razvoj turizma v povezavi s kulturnimi vrednotami in tradicionalno kmetijsko dejavnostjo, oblikovanje kulturnih poti idr. dejavnosti, ki prispevajo h gospodarskemu razvoju ter k ohranitvi in povečanju prepoznavnosti.

- zagotavljanje ohranjanja prepoznavnih značilnosti na ravni krajinskih regij

Na Krasu se upošteva strukturo kraških polj in podolij ter druge naravne in prostorske posebnosti, še posebej tudi ranljivost kraških vodonosnikov in podtalja. V primorskih krajinah se upošteva reliefne in geomorfološke značilnosti, ranljivost naravnih delov morske obale in morja ter krajinsko ekološki pomen naravne zarasti.

- razvoj turizma in prostočasnih dejavnosti

Na Obali naj se povečuje kakovost in uporaba sodobnih tehnologij s ciljem zmanjševanja rabe naravnih virov in razbremenjevanja okolja in prostora. Pri načrtovanju novih območij za turizem se najprej preverijo možne izrabe degradiranih območij. Razvoj kopaliških mest ob obali pa zajema zagotavljanje sodobnih in privlačnih kopaliških zmogljivosti, javnega in potniškega pomorskega prometa ter zagotavljanje nastanitvenih zmogljivosti in turističnih programov v povezavi s slovensko Istro in Krasom.

Na Krasu se razvija turizem v povezavi z naravnimi posebnostmi Krasa, upoštevajoč občutljivost teh območij. Turistične in druge prostočasovne dejavnosti se programsko prestrukturira in prostorsko uravnoteži tako, da se povezuje posamične obstoječe in nove programe in se izogiba pretiranim koncentracijam programov in infrastrukture v prostoru.

2.6.2. Turizem v prostorskih planih občin

Pravno ozadje:

Zakonodaja s področja urejanja prostora se v Sloveniji v zadnjem času zelo spreminja. Aprila 2007 je začel veljati nov Zakon o prostorskem načrtovanju, ki je nadomestil Zakon o urejanju prostora iz leta 2002, ta pa starejši zakon o planiranju in urejanju prostora, ki je zagotovil nujne prilagoditve na področju prostorske zakonodaje, ki so jih zahtevale korenite družbene spremembe v začetku devedesetih let prejšnjega stoletja (osamosvojitve države, uvedba parlamentarne demokracije, prehod iz samoupravnega socializma v kapitalistično tržno gospodarstvo). Tako še danes veljajo prostorski planski akti, ki so bili večinoma pripravljene konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, od tedaj pa

večkrat spreminjani in dopolnjeni na pobudo posameznih investitorjev. Novi zakon o prostorskem načrtovanju nalaga občinam, da v dveh letih (po sprejemu ustreznih podzakonskih predpisov) sprejmejo nove prostorske načrte.

Pregled prostorskih planskih aktov z vidika razvoja turizma v vseh občinah območja kaže na neenakomerno prostorsko razporeditev razvoja turizma: intenziven razvoj in nove pobude v slovenski Istri (oz. natančneje, v neposrednem obalnem pasu) in zaostajanje na območju Krasa in predvsem Brkinov. Zaradi teže problematike v nadaljevanju podajamo pregled problematike razvoja turizma v prostorskih planskih aktih v občinah Koper, Izola in Piran.

Mestna občina Koper

Ključne ugotovitve, ki se nanašajo na turizem v prostorskih sestavinah planskih aktov MO Koper, so naslednje:

- Še vedno veljavni Dolgoročni plan občine Koper 1986-2000 turizmu namenja manj pomembno razvojno vlogo in s tem odraža preteklo usmerjenost razvoja občine, kjer turizmu ni bila namenjena vidnejša vloga.
- Turizem naj bi temeljil predvsem na osnovni kopališki ponudbi in drugih aktivnostih na morju, vključeval pa naj bi tudi ponudbo neposrednega in nekoliko bolj oddaljenega zaledja.
- Dokument izpostavlja predvsem območje ob obali med Ankaranom in Lazaretom (za razvoj turističnih oz. apartmajskih naselij, mladinskega in študentskega centra in obstoječega hotelskega kompleksa Adria Ankaran) ter manjši turistični center na območju Žusterne.
- Dokument opredeljuje obalo, primerno za kopanje in izrabo v turistično-rekreativne namene: od hotela Adria do Lazareta ter delno obalo od Žusterne do Rude v Izoli.

V zadnjem času v MO Koper dobiva turizem bistveno pomembnejšo vlogo. Če je v preteklem obdobju veljalo, da Koper ni zanimiv za razvoj turizma, je danes turizem deležen močne podpore.

Karta 2: Namenska raba obalnega pasu v MO Koper (izsek)

Izsek iz prostorskih sestavin planskih aktov kaže, da je centralnim dejavnostim (vključno s turizmom) namenjen pretežni delež starega mestnega jedra pa tudi obale med historičnim mestnim jedrom in novimi mestnimi naselji, vključno s prometnimi površinami, ki jih danes pretežno zaseda cesta Koper – Izola, ki pa bo v prihodnosti preusmerjena v predor.

Na pobudo turističnega sektorja so bile v zadnjem času pripravljene spremembe in dopolnitve planskih aktov v občini, kot tudi nekateri drugi prostorski dokumenti. Pomembni so predvsem akti za naslednja območja:

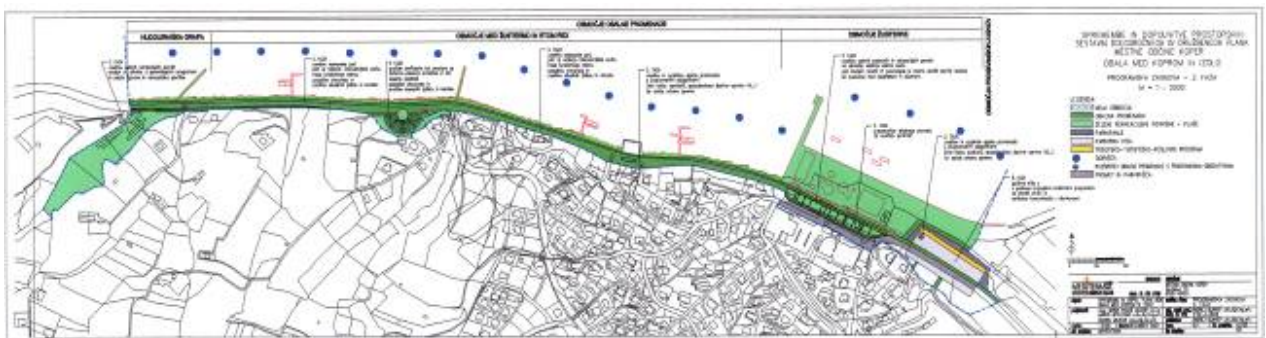
- Obalno območje Ankarana (gre za uskladitev namenske rabe na robnih območjih, določitev podrobnejše namenske rabe ter urbanističnih in programskih usmeritev (urbanistična zasnova, programske zasnove) za potrebe razvoja turizma.
- Območje Marine in komunalnih privezov ob starem mestnem jedru: spremembe planskih aktov omogočajo gradnjo in ureditev marine v Kopru s cca. 600 privezi ter ureditev komunalnih privezov (ob ustju reke Badaševice cca. 110, ob starem koprskem mandraču cca. 150 in v rekonstruiranem kanalu Grande cca. 60 privezov). Za ta projekt je bil kasneje sprejet lokacijski načrt.

Karta 3: Predlog ureditvene situacije marine ob izlivu Badaševice v MO Koper (P.S. Prostor)

- Območje obale med Koperom in Izolo: dokument opredeljuje razvoj marine in spremljajočih dejavnosti ter poslovni turizem v turističnem območju Žusterna, obalno sprehajališče z dodatnimi kopališkimi površinami, po umiku obalne ceste pa se celotno območje v dolžini okrog 5 km nameni rekreacijskim in turističnim dejavnostim. Za to območje je bil tudi sprejet lokacijski načrt.

Karta 4: Zasnova ureditve obale Koper – Izola (Mediterrana d.o.o.)

Karta 5: Zasnova ureditve obale Koper-Izola – prostorski prikaz - območje pri Moletu (Mediterana d.o.o)

V MO Koper so bile podane mnoge pobude investorjev za izdelavo lokacijskih načrtov:

- Turistično naselje v Valdoltri, Stanovanjsko-počitniško naselje Sv. Katarina v Ankaranu, Turistični kompleks Žusterna.

Zadnje območje je še posebej pomembno, saj leži med starim mestnim jedrom in novimi mestnimi naselji in bo namenjeno turističnim dejavnostim po preureditvi sedanje ceste med Koprom in Žusterno, ki teče ob obali. S turističnimi programi tik ob mestu in novi marini bo turizem v Kopru dobil nov zagon. Predvidene ureditve so prenova območja plaže v Žusterni, gradnja hotela s parkirno hišo in spremljajočim programom ob klifu ob načrtovani marini.

Karta 6: Vriantna rešitev hotela ob klifu pri Žusterni

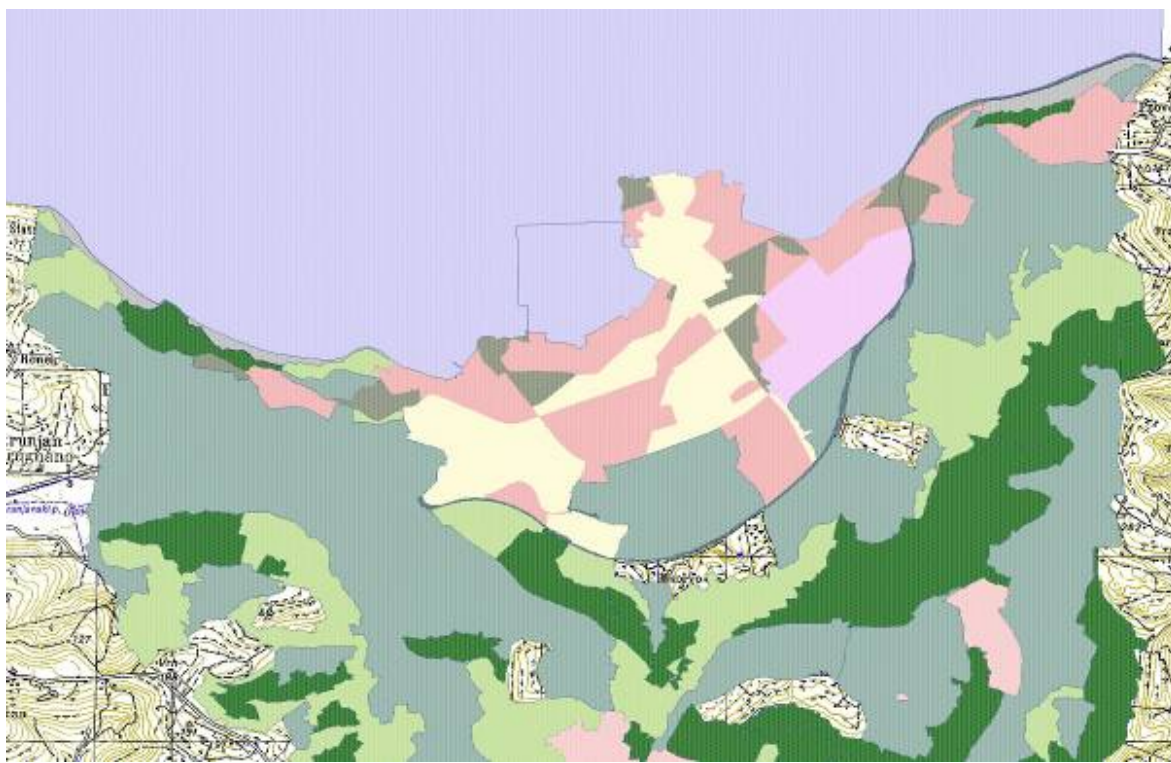

Občina Izola:

Ključne ugotovitve, ki se nanašajo na turizem v prostorskih sestavinah planskih aktov občine Izola, so naslednje:

- v prostorskih sestavinah planskih aktov občine se turizmu namenja pomembna vloga,
- centralnim dejavnostim (med katere se uvršča tudi turizem in so na spodnji karti označena s temno rožnato barvo) so namenjena območja zlasti v obalnem pasu: območje Belvederja, Simonovega zaliva, marine, pri Punt, avtokampa Jadranka,
- v bodočnosti bodo turizmu in centralnim dejavnostim namenjene tudi površine na vzhodu Izole, ki jih danes pretežno zaseda ladjedelnica,
- na vzhodnem delu Izole je predviden tudi nacionalni razvojni projekt »jadranski otok«, ki naj bi bil namenjen turistično zabavišni infrastrukturi.

Karta 7: Prostorske sestavine planskih aktov občine Izola (namenska raba prostora)

Tudi v občini Izola je bilo v zadnjem obdobju na pobudo turističnega sektorja pripravljenih in sprejetih več sprememb in dopolnitev planskih aktov:

- za obalno območje med Koprom in Izolo (s kontaktnimi površinami bolnišnice) Dokument omogoča ureditev sprehajališča, dodatnih kopaliških površin, po umiku obalne ceste pa se celotno območje nameni rekreacijskim in turističnim dejavnostim (povezava s podobnimi ureditvami v MO Koper). Tu je predviden valobran – »otok«, namenjen rekreacijskim in turističnim dejavnostim (namesto le-tega je skladno z že omenjeno Resolucijo o nacionalnih razvojnih projektih 2007-2023 predvidena ureditev novega otoka).

Karta 8: Strokovne podlage za prostorske sestavine planskih aktov občine Izola (obalno območje med Koprom in Izolo – Mediterana d.o.o.)

- za območje Marine Izola: gre za ureditev dodatnega pomola in novih (komunalnih in dnevnih) privezov,
- za območje Simonovega zaliva: gre za širitev nastanitvenih zmogljivosti ter ureditev športnorekreacijskih in zelenih površin – parka. Za to območje je bil pripravljen tudi dopolnjen ureditveni načrt.

V občini Izola je bilo v zadnjem obdobju na pobudo turističnega sektorja pripravljenih in sprejetih tudi nekaj lokacijskih načrtov: lokacijski načrt Belvedere, lokacijski načrt območja Hotela Delfin. Predmet omenjenih aktov so prostorske ureditve in gradnje, vezane na turistično ponudbo, pa tudi gradnja in rekonstrukcija komunalne in prometne infrastrukture ter športnorekreacijskih površin.

Karta 9: Lokacijski načrt Belvedere: prikaz ureditve (P.S. Prostor)

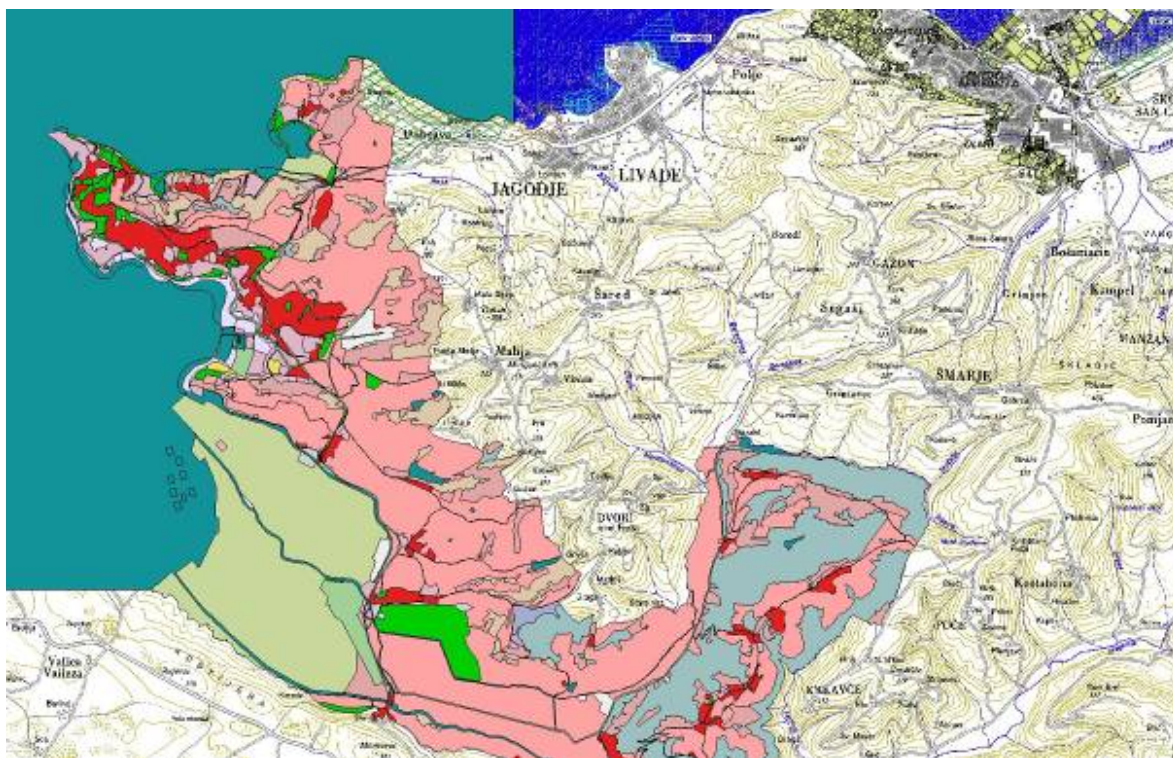

Občina Piran

Najpomembnejše ugotovitve, ki se nanašajo na turizem v prostorskih sestavinah planskih aktov občine Piran, pa so naslednje:

- tudi v prostorskih sestavinah planskih aktov občine je turizmu namenjena pomembna vloga, saj je turizem glavna dejavnost občine in igra pomembno vlogo tudi na nacionalni ravni,
- turizmu so namenjene površine praktično ob celotni dolžini obale med Sečo - Lucijo in Piranom, pa tudi v Fiesi in Strunjanu.

Karta 10: Prostorske sestavine planskih aktov občine Piran (namenska raba prostora)

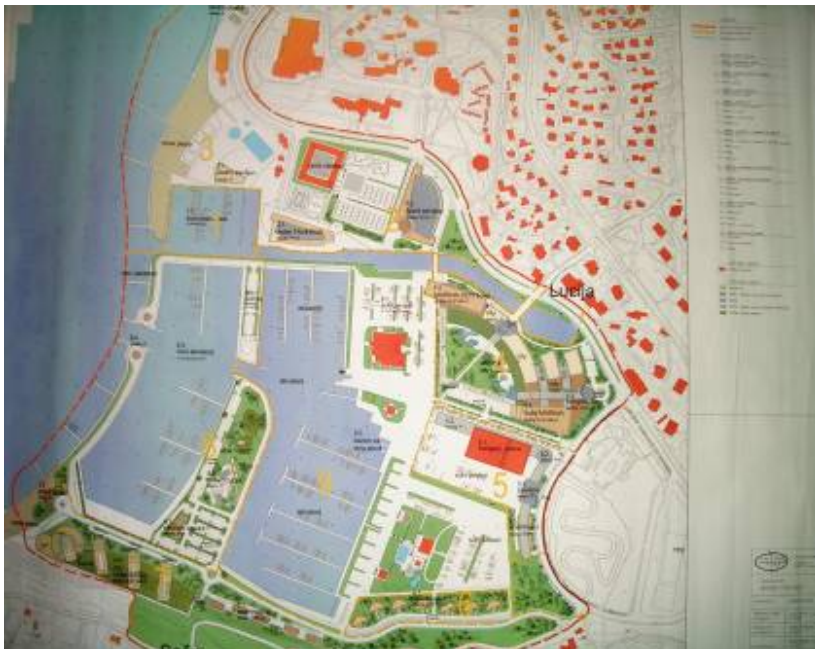

Tudi v občini Piran je bilo na pobudo turističnega sektorja v zadnjem obdobju pripravljenih in sprejetih več sprememb in dopolnitev planskih aktov in lokacijskih načrtov.

Spremembe občinskih planov v letu 2004 predstavljajo manjšo širitev namenske rabe površin, namenjenih turizmu. Sprejetih je bilo tudi nekaj lokacijskih načrtov, ki omogočajo izvedbo nekaterih ključnih turističnih projektov:

- Lokacijski načrt Piranska vrata: Predvidena je izgradnja velike garažne hiše s kapaciteto do 2070 PM, ki bo prislonjena ob klif in delno vkopana, kar bo omogočilo razbremenitev starega mestnega jedra Piran motornega prometa. Predvideni sta še ureditev promenade od Hotelov Bernardin proti mestu Piran in ureditev obale kot javne površine.
- Lokacijski načrt Marina Portorož: predvidena je razširitev kapacitet Marine na kopnem in v morju.

Karta 11: Lokacijski načrt Marina Portorož – prostorski prikaz (PIP – Projektiva inženiring Piran)

- Lokacijski načrt Hotel Palace: Predvidena je rekonstrukcija in dozidava starega hotela Palace, ureditev parkovnih površin, prometne infrastrukture, gradnja parkirnega objekta, dozidava/nadomestne gradnje obstoječih stanovanjskih objektov.

Karta 12: Območje lokacijskega načrta Hotela Palace

- Lokacijski načrt Seča – polotok:
Akt predvideva nasutje ob polotoku Seča: ureditev plaže na nasutju pod klifom, peš in kolesarskih poti, pomolov, ureditev dostopov do morja za kopalce, otroške plaže, gradnjo bazena ter štirih plažnih objektov; ureditev infrastrukture za razstavišče kamnitih skulptur Forma viva, ureditev ceste, parkirišč, novega hotelskega turističnega programa, postavitve pomolov in ureditev privezov za plovila ob kanalu Jernej.

- idejne ureditve javnih površin v obalnem pasu občine Piran

Študija z idejnim projektom ureditev javnih površin v obalnem pasu občine Piran je bila izdelana z namenom, da se povežejo posamezni projekti s področja urejanja prostora občine Piran, ki jih je sofinanciralo ministrstvo za gospodarstvo (turizem). Cilji projekta so bili zagotoviti javne površine za dolgoročni razvoj, zagotoviti prednost ureditvam javnega interesa, zadostne površine za pešce za sproščeno gibanje – sprehode, omejitev prometa na obali.

Karta 13: Idejne ureditve javnih površin v obalnem pasu občine Piran (Urbi d.o.o)

Zaključki

- Na območju obalnih občin še danes veljajo prostorski planski akti, ki so bili večinoma pripravljene konec osemdesetih let prejšnjega stoletja.
- Zaradi novih turističnih investicijskih pobud so bili od tedaj večkrat spreminjani oz. dopolnjeni, skladno s potrebami investitorjev in predpisanimi omejitvami.
- Velika večina investicijskih pobud v zadnjem desetletju je usmerjenih na območja, ki so bila v planskih aktih, pripravljenih pred dvema desetletjema, namenjena poselitvi: gre torej za zgoščevanje poselitve in reurbanizacijo (spremembo namembnosti

- površin, namenjenih proizvodnim dejavnostim na atraktivnih lokacijah v obalnem pasu).
- Velika večina novih investicijskih pobud (nastanitvene kapacitete, marine, rekreacijske dejavnosti) je še vedno usmerjenih v bližino obalnega pasu.
  - V zadnjem času se izjemno povečuje interes za gradnjo turističnih apartmajev – gradnja za trg, po možnosti čim bliže obali oziroma z razgledom na morje.
  - Zaradi zgoščevanja programov ob obali se izostruje vprašanje prometnih obremenitev.
  - Skladno s povečevanjem interesa po turističnih investicijah se zaostruje vprašanje strateških prostorskih usmeritev za bodoči razvoj turizma, kar bo naloga novih občinskih prostorskih načrtov, ki jih bodo občine pripravile v naslednjih dveh letih.
  - Nova generacija prostorskih načrtov bo morala razrešiti predvsem naslednje:
    - na regionalni ravni vzpostaviti instrumente za enakomernejšo prostorsko distribucijo turistične dejavnosti,
    - razmerje med urbaniziranim in neurbaniziranim delom obale: z vidika trajnostnega razvoja, varstva narave in biodiverzitete, naravnih virov ter kulturne dediščine in krajinskih vrednot je potrebno preprečiti širitev urbanizacije na še neurbanizirane dele obale, v zadostni širini (najmanj 200 m);
    - prestrukturirati je potrebno rabo obalnega pasu: razbremeniti jo prometa in parkirnih površin ter dejavnosti, ki niso skladne z izjemnim pomenom obalnega prostora,
    - rehabilitirati obalni pas, vzpostaviti »obalno promenado« ob celotni dolžini obale kot temeljno infrastrukturo.

2.7 Stanje v upravljanju v turizmu destinacije

Problem organiziranosti v turizmu je na splošno prisoten povsod, kjer razvijajo turizem. To izhaja iz preprostega dejstva, da je število malih ponudnikov v turizmu zelo veliko, da se v turizmu prepletajo javni, zasebni in civilni interes, kar pomeni, da se v turizmu srečujejo predstavniki oblasti, gospodarstva in društev ter tudi prebivalci. Poleg tega dejavnost turizma ni homogena, ampak je sestavljena in razpršena po številnih področjih gospodarskih dejavnosti in dejavnosti splošnega in skupnega pomena.³

V slovenski Istri so ustanovljene tri lokalne turistične organizacije z opredeljenimi jasnimi nalogami in cilji. Najpomembnejše aktivnosti so predvsem združevanje turističnih ponudnikov, informacijska dejavnost, promocija in trženje ter koordinacija in organizacija prireditev.

Turistična organizacija Koper ni samostojna pravna oseba in deluje v okviru lokalne skupnosti, medtem ko sta TGZ Izola in Turistično združenje Portorož samostojni pravni osebi oz. gospodarski interesni združenji, katerih člani so predstavniki javnega, privatnega in civilnega sektorja. V okviru omenjenih organizacij delujejo v posameznih krajih tudi turistično informacijski centri.

Poleg omenjenih organizacij in lokalne skupnosti so ključni akterji razvoja predvsem večja hotelska podjetja. Privatni sektor pa obsega tudi večje število manjših turističnih ponudnikov predvsem iz področja gostinstva in ponudnikov manjših nastanitvenih objektov (sobodajalci,...). Iz javnega sektorja se poleg omenjenih organizacij in lokalne skupnosti v pospeševanje razvoja vključujejo tudi športni in kulturni javni zavodi predvsem kot upravljalci objektov. Aktivno je tudi delovanje turističnih in drugih društev, ki poleg združevanja in osveščanja prebivalcev, organizirajo razne akcije za olepšanje okolja,

³ Vir : povzeto po Strategija razvoja turizma v mestni občini Koper za obdobje 2002-2006 z dolgoročnimi usmeritvami do leta 2020, predlog končnega poročila, Ljubljana, 2002

predvsem pa so številni organizatorji prireditev in drugih dogodkov.

Na območju Krasa ni ustanovljenih lokalnih turističnih organizacij. Z razvojem in pospeševanjem turizma se ukvarjajo razvojne lokalne agencije, ki so javne ustanove, večinoma pa se turistična dejavnost obravnava v okviru oddelkov za gospodarstvo ali družbene dejavnosti na občinah. Osnovna naloga omenjenih organizacij je razvoj projektov in novih integralno turističnih proizvodov.

Informacijsko dejavnost za vse kraške občine opravlja TIC v Sežani oz. samoiniciativno Škocjanske jame, Štanjel in Lipica. Promocijske aktivnosti v celoti prav tako samoiniciativno vodijo Škocjanske jame. Na področju organizacije prireditev in drugih dogodkov pa so predvsem aktivna številna turistična in druga društva. V Sežani je ustanovljen tudi Zavod za šport, ki poleg osveščanja prebivalcev prireja tudi številne športno-rekreativne prireditve. Glavni nosilec razvoja so predvsem Škocjanske jame, vpisane med Unescove spomenike svetovne naravne dediščine, ter delno Štanjel in javni zavod Kobilarna Lipica. Na območju Krasa pa je tudi večje število manjših turističnih ponudnikov predvsem iz področja gostinstva, turistične kmetije.

Na območju Ilirske Bistrice deluje veliko število malih podjetnikov in manjših podjetij. Osrednja povezovalna in pospeševalna organizacija je javni zavod Razvojni center in center za pospeševanje turizma s turistično informacijskim centrom.

Ključni izzivi na področju organiziranosti in upravljanja turizma na območju so:

- večja povezanost, koncentracija in centralizacija skupnih razvojnih, promocijskih in drugih aktivnosti,
- specializacija organizacij za doseganje večjih učinkov in izboljšanje kakovosti razvojnih in promocijskih dejavnosti za celovitejši razvoj turizma na celotnem območju Južne Primorske,
- prenos informacij in znanj med sodelujočimi organizacijami,
- jasnejša razdelitev pristojnosti in odgovornosti med sodelujočimi organizacijami,
- okrepitev razvojne in promocijske vloge turizma,
- odprava šibkosti zaradi razpršenega, nekoordiniranega in nestrateškega delovanja organizacij, pristojnih za različne naloge upravljanja turizma na območju,
- krepitev javno-zasebnega partnerstva pri načrtovanju, razvoju in trženju.

2.8 Trendi v ponudbi in povpraševanju ter trženju

Ključni razvojni in trženjski dejavniki, ki vplivajo in bodo v prihodnjih letih vplivali na razvoj turistične industrije, se nanašajo na demografske in kulturne spremembe, globalne politične in gospodarske vplive na lokalno raven, na spremenjen način življenja in telekomunikacijske in druge tehnološke razvojne trende v povezavi s procesi globalizacije in večanjem mobilnosti.

Trendi razvoja turistične dejavnosti se gibljejo v smeri zagotovitve **varnosti turistov in zadovoljevanja emocionalnih in duhovnih potreb ter zadovoljevanja potreb, ki so rezultat demografskih in tehnoloških sprememb**. Obdobje informacijskih tehnologij in tehnološke revolucije se spreminja v dobo doživetij in uresničevanja fantazij, v tako imenovano »**Družbo sanj**«. Turisti si v prvi vrsti želijo **aktivnosti in doživetij**. Iz navedenega izhaja tudi rast povpraševanja po **avtentičnih izkušnjah, ki vključujejo spoznavanje kultur, celostno doživljanje narave, izobraževanje in zavedanje o potrebnosti varovanja okolja in trajnostnem obravnavanju turistične izkušnje**.

Glavne značilnosti trendov, ki vplivajo na razvoj turizma po vsem svetu in na potrebo po prilagajanju tem spremembam, pa so:

- spremenjena demografska struktura, ki je posledica in/ali ima za posledico:
  - staranje prebivalstva- turistov in zaposlenih v turizmu,
  - da zdravje in dobro počutje stopata v ospredje vrednot,
  - spreminjanje družinske dinamike,
  - potrebo po večjem uravnoteženju dela in prostega časa,
  - večjo izobraženost potrošnika;
- trend »nazaj k naravi« in povečevanje povpraševanja po ekoloških turističnih produktih;
- cenejše, krajše, doživljajske in intenzivnejše počitnice;
- rast individualnih potovanj in poslovnega turizma;
- povečevanje izdatkov za potovanja;
- izrazita sezonska nihanja;
- specializirana in izobraževalno naravnana potovanja;
- Maksimalizacija užitkov v minimalnem času;
- (tele)komunikacije in dostopnost omogočajo večjo mobilnost;
- porast uporabe elektronskih medijev za rezervacije v zadnjem hipu;
- skrb za varnost pred kriminalom, naravnimi nesrečami, vojnam;
- trendi v turističnem povpraševanju in trendi v ponudbi:
  - podaljševanje turistične sezone,
  - povečanje konkurenčnosti med obalnimi destinacijami na Jadranu (konkurenčnost produktov, kakovosti storitev in cena),
  - resorti morajo prilagoditi infrastrukturo za zaščito plaž in obalnega pasu, cest in dostopov za zagotavljanje okoljske kakovosti,
  - spreminjajo se trženjski pogoji - bolj sofisticirani turisti uporabljajo inovativne metode za pridobitev informacij, rezervacije in distribucijo, zato je odnos operaterjev do gosta ključnega pomena, kar dosegajo npr. s politikami zadržanja in ponovnega nakupa,
  - večja raznolikost ponudbe,
  - povečuje se udeležba javnega sektorja v turizmu zaradi socialnih vidikov in potrebnih velikih investicij in usposabljanja,
  - stalno izboljševanje spretnosti in izobraževanje ljudi,
  - »počasna mesta« in »počasna hrana« se širijo povsod po Evropi,
  - nove oblike trženja in vplivanja na nakupne navade potrošnikov/turistov.
- nove oblike trženja in vplivanja na nakupne navade potrošnikov/turistov.

Poseben izziv v trženju so:

a) **hibridni turisti** (turisti, ki kombinirajo namestitev visoke kakovosti z nizkoprorračunskim potovanjem, hitro prehrano s kulinaricnimi užitki itd.); trg kljubuje tradicionalni segmentaciji; neodvisne počitnice prehitvajo paketne ponudbe;

b) **velika prilagoditev in prožnost trženjskih aktivnosti** (ni več enega recepta za nek segment), ponudba se prilagaja individualnim posebnostim/željam, te pa so masovnega obsega; ponudnik mora uravnotežiti zadovoljstvo gosta z dobičkonosnostjo (množica individualnih ponudb);

c) **navzkrižno trženje produktov in subpokrajin**

- vpliv medijev in pop kulture se večja,
- trg je vedno bolj segmentiran, zato je tudi vedno večji porast samskega in seniorskega turizma,
- trg družinskih počitnic ostaja še vedno na enaki stopnji,

- generacije x, y, z in 0 (70-tih, 80-tih, 90-tih in rojenih v novem tisočletju), ki so zrasle z računalniki, masovnimi mediji, drugačnimi vrednotami, predstavljajo izziv za turistične delavce,
- širitev novih trgov EU (v letu 2004 se je prebivalstvo z vstopom novih 10 držav povečalo za 20% na 460 milijonov),
- občuten porast ruskih in azijskih turistov v Evropi,
- stroški za potovanja se manjšajo (porast nizkocenovnih poletov).

d) **trženje novih oblik turizma, ki se razlikuje od klasičnega trženja**

2.9 Interesi udeležencev v razvoju turizma

INTERESI UDELEŽENCEV PRI RAZVOJU TURIZMA

OBISKOVALCI	PONUJNKI TUR.STORITEV	LOKALNE SKUPNOSTI	SOCIALNO IN KULTURNO OKOLJE	NARAVNO OKOLJE
<ul style="list-style-type: none"> - pristnost okolja in ponudbe - zadovoljstvo - doživetja - izpolnjevanje želja in zadovoljevanje potreb - pričakovani koristi različnih segmentov - povpraševanja - dobra informiranost o ponudbi destinacije in ustrezen usmerjevalno-informacijski sistem 	<ul style="list-style-type: none"> - nove investicijske možnosti - povečanje prihodkov in ustvarjenega donosa - stimulatивно podjetniško okolje - konkurenčnost - ponudbe in cen - usposobljena in ustrezno izobražena delovna sila - letoletna pestra ponudba tur. programov /proizvodov - upravljanje, - oblikovanje in trženje turističnih proizvodov in raznolikih programov s partnerskim pristopom med javnim in zasebnim sektorjem 	<ul style="list-style-type: none"> - urejena javna infrastruktura in urejenost okolja - nizka stopnja brezposelnosti - smiselno izkoriščanje lokalnih virov - pozitivni fiskalni učinki - načrtovan, usklajen in obvladljiv prostorski razvoj - gospodarska rast in razvoj območja - upravljanje, oblikovanje in trženje proizvodov s partnerskim pristopom med javnim in zasebnim sektorjem 	<ul style="list-style-type: none"> - privlačna delovna mesta - zaupanje lokalne javnosti v razvojne možnosti turizma - vzgoja za turizem - ohranjanje in spodbujanje identitete območja - oživitvev in ohranjanje kulturne krajine in kulturne dediščine - poživitev dogajanja in privlačnost območja - izboljšanje negativnega demografskega trenda zaradi zaznanih poslovnih priložnosti in možnosti dobrega 	<ul style="list-style-type: none"> - ohranjanje naravne dediščine v skladu z načeli trajnostnega razvoja turizma in zahtev na zavarovanih območjih - učinkovito saniranje in minimiziranje posledic morebitnih večjih škodb zaradi naravnih nesreč

SKUPEN INTERES VSEH UDELEŽENCEV V TURIZMU JE:

- ohranitev regijske pristnosti ob hkratnem propulzivnejšem, vendar trajnostnem razvoju
  - dolgoročna mednarodna konkurenčnost destinacije na izbranih trgih vse leto
  - partnerski pristop pri načrtovanju in izvajanju trajnostnega razvoja turizma
- dvig kakovosti
povečanje prihodkov
vzdržnost razvoja

2.10 Analiza SWOT

PREDNOSTI

SLOVENSKA ISTR	KRAS Z BRKINI
<ul style="list-style-type: none"> • ugodna geografska lega • lahka dostopnost, dobre prometne povezave (avtocesta, železnica) • velika pokrajinska raznolikost in ugodna klima • bližina emitivnih trgov (Italija, Hrvaška) • bogata naravna in kulturna dediščina z zavarovanimi območji • tradicija in potenciali za sonaravni razvoj • razvito gospodarsko, družbeno in intelektualno zaledje • relativno dobro razvita turistična ponudba 	

SLOVENSKA ISTR	KRAS Z BRKINI
<ul style="list-style-type: none"> • tradicija v turizmu in razvitost turizma na celotnem območju obale • koncentracija turistične ponudbe na majhnem prostoru • letališče v Sečovljah • razvita izvenpenzijska ponudba (športno-rekreativna, prireditve in drugi dogodki,...) • ustanovljena lokalna turistična organizacija (po občinskem principu) • skupna promocija in trženje turistične destinacije • izjemna pestrost in raznovrstnost ponudbe, razvoj športnega turizma in mladinskega turizma glede na možnosti v prostoru, izobraževalni tečajji • obala kot izhodiščna točka Jadranskega morja za srednjo Evropo • razpoložljivost s prireditvenimi kapacitetami (Avditorij, tenis center Lucija...) in premajhna izkoriščenost 	<ul style="list-style-type: none"> • izredne naravne danosti • naravne danosti za razvoj izletniškega turizma • tradicija (izdelki domače obrti, kultura, kulinarika,..) in s tem možnost oblikovanja zanimivih turističnih programov • pogoji za ekološko kmetovanje • gostoljubnost domačega prebivalstva • tradicija športnega turizma v vseh letnih časih, ki omogoča oblikovanje različnih rekreacijskih programov • Škocjanske jame, Kobilarna Lipica imajo pomembno vlogo pri oblikovanju privlačnosti ponudbe vse leto • delovanje turističnih društev • večje zanimanje posameznikov za ureditev nastanitvenih kapacitet (turistične kmetije, privatne sobe in apartmaji) • cene nepremičnin so relativno nizke in sprejemljive za razvoj malih nastanitvenih objektov • ugodne kilmatske razmere, ki omogočajo razvoj wellnesa in drugih turističnih produktov • redka poseljenost

SLABOSTI

SLOVENSKA ISTR	KRAS Z BRKINI
<ul style="list-style-type: none"> • ni regionalne razvojne strategije turizma • neenakomeren razvoj • premajhno sodelovanje javnega, privatnega in civilnega sektorja in prav tako nepovezanost in pomanjkanje koordinacije subjektov znotraj turistične dejavnosti • kljub obstoju lokalnih turističnih organizacij ni prave povezanosti za organiziran 	

<p>nastop</p> <ul style="list-style-type: none"> • nepovezano in premalo agresivno skupno trženje; pomanjkanje finančnih sredstev • neustrezna struktura nastanitvenih kapacitet (premalo privatnih sob in apartmajev, penzionov, manjših družinskih hotelov, turističnih kmetij) • pomanjkljiva turistična signalizacija • pomanjkanje usposobljenega kadra in prenosa sodobnih znanj v turizmu • premalo razvito podjetništvo in malo gospodarstvo • premalo izvirna trgovska ponudba (izvirni spominki) • slabo razvit javni potniški promet • prometna dostopnost, dosegljivost programov • preskromno vzpodbujanje mladih za pozitivno dožemanje turizma kot načina življenja • lokalno prebivalstvo ne sprejema načina življenja, ki je značilno za turistične destinacije (nočno življenje,...) in na drugi strani nerazumevanje gostincev do prebivalcev • obstoječe administrativne oblike pridobivanja razvojnih sredstev (javni razpisi, javna naročila) so prezahtevne za potencialne koristnike

SLOVENSKA ISTRA	KRAS Z BRKINI
<ul style="list-style-type: none"> • neuskklajeni prostorski načrti z razvojnimi potenciali /potrebami po turizmu • premalo in slabo urejene plaže • slabo razvit pomorski promet • marine • prometni zastoji v sezonskih mesecih in med prazniki • zamiranje starih mestnih jeder (kar ne drži za mesto Piran) • pomanjkanje turističnih produktov za podaljšanje turistične sezone in premajhno vključevanje tur. ponudbe kraškega dela • neizkoriščene možnosti ponudbe in trženja zelenih in modrih športov posebej izven glavnih sezon • slaba koordinacija med organizatorji in trženje prirediteljev in drugih dogodkov • neuravnovešen razvoj obalnega pasu, slaba lokalna povezanost • bližina neskladnih in motečih dejavnosti na obalni črti (Luka Koper, ladjedelnica) • visoka stopnja brezposelnosti in iz tega izhajajoča potreba po ustreznem gospodarskem zagonu teritorija • neugodna doseganja lastninska struktura kapitala v turizmu, zaradi katere pretežni del profita iz turizma ne bogati teritorija, • revno kmetijstvo, tudi zaradi nizke tehnološke ravni kot posledice neugodnega reliefa (majhne parcele, nagnjena zemljišča, malo vode...) • na teritoriju obale ni gozdnega, rudnega ipd. bogastva 	<ul style="list-style-type: none"> • negativna demografska gibanja, starejša populacija • relativno nizka stopnja izobrazbe • redka poseljenost • neustrezna kadrovska politika • slaba in dotrajana turistična infrastruktura • pomanjkanje informacijskih točk • nezadosti razvita osnovna in komplementarna turistična ponudba, kar onemogoča valorizacijo naravnih in kulturnih danosti • premalo nastanitvenih kapacitet • ni izdelanih razvojnih programov podeželja in strategij razvoja turizma na lokalnem nivoju • pomanjkanje sredstev za investicije, odsotnost kapitala • pasivnost lokalnega prebivalstva pri realizaciji možnih ponudb in razvoja idej • premalo ustrezne rekreacijske športne infrastrukture • neugodna prometna povezava z Ilirsko Bistrico

PRILOŽNOSTI

SLOVENSKA ISTRA	KRAS Z BRKINI
<ul style="list-style-type: none"> • bližina meje (Hrvaška, Italija), možnost razvoja skupnih turističnih programov, obmejno sodelovanje • odprta meja z Italijo • skupno trženje turističnih proizvodov obalnega dela in regije, vključevanje tradicije in obrti v turistično ponudbo • povečanje občinskih sredstev za namen razvoja turizma, možnost pridobivanja sredstev iz EU • pozitivno sodelovanje med javnim, privatnim in civilnim sektorjem, povezovanje turističnih ponudnikov • oblikovanje blagovnih znamk zavarovanih naravnih in kulturnih zanimivosti in območij • razvoj manjših in kakovostnih nastanitvenih objektov • razvoj manjkajoče turistične infrastrukture (tematske poti in druge izvenpenzijske ponudbe) • usklajen razvoj kmetijstva in ribištva, vinogradništva in vinarstva, oljkarstva in sadjarstva • stalna rast povpraševanja, rast števila kratkih potovanj • pospeševanje podjetništva in malega gospodarstva • povezovanje z domačimi in tujimi strateškimi partnerji • hitra rast povpraševanja po kakovostni celoviti ponudbi • sistem za vzpodbujanje usposobljenih, izobraženih in zadovoljnih kadrov v turistični dejavnosti • časovna in prostorska razmestitev turističnih programov in dejavnosti • medsebojna kombinacija obale in zaledja, nastanek specifičnih turističnih programov • nove specifične ciljne skupine • razvoj celoletnega turizma z razvojem komplementarnih dejavnosti • izkoristiti prenovo starega hotela Palace kot »ikono piranskega oz. regijskega« turizma 	

SLOVENSKA ISTRA	KRAS Z BRKINI
<ul style="list-style-type: none"> • gradnja hitre lokalne ceste s predorom med Koprom in Izolo • sodelovanje s sosednjimi občinami Južne Primorske • razvoj potniškega pomorskega prometa • razvoj univerzitetnega središča Koper • oblikovanje in razvoj mediteranskega klimatskega sončnega parka Ankaran-Debeli rtič-Jernejev zaliv • ureditev in razvoj obalnih prostorov • razvoj marin • usklajen razvoj komunale in druge javne infrastrukture • nadaljnji razvoj potniškega prometa (kopnega, morskega in zračnega) • vključevanje komplementarnih storitev v turizmu • vključevanje in aktivno sodelovanje v 	<ul style="list-style-type: none"> • strateški položaj (meja s Hrvaško) in povečanje tranzita v Kvarner in Dalmacijo ter s tem možnost oblikovanja ponudbe, prilagojene tranzitnim gostom • trendi povpraševanja v smeri novih destinacij s poudarkom na trajnostnem razvoju turizma (ekološka osveščenost, varstvo narave in zaščitene rastlinskih in živalskih sredstev) • kraški pojavi kot osnova za oblikovanje ponudbe • vedno večje povpraševanje po ekološko pridelani hrani • spreminjanje navad prebivalstva in pripravljenost za spremembe • trend povpraševanja po doživetjih in aktivnem preživljanju prostega časa za oblikovanje turističnih proizvodov na temo "aktivnega doživljanja dostopne narave"

<p>širše projekte (stara mestna jedra)</p> <ul style="list-style-type: none"> • povezovanje izvenpenzijske ponudbe • nov potniški terminal – navtično mednarodno prometno središče, navezava na morske povezave • trgovsko pristanišče, ki se bo nadgradilo s prometnim logističnim terminalom, lahko predstavlja velik potencial za razvoj turizma 	<ul style="list-style-type: none"> • možnost oblikovanja različnih turističnih proizvodov glede na značilnosti posameznih sezon • gospodarski napredek in kreiranje novih delovnih mest • možnost razvoja rekreacijskega turizma, wellness na podeželju,... • še naprej razvoj gostinstva • z razvojem turizma pospeševanje razvoja dopolnilnih dejavnosti na kmetiji • oživljanje krajine (zaraščanje zaradi opustitve kmetijske dejavnosti) • izrabljanje obstoječe biomase, spodbujanje koriščenja obnovljivih energetskega virov za turistično dejavnost • športno letališče na Krasu (letališče Gaber)
--	---

NEVARNOSTI

SLOVENSKA ISTRA	KRAS Z BRKINI
<ul style="list-style-type: none"> • zaostajanje v razvoju sodobne prometne in komunikacijske povezanosti (nepovezanost občin v regiji) • nevarnost večjega onesnaževanja okolja • pomanjkanje pitne vode • odsotnost spodbud za investitorje, nizki davki, ugodne najemnine in cene komunalno opremljenih zemljišč, prijazna in učinkovita javna uprava,... • nezmožnost izkoriščanja finančnih sredstev EU, državnega proračuna • konfliktni interesi v rabi prostora in neupoštevanje zahtev trajnostnega razvoja turizma • nezainteresiranost domače javnosti za razvoj • premajhen interes za investiranje v regiji • neupoštevanje razvojnih turističnih trendov • nepovezano trženje in promocija, nesodelovanje vseh treh sektorjev 	

SLOVENSKA ISTRA	KRAS Z BRKINI
<ul style="list-style-type: none"> • omejevanje uporabe morja, obale, plaž za domače prebivalce na račun razvoja turizma • omejitev pri uporabi obale in obalnih površin za hotelske in druge goste • prevelika obremenitev okolja zaradi (pre)intenzivnega razvoja turizma • razvoj komunalne infrastrukture (razvoj prometa, vodovodne in komunalne infrastrukture itd.) ne bo sledil razvoju turizma, kar lahko pripelje do padca kakovosti bivanja lokalnih prebivalcev in ogrožanja okolja • odpor lokalnih prebivalcev do nadaljnjega razvoja določenih oblik turizma (zlasti privabljanja enodnevnih gostov) 	<ul style="list-style-type: none"> • boljše možnosti na področju izobraževanja in zaposlovanja v večjih primorskih mestih in v Ljubljani • zaščitenost območja s programom Natura 2000 (EU), ki onemogoča večje posege v okolje • vodozbirna območja

2.11 Izhodišča trajnostnega razvoja

Smernice Svetovne turistične organizacije, ki jih upošteva ta strategija

Svetovna turistična organizacija izpostavlja 12 ciljev trajnostnega razvoja turizma

1. Ekonomske možnosti

Zagotoviti ekonomsko vitalnost in konkurenčnost destinacij in podjetij na način, da lahko uspevajo in imajo koristi na dolgi rok.

2. Lokalno blagostanje

Maksimalen prispevek turizma ekonomskemu blagostanju destinacije, vključno z vračanjem deleža potrošnje obiskovalcev skupnosti.

3. Kakovost zaposlitev

Za okrepitev števila in kakovosti zaposlitev v turizmu, vključno z višino plač, ugodnimi delovnimi pogoji in razpoložljivostjo delovnih mest za vse brez diskriminacij glede na spol, raso, zmožnosti ali na kak drug način.

4. Socialni kapital

Široka in pravična distribucija ekonomskih in socialnih koristi turizma na lokalne skupnosti, vključno z omogočanjem priložnosti, prihodkov in storitev za revnejše.

5. Zadovoljstvo gostov

Zagotoviti varno, zadovoljno in ugodno izkušnjo obiskovalcem, ki je na razpolago vsem brez diskriminacije glede na spol, raso, zmožnosti ali na kak drug način.

6. Lokalni nadzor

Vključiti lokalne skupnosti v planiranje in sprejemanje odločitev o bodočem upravljanju in razvoju turizma na območju in v sodelovanju z drugimi udeleženci.

7. Blagostanje skupnosti

Vzdrževati in okrepiti kakovost bivanja v lokalni skupnosti, vključno s socialno strukturo in dostopom do resursov, dobrin in podpornih sistemov. Izogibati se kakršnikoli obliki socialne degradacije in izkoriščanja.

8. Kulturno bogastvo

Spoštovati in podpirati kulturno dediščino, avtentično kulturo, tradicije in posebnosti skupnosti.

9. Fizična neokrnjenost

Vzdrževati in okrepiti kakovost urbanega in podeželskega okolja in se izogibati fizični in vizualni degradaciji okolja.

10. Biološka raznovrstnost

Podpirati varstvo naravnih območij, habitatov in divjine in minimizirati škodo, ki se jim povzroča.

11. Učinkovitost resursov

Minimizirati uporabo redkih in neobnovljivih virov v razvoju in upravljanju turističnih objektov in storitev.

11. Okoljska čistost

Minimizirati onesnaževanje zraka, vode in zemlje in proizvodnje odpadkov s strani turističnih podjetij in obiskovalcev.

Priporočila Mediteranske komisije za trajnostni razvoj (MCSD)

Priporočila in predlogi za ukrepanje, ki jih je oblikovala Sredozemska komisija za trajnostni razvoj (MCSD) in so jih sprejeli na sestanku pogodbenic Barcelonske konvencije leta 1999.

Naslednja priporočila so izrednega pomena za področje projekta CAMP Slovenija.

1. NADZOR TERITORIALNEGA IN OKOLJSKEGA VPLIVA TURIZMA

Pričakovati in zmanjšati negativen vpliv razvojnih dosežkov, urbanizacije in turističnih infrastruktur na obalah

- priskrbeti instrumente potrebne za presojo vpliva na okolje s strani turističnih programov in obsežnih projektov,
- narediti oceno nosilne zmogljivosti destinacijskih lokacij in zagotoviti skladnost ponudbe s tako opredeljenimi nosilnimi,
- okrepiti ali vzpostaviti zakonodajna orodja, predpise in gospodarjenje z nepremičninami, kar vodi k nadzoru turistične urbanizacije in zaščiti najdragocenejših naravnih območij,
- izpeljati programe, ki omogočajo rehabilitacijo zrelih območij destinacije, ki so naklonjena okolju,
- sprožiti mehanizme, ki omogočajo (kjer je možno) finančni prispevek iz turističnega sektorja za zaščito in upravljanje z naravnimi in kulturnimi območji.

Zmanjšati porabo naravnih virov in onesnaževanje, ki ga povzročajo turistične nastanitve in dejavnosti

- zagotoviti dobro okoljsko upravljanje turističnih objektov in destinacijskih lokacij,
- spodbujati kakovostne okoljske postopke (certificiranje, čarterji ipd.) z morebitno regionalno finančno podporo,
- razviti vsa sredstva, ki lahko vodijo k širitvi turistične sezone na vse leto,
- spodbujati turistični sektor:
  - da se bori proti odpadkom in onesnaževanju v vodnih območjih, energijskim odpadkom,
  - da v tem smislu spodbuja čisto in inovativno tehnologijo,
  - da spodbuja in izvaja procese certifikacije (EMAS, ISO 14000, itd.).

Nadzor razvoja turističnih aktivnosti za prosti čas, ki vplivajo na morje in obalno okolje

Izvajanje aktivnosti, ki zagotavljajo da:

- izletniške ladje ne odmetavajo svojih odpadkov ob zasidranju ali, še manj, v pristaniščih,
- bodo pristani za jahte opremljeni s potrebnimi objekti in napravami za sprejemanje trdnih in tekočih odpadkov,
- bodo nove oblike prostega časa, ki bodo verjetno vplivale na okolje, odobrene takrat, ko bo opravljena presoja njihovega vpliva in se bo izkazalo, da so v skladu s turističnimi strategijami zadevnih območij,
- bosta dostop in uporaba plaž s strani javnosti kot tudi strokovnjakov, če bo potrebno, urejena in upravljana v skladu z okoljskimi dejavniki.

2. SPODBUJATI TURIZEM KOT DEJAVNIK V TRAJNOSTNEM SOCIALNEM, KULTURNEM IN GOSPODARSKEM RAZVOJU

Razvoj nacionalnih in lokalnih strategij, namenjenih bolj usklajenemu turizmu, okolju in trajnostnemu razvoju

- razviti in okrepiti poglobljene konfrontacijske/pogajalske metode med organi, odgovornimi za turizem, okolje in regionalni razvoj ter pristojnimi akterji,
- razviti te strategije zlasti z opazovanjem turističnega vpliva (na gospodarstvo, okolje in kulturno dediščino), z izdelavo perspektivnih vaj za srednje- in dolgoročno obdobje ter izbiro primernih indikatorjev,
- na ravni turističnih destinacij mobilizirati lokalno prebivalstvo, nevladne organizacije in primerne strokovnjake ter izvajati lokalne Agende 21.

Priporočila

- Spodbujati razvoj kulturnega, ekološkega in podeželskega turizma, združljivega z okoljem. Poudarjanje arheološke, zgodovinske, arhitekturne, pokrajinske in naravne dediščine je lahko močan vlagatelj in bi moral biti razvit.
- Preučiti komplementarnost in sinergijo z ostalimi gospodarskimi sektorji, zlasti s kmetijstvom, ribolovom in obrtjo.
- Razviti sinergije med obalnim in celinskim turizmom.
- Izvajati specifične akcijske programe, prilagojene trajnostnemu razvoju zlasti občutljivih območij, na ekološkem področju in na ravni prebivalstva, še posebej na otokih, v zaledju in močvirjih,
- razviti primerna orodja za te cilje, kot na primer biosferni rezervati in naravni parki ter procesi vrst lokalnih Agend 21, tako da se jim priskrbijo zadostna finančna sredstva in tehnična asistenca.

3. RAZVITI SREDOZEMSKO SODELOVANJE

Pogodbenice Barcelonske konvencije, vključno z MAP-om, in turistični strokovnjaki ter nevladne organizacije morajo:

- okrepiti dejavnosti ozaveščanja v regionalnem obsegu in v turističnih destinacijah, kot tudi v izvornih državah,
- organizirati delitev izkušenj med akterji, vpletenimi v turistične destinacije različnih držav,
- razviti programe usposabljanja med vpletenimi akterji, zlasti lokalnimi organi in strokovnjaki,
- spodbujati izvajanje Sredozemskih omrežij (med strokovnjaki, med določenimi območji, kot so otoki ali določenimi vrstami turizma, kot je kulturna raznolikost itd.),
- spodbujati izvajanje Sredozemskih znakov za okolje,
- stimulirati "regionalni mehanizem sodelovanja" na tem področju, ki deluje na omrežju.

Smernice Komisije Evropske skupnosti na področju trajnostnega razvoja turizma

Evropska komisija se zavzema za okrepitev politik in iniciativ za trajnostni razvoj turizma in za uveljavitev ukrepov za spodbujanje trajnostnih načel v turizmu Evropske skupnosti na naslednjih področjih⁴:

- trajnostne aktivnosti in rast kakovosti turizma

Konkurenčnost turističnih podjetij in destinacij zahteva učinkovitost, iz katere se plačuje za trajnost, da se lahko dosegajo optimalni prihodki. V zameno pa denarna sredstva, potrebna za učinkovitost, reinvestirajo v kakovost delovne sile, upoštevanje interesov lokalnih skupnosti in zmanjševanje posledic turizma na okolje.

- uravnotežen pristop do treh sklopov trajnosti

Trajnostni razvoj turizma hkrati zagotavlja ekonomski in poslovni uspeh, ohranitev okolja, varstvo in razvoj ter odgovornost do družbenih in kulturnih vrednot. Večpartnerske rešitve ponujajo možnosti, da se odpravijo nesorazmerja med praksami različnih udeležencev.

- trajnostni vzorci povpraševanja

Z zadostnim informiranjem turistov se bo postopno razvilo trajnostno razmišljanje, kar bo vplivalo na vzorce povpraševanja in spremembe v ponujenih storitvah. To zajema tudi kakovost kot sestavni del ponudbe in nove pristope k razumevanju potrošnikov, da imata kakovost in trajnost svojo ceno.

- trajnostni vzorci ponudbe

a) trajnostna vrednostna veriga

Sektor mora oceniti socio-ekonomske in okoljske stroške, da bi oblikovali ustrezne cene. Sektor mora začeti izvajati koncept socialne odgovornosti, ki vključuje učenje, dobro plačilo za kvalificirane in motivirane zaposlene za zagotovitev kakovosti, sisteme certificiranja za promoviranje trajnostnega povpraševanja in ponudbe ter integracijo novih tehnologij, kjer je le mogoče.

b) trajnostni razvoj destinacij

Modra izraba prostora je ključnega pomena. Konkurenčni visokokakovostni turizem **mora upoštevati nosilne zmogljivosti naravnega in kulturnega prostora.**

S tem so povezani tudi fenomen drugih in tretjih domov v turističnih destinacijah in enodnevni obiski, ki lahko v nekaterih primerih presegajo turistično aktivnost. Tovrstni obiskovalci in pritiski po urbanizaciji dragocenega prostora povečujejo potrebo po turističnih resursih, transportni infrastrukturi in storitvah turizma, razen namestitev. Poleg tega konkurenčnost evropskega turizma zahteva tudi ohranjanje regionalnih posebnosti in raznolikosti kot konkurenčnih prednosti ob hkratnem zagotavljanju kakovosti obiska in bivanja, kar med drugim zahteva skrb za ohranjanje naravnih in kulturnih vrednot in vračanje dobičkov od turizma nazaj v destinacije.

---

⁴ Basic orientations for the sustainability of the European tourism, Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social committee and the Committee of the Regions (SEC 2003, 1295)

III. OCENA NOSILNIH ZMOGLJIVOSTI

Za načrtno uveljavljanje trajnostnega razvoja turizma je ključnega pomena pravočasno in celovito prostorsko planiranje, ki umešča v strategijah načrtovane posege v prostor. Tudi pri prostorskem planiranju je, podobno kot pri oblikovanju strategije in vizije razvoja, potrebno zagotoviti sodelovanje predstavnikov s področja turizma in drugih gospodarskih panog iz regije, strokovnjakov različnih področij, lokalnega prebivalstva ter lokalne in državne uprave. V postopku sprejema prostorskih aktov namreč ti udeleženci medsebojno usklajujejo svoje interese, pri čemer upoštevajo rezultate predhodno opravljenih analiz nosilne zmogljivosti prostora za različne dejavnosti.

Ocena nosilne zmogljivosti se nanaša pretežno zgolj na obalni pas, ki je zaradi atraktivnosti lokacije in razvojnih teženj ter obsega turističnega obiska na obravnanem območju projekta, najbolj ogrožen.

Prostorsko-ekološki indikatorji

3.1 Plaže

Zmogljivost plaž smo ocenili s kategorijo **ni trajnostna**. Zgornji prag normativa 10 m² na kopalca je že presežen, spodnji prag (6 m² na kopalca) pa ne bo presežen niti s 30 % povečanjem nastanitvenih zmogljivosti do leta 2020. V kopalni sezoni je že potrebno omejevati gnečo na najbolj priljubljenih plažah. Ponekod to že počno z visoko vstopnino oziroma tako, da zaprejo vstop na plažo, če število kopalcev presega zmogljivosti (MZLRK, pod Hotelom Emona). Kopalce bi usmerjali na manj obiskana kopališča, vendar je na letih nujno zagotoviti vsaj minimalno opremo in izvesti ukrepe za izboljšanje razmer, tako za kopalce kot tudi za okolje. Naravna kopališča je potrebno opremiti s kemičnimi stranišči, koši in zabojniki za odlaganje odpadkov in jih redno čistiti oziroma prazniti; onemogočiti pristop z avtomobili v zaščitena območja ter urediti postaje javnega prometa in parkirišča na glavnih dostopih do kopališč; označiti pristopne poti; na urejenih parkiriščih zaračunavati parkirnino, s katero bi se vzdrževala tudi nadzor in čistoča na plaži. Sicer pa je dostop na takšne plaže veliko lažji in vse bolj priljubljen po morju s plovili, pri čemer pa obstaja nevarnost prepovedanega sidranja v območju varovanih naravnih vrednot na morskem dnu (v Strunjanu pod križem, Rt Madona v Piranu).

Dvig praga zmogljivosti je možen tudi z gradnjo bazenov, ki pa jih v zgornjih izračunih nismo upoštevali. V tem primeru priporočamo, da je vsaj tretjina vodnih površin pokritih in tako omogočimo njihovo celoletno koriščenje. Ob predvideni gradnji predora med Koprom in Izolo se postavlja vprašanje, kam z odkopanim materialom. Ena izmed variant omenja nasutje otokov in s tem povečanje obale. Seveda je potrebno takšno zamisel še natančneje in celovito preveriti s presojo vplivov na okolje.

3.2 Kakovost kopalnih voda

Nosilni zmogljivosti glede na kakovost kopalnih voda smo prisodili oceno **ni trajnostna**. Kakovost morske vode je še v okviru predpisanih kriterijev za kopalne vode, vendar na nekaterih vzorčnih mestih občasno ne ustreza oziroma je blizu mejnim vrednostim. V tej zvezi je potrebno poudariti, da je v regiji že presežena zmogljivost odvajanja in čiščenja odpadnih voda, kar posredno pomembno vpliva tudi na kakovost kopalnih voda.

Nujni ukrepi za izboljšanje kakovosti kopalnih voda so:

- sanacija številnih lokalnih izpustov meteornih vod, ki dejansko vsebujejo tudi odplake naselij in stavb, ki niso povezane s kanalizacijskim omrežjem in čistilnimi napravami,
- sanacija obstoječega kanalizacijskega omrežja, kjer vanj vdirata morska in meteorna voda in
- dokončanje komunalnih čistilnih naprav tako, da bodo omogočale vse faze čiščenja, tudi biološko.

3.3 Zelene površine in zelenice

Za uspešnost turizma kot gospodarske dejavnosti mora lokalna skupnost na turističnem območju še posebej skrbeti za urejene javne površine. Turizem tako posredno prispeva k bolj kakovostnim življenjskim pogojem in širšim pogojem za uspeh drugih gospodarskih dejavnosti.

Zaradi sončne pripeke in vročine v poletnih mesecih bi morali pri prostorskem načrtovanju posvetiti več pozornosti urejanju zelenih površin, ki naj zagotavljajo čimveč sence: na plažah, ob sprehajalnih poteh, v parkih v urbanih središčih.

Zelo posrečena je pobuda MO Koper, da odkupi oljčna drevesa, ki so jih morali odstraniti pri Dekanih zaradi gradnje avtoceste in z njimi olepša parke in zelenice, kar bo še bolj poudarilo sredozemski videz.

Premalo so prisotna razmišljanja o uporabi reciklirane vode za namakanje zelenic v turističnih krajih Južne Primorske, kar smo že obravnavali pri oskrbi s pitno vodo.

Nosilno zmogljivost zelenih površin in zelenic smo ocenili kot **netrajnostno**. Premalo skrbi se posveča urejanju novih zelenih površin, še zlasti z zasaditvami, ki nudijo poleti prijetno senco. Predvsem pa jih je potrebno med seboj povezati s sprehajalnimi oziroma kolesarskimi potmi.

Infrastrukturni indikatorji

3.4 Poraba pitne vode

Nosilno zmogljivost glede na razpoložljivo količino pitne vode smo ocenili s kategorijo **ni trajnostna**. Trenutna zmogljivost ob normalnih hidroloških razmerah ni presežena, je pa v nevarnosti na višku sezone v primeru daljše suše ter zaradi možne prekinitve dobave s Hrvaške že v letošnjem letu, zato je nujno zagotoviti dodatne količine iz akumulacije Padež. Za akumulacijo Padež v Brkinih je trenutno v izdelavi državni lokacijski načrt, gradnja pa bo trajala več let. Projekti predvidevajo nadomestitev trenutne dobave vode s Hrvaške in dodatne vodne količine, ki bi zadoščale za 30-odstotno povečanje nastanitvenih zmogljivosti v turizmu, upoštevajoč tudi neprijavljene turiste in obiskovalce. Na področju turizma lahko porabo vode zmanjšamo z doslednim spremljanjem porabe in uvajanjem naprav in ukrepov za varčno porabo vode (v kopalnicah, WC-jih, prhah, bazenih in pri namakanju).

Tudi z uporabo reciklirane vode iz čistilnih naprav lahko zmanjšamo porabo pitne vode. Z modernizacijo obstoječih čistilnih naprav v Kopru in Piranu ter z dograditvijo kanalizacijskega omrežja v celotni regiji se ponuja priložnost za istočasno polaganje cevovodov za reciklirano vodo. V Sežani na primer, kjer nova čistilna naprava zagotavlja 95 do 99-odstotno prečiščenost vode in ustreza vsem predpisom, ki jih določa Uredba o

vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla, z njo že zalivajo zelenice. Možnosti za uporabo takšne vode so še druge, za požarno vodo, industrijsko rabo ipd.

To bi sicer podražilo že tako drage investicije, vendar bi imelo dolgoročno ugodne finančne učinke zaradi bistvenega zmanjšanja stroškov. Zgovoren je primer Tomosa, ki z gradnjo lastne čistilne naprave (naložba vredna sicer 207 milijonov SIT, od tega je dobil 150 milijonov SIT posojila Ekološkega razvojnega sklada RS) prihrani letno 50 milijonov SIT, ker je za tri četrtine zmanjšal porabo pitne vode. Še pomembnejši je imidž, ki bi si ga pridobila regija na turističnem trgu s široko uporabo reciklirane vode in bi ga lahko dodatno vnovčila v ekološki blagovni znamki za Južno Primorsko (večji obisk, dražje turistične storitve).

3.5 Javni potniški promet

Turistična dejavnost generira obsežne cestne prometne tokove v regiji in med regijami. Izboljšanje javnega potniškega prometa je ena izmed prednostnih nalog v smeri trajnostnega razvoja regije. Zaradi pomanjkljivega javnega prometa se je v urbanih naseljih regije opazno povečala dejavnost taksi prevozov, kar je zelo dobra dopolnitev, ni pa to ustrezna rešitev neurejenega javnega potniškega prometa.

Trajnostna ureditev javnega potniškega prometa v Južni Primorski zahteva večjo frekvenco (ob konicah vsaj na 10 minut) in manjše avtobuse za povezave znotraj posameznih urbanih središč (Ankaran, Koper, Izola, Piran-Portorož-Lucija). Za medmestno povezavo urbanih središč pa je zaželeno poleg izboljšanja avtobusnih povezav v kvaliteti in kvantiteti tudi bistveno povečanje rednih linijskih povezav po morju, ki so se izkazale za konkurenčne povezavam po kopnem, tako glede udobja kot potovalnega časa. S hitrejšimi in bolj udobnimi ladjami je potrebno te linije podaljšati tako na italijansko (Milje, Trst, Tržič, Gradež, Lignano, Jesolo, Benetke) kot hrvaško stran (Savudrija, Umag, Novigrad, Poreč, Rovinj, Brioni, Pulj) in tako po morju povezati turistična središča severnega Jadrana z mednarodnimi letališči.

Točke prestopa na morski promet morajo biti organizirane večmodalno, da omogočajo enostaven prestop z osebnega in javnega cestnega prometa (kolo, avtomobil, avtobus), železnice in letališč, kjer je to le možno, brez zahtevnejših in dragih posegov. Zelo pomembno je, kje so ta vozlišča umeščena v turističnih krajih. V okviru različnih mednarodnih projektov in urbanističnih delavnic je bilo predlaganih že več konkretnih lokacij: v Portorožu nov potniški pomol blizu načrtovanega novega krajevnega središča pri Avditoriju in avtobusni postaji, v Izoli na vzhodu mesta pri trgovskem centru Ruda (Ažman Momirski in Gojanovič Purger, 1997), v Kopru na severni obali historičnega mestnega jedra, kjer nastaja potniški terminal širših mednarodnih dimenzij z možnostjo priveza tudi velikih ladij na križarjenjih po Sredozemlju, v Ankaranu na severni obali predvidenega tretjega pomola Luke Koper (Jurinčič et al., 2001).

Sprememba prometnega omrežja v Portorožu je sicer najbolj ustrezen način razbremenjevanja neposrednega obalnega pasu med hoteli in morjem, vendar tudi najdražja varianta; za sedanjo glavno cesto med Lucijo, Portorožem in Piranom, ki poteka med hoteli in morjem ter tako prekinja dragoceno in nemoteno komunikacijo za turiste je potrebno najti alternativo. Projekt je zelo zahteven tudi s finančnega vidika, vendar bi dajal tudi visoke finančne učinke z uvrstitvijo destinacije in s tem njenih storitev v višji cenovni razred. To je nedvomno eden od projektov, ki ga mora zaradi njegove pomembnosti za razvoj destinacije podpreti tudi država. Možno bi bilo pridobiti sredstva razvojnih skladov EU. Podobno velja za cestni odsek med Koprrom in Izolo. Z umikom obalne ceste v predvideni predor z vstopom pred Žusterno in izstopom pri trgovskem centru Ruda v Izoli, pridobi Južna Primorska dragocen del obale za potrebe rekreacije in turizma.

Zagotavljanje dodatnih večjih parkirnih površin na prostem bi vsekakor prizadelo dragocena stavbna zemljišča ob obali, oziroma še bolj dragocene zelene površine (zelenice, parke, vrtove), ki so na vrhuncih sezone že na udaru. Gradnja garažnih hiš je sicer zelo draga rešitev vendar, z vidika dragocenega in omejenega prostora, bolj primerna. Vsa tri mesta imajo tudi pripravljene lokacije za njihovo gradnjo, vendar se zapleta pri sprejemanju prostorske dokumentacije. Tu naj omenimo še premestitev glavne ceste v Portorožu v zaledje ter trajnostno ureditev javnega potniškega prometa. Kombinacija vseh teh pristopov bi bila najbolj ustrezna.

Večji poudarek je potrebno dati morskemu prometu, ki ga mora spremljati tudi ureditev ustreznih potniških terminalov na prometnih vozliščih v bližini vseh treh urbanih središč. V Kopru nastaja takšen potniški terminal na severnem robu starega mestnega jedra.

Ladijska povezava med mesti ob slovenski obali je bila že vzpostavljena in jo je potrebno znova uvesti. Predvidena je tudi povezava z italijanskimi mesti in turističnimi središči. Sezonske povezave z Benetkami in Brijoni že obstajajo. V letu 2004 je bila vzpostavljena trajektna povezava z Dalmacijo (Koper - Zadar). Glede na prometno gnečo v sezoni je zanimiva na slovenskem in srednjeevropskem trgu. Z vzpostavitvijo večjega potniškega terminala v Kopru bi ustvarili pogoje še za druge trajektno povezave med sredozemskimi turističnimi centri.

Nosilna zmogljivost javnega potniškega prometa je **presežena**. Kritične so namreč razmere v cestnem prometu v poletni sezoni, med prazniki ter med vikendi v času pred glavno sezono in po njej. Čimprej je potrebno pristopiti k celoviti rešitvi še preostalih ozkih grl na cestah, kajti zastoji in gneča na cestah odvrtačo turistični obisk in vplivajo negativno tudi na okolje.

3.6 Nastanitvene zmogljivosti

Da bi ugotovili, koliko je razpoložljivih nastanitvenih kapacitet v regiji, bomo v nadaljevanju naredili pregled dosegljivih podatkov o tem.

Apartmaji

Lokalne turistične organizacije, GIZ Portorož, turistični informacijski centri in turistične agencije bi morali učinkoviteje organizirati celovito ponudbo že obstoječih apartmajev v slovenski Istri, ki jih je že precej. Največ jih je v zasebni lasti, ki pa so zelo slabo zasedeni. Organizirano tržijo le tiste v lasti hotelov v Portorožu (283 ležišč po podatkih Turističnega združenja Portorož leta 2000) in le manjši del tistih v individualni lasti v okviru turističnih informacijskih centrov. Seveda je za to potreben dodaten napor za premik miselnosti lastnikov apartmajev, ki se premalo zavedajo kakšen neizkoriščen ekonomski potencial imajo na razpolago. Tako bi dosegli več pozitivnih učinkov:

- zadovoljili bi povpraševanje, ki kaže trend hitre rasti,
- prihranili dragocena zemljišča,
- zmanjšali razprodajo hotelskih kapacitet za apartmaje,
- bolje izkoristili kapacitete in infrastrukturo preko celega leta,
- omogočili dodaten stalen dohodek za domicilno prebivalstvo,
- izven sezone oživili v glavnem mrtva in celo nevarna naselja,
- povečali povpraševanje po turističnih (gostinstvo, kopanje, masaža, šport idr.) in drugih storitvah (prevozi, frizer itd.) ter proizvodih (domači kmetijski idr. pridelki oz. proizvodi ter drugo trgovsko blago),
- pospešili razvoj turizma na podeželju,

- preprečili sivo ekonomijo in povečali dohodek lokalne skupnosti in države (turistična taksa, davki).

Sekundarna bivališča

V preteklosti (v 70. in 80. letih) je bilo zgrajenih veliko sekundarnih bivališč na atraktivnih območjih, ki so predstavljala velik potencial za razvoj turističnega gospodarstva. Marsikje stojijo hiše neposredno ob obali, v naravnih parkih ali pa so bile zgrajene nelegalno tik pred razglasitvijo zavarovanih naravnih območij oziroma pred sprejetjem ostrejših ukrepov nadzora. V občini Piran je bilo tako leta 1995 evidentiranih v prostorsko ureditvenih pogojih za sanacijo degradiranega prostora 380 črnih gradenj, od katerih bi jih lahko 250 legalizirali, 130 pa jih je bilo predvidenih za rušenje. Dejansko odstranjenih je bilo le nekaj.

Z instrumenti politike prostorskega planiranja nismo še ustrezno zajezili tega pojava. Pomemben korak bi naredili z opredelitvijo manjših območij, namenjenih gradnji vikend naselij, saj je pomanjkanje ponudbe ustreznih zemljišč tudi generator nelegalnih gradenj.

Domačinom takšna gradnja povzroča celo vrsto težav z obremenjevanjem lokalne infrastrukture, neracionalno rabo zemljišč, uzurpiranjem (nezakonitim prisvajanjem) obale kot javnega dobra, izgubo kulturne identitete. V nekaterih turističnih krajih so kapacitete v sekundarnih bivališčih večje kot v hotelirstvu, kar povzroča strukturne in funkcionalne motnje.

Počitniški domovi podjetij in letovišča

Ta specifična oblika turistične ponudbe je povzročila nekatera ekonomska in prostorska nesorazmerja v dosedanjem razvoju turizma. Velikokrat takšne kapacitete zasedajo najbolj atraktivne lokacije, ki bi dajale večje ekonomske učinke v obliki komercialne turistične ponudbe. Tudi ugodni vplivi na lokalno zaposlitev delovne sile in dohodek bi bili tako večji.

Poleg počitniških domov posameznih podjetij in organizacij ter dijaških in študentskih domov (poleti so le-ti namenjeni turistom), so v slovenski Istri še naslednja letovišča:

- Mladinsko zdravilišče in letovišče Rdečega križa Slovenije na Debelem Rtiču,
- letovišče Društva multiple skleroze Slovenije v Ankaranu,
- letovišči Zveze društev za cerebralno paralizo »Obalni center Sonček« na Jelarjih in Kaštelirju ter
- letovišče Društva slepih in slabovidnih RS v Izoli.

Socio-ekonomski indikatorji

3.7 Zasedenost ležišč

Polna zasedenost nastanitvenih zmogljivosti je le dobra dva tedna v začetku avgusta, sicer pa je bila po statističnih podatkih povprečna zasedenost v letu 2003 le 35% (tabela 7). Najnižja zasedenost ležišč je izkazana pri sobodajalcih, vendar moramo opozoriti, da je prav pri tej kategoriji nastanitvenih zmogljivosti dejanska zasedenost bistveno višja zaradi neregistriranih gostov.

Nosilna zmogljivost regije z vidika zasedenosti ležišč **ni presežena**. Glede na slabo celoletno zasedenost zmogljivosti, bi bilo potrebno najprej z ustreznimi ukrepi bolje izkoristiti obstoječe nastanitvene zmogljivosti. To je možno z dodatno ponudbo za

podaljšanje turistične sezone, z delnim prestrukturiranjem različnih počitniških domov in šele nato je smiselna gradnja novih nastanitvenih zmogljivosti.

3.8 Zadovoljstvo prebivalcev z učinki turizma

Da bi ugotovili, kakšen je odnos lokalnega prebivalstva do turizma, smo anketirali prebivalce Portoroža (25. 6. 1999), kjer je turizem najbolj razvit in ima najdaljšo tradicijo. Anketa z enako vsebino je bila izvedena tudi v Kopru, Izoli in Piranu (21. 3. 2003) ter v Strunjanu (Svetin, 1998). Spraševali smo naključne prebivalce, pri čemer so bili različni deli kraja enakomerno zastopani. V nadaljevanju rezultate medsebojno primerjamo.

Če upoštevamo turistične kapacitete in število nočitev je evidentno, da intenziteta turizma v regiji narašča v smeri iz Kopra proti Ankaranu ter v drugi smeri iz Kopra preko Izole in Strunjana do Pirana in Portoroža, kjer doseže svoj maksimum. To nam potrjujejo tudi odgovori anketiranih prebivalcev na vprašanje, ali smatrajo, da je njihovo naselje turistično. Nekoliko nas preseneča skoraj soglasno mnenje anketiranih prebivalcev Izole (95,8%), da je Izola turistično naselje. Verjetno je to že rezultat prizadevanja lokalne uprave in turističnega gospodarstva v zadnjih letih, da bi nekdanje ribiško in industrijsko mesto pridobilo imidž turističnega naselja. To potrjujejo tudi rezultati ankete prebivalcev in turistov o njihovem mnenju glede kakovosti okolja in odraza prizadevanj občine na tem področju, ki jo že nekaj let izvajajo v občini Izola.

Na vprašanje, kakšne neposredne koristi imajo prebivalci Portoroža od turizma oziroma ali so od turizma »ekonomsko odvisni«, je le polovica (49%) nekoliko presenetljivo odgovorila, da od turizma nima nobene koristi. To se seveda ne ujema z ustaljeno podobo Portoroža kot izrazitega turističnega kraja, kjer naj bi bila velika večina vsaj posredno ekonomsko povezana s turizmom (zaposleni v storitvenih dejavnostih, oddajanje sob idr.). Planina (1997) na primer ugotavlja, da je v Portorožu leta 1981 znašal družbeni proizvod v turizmu in drugih dejavnostih, ki so povezane s turistično potrošnjo, 90% vsega družbenega proizvoda. Sirše (2000) pa pravi, da več kot polovica zaposlenih in celotnega prihodka v občini Piran pripade turizmu. Možnih razlogov za take odgovore je več, bodisi zaradi premajhnega naključnega vzorca (le 1%), ki ni dovolj reprezentativen, delno tudi, ker je Portorož kraj bivanja za tiste, ki niso zaposleni v Portorožu oziroma v občini Piran, ampak drugih obalnih krajih ali v notranjosti Slovenije in tukaj prebivajo zaradi prestiža.

Delež prebivalcev Portoroža, ki so izjavili, da turistom oddajajo sobe (27,4%) se ujema z uradnim podatkom da oddaja svoje sobe preko TIC-a Portorož približno 500 gospodinjstev (14 pritrdilnih odgovorov X 100, ker vzorec predstavlja 1% prebivalcev in deljeno z 2,8, ker je povprečna velikost gospodinjstva 2,8 oseb = 500 gospodinjstev).

Je pa ta podatek manj verodostojen, če upoštevamo predvidevanja poznavalcev, da jih vsaj še enkrat toliko oddaja sobe neregistrirano, kar nam potrjujejo tudi podatki o porabi vode. Verjetno so iz strahu pred obdavčitvijo dejavnosti to zanikali. Delež sobodajalcev v drugih krajih je tudi dejansko bistveno manjši kot v Portorožu, kar nam potrjuje tudi anketa.

Le 19,6% vprašanih v Portorožu je v turizmu redno zaposlenih ali v turizmu vsaj občasno dela. Že prej smo omenili, da je delež dejansko zaposlenih v turizmu v Portorožu večji. Veliko bliže realnemu stanju so odgovori prebivalcev Kopra, Izole in Pirana (26,2 do 42,9%), ki smo jih sicer pridobili tri leta kasneje. Glede na uradni podatek za širše območje (Obalno-kraška regija leta 2000 7,5%, MO Koper leta 1999 4%), ki sicer prikazuje samo zaposlene v gostinstvu (področje »H« po standardni klasifikaciji dejavnosti), lahko rečemo, da dejansko ne predstavlja turistične dejavnosti v celoti. Pomen turizma je torej še bolj zakrit in podcenjen v uradnih statističnih podatkih.

Turistične agencije so namreč evidentirane v področju »I« (promet, skladiščenje in zveze), v področju »O« je posebej zajeta dejavnost marin, igralnic, različnih športnih in drugih rekreacijskih dejavnosti, če omenimo le pomembnejše. Tukaj bi si pri ugotovitvi dejanskega stanja in realnega prispevka turizma v celotnem gospodarstvu lahko pomagali z metodo satelitskih računov, ki jo sicer priporoča WTO. Mednarodnemu inštitutu za turizem je bila pred kratkim naročena študija, ki bo opredelila metodologijo za takšen izračun v slovenskih razmerah. Statistični urad Republike Slovenije bo lahko tako v prihodnje redno spremljal vlogo turizma po satelitskih računih.

Za načrtovanje trajnostnega razvoja je zelo pomembna ugotovitev, da polovica anketiranih prebivalcev v regiji, z izjemo Strunjana (67,4%), meni, da nima od turizma nobenih koristi. Pri načrtovanju moramo biti zaradi tega še bolj pazljivi in upoštevati tudi njihovo mnenje. Ta skupina prebivalcev ima namreč tudi bistveno drugačen odnos do razvoja turizma v domačem kraju v primerjavi z drugo polovico, ki ima direktne ali posredne ekonomske koristi od turistične dejavnosti. Je pa spodbudno, da okoli dve tretjini vprašanih (58,8 do 78,3%) meni, da do sedaj niso bili v ničemer prikrajšani zaradi turizma.

Pri primerjavi pozitivnih in negativnih učinkov, je v Portorožu in Izoli opazno večje število odgovorov pozitivnih (186 oziroma 311) v primerjavi z negativnimi učinki turizma (156 oziroma 296). To nam pove, da so prebivalci vendarle turizmu bolj naklonjeni kot ne. V Kopru in Strunjanu so bili odgovori bolj izenačeni: 172 oziroma 184 navedb se je nanašalo na pozitivne in 170 oziroma 185 na negativne učinke turizma. Z rahlo odklonilnim mnenjem do učinkov turizma odstopajo v Piranu (230 negativnih in 204 pozitivnih mnenj), kar je razumljivo glede na prometne in druge težave v okolju, ki so tudi plod večjega turističnega obiska in specifične lege starega mestnega jedra na ozkem polotoku.

Najpomembnejši so ugodni ekonomski učinki. Možnosti zaposlovanja domačinov v turizmu so najvišje ocenili v Portorožu in tudi drugje. To nam kaže, kako pomembna so postala delovna mesta za zagotavljanje splošne kakovosti življenja. V turizmu so različne možnosti tudi za zaposlitev ženske delovne sile in predvsem mladih, ki iščejo prvo zaposlitev z različno stopnje izobrazbe. Za iskalce zaposlitve v turizmu so uporabne in dobrodošle tudi predhodne izkušnje iz storitvenih dejavnosti, ki močno prevladujejo v regiji (promet, trgovina ipd.).

Domačini v Kopru in Izoli ugotavljajo, da dodatno povpraševanje turistov in prisotnost tujih gostov pomembno vplivata na kakovost in raznovrstnost gostinske in trgovske ponudbe, ki je sicer v kraju ne bi bilo. V Strunjanu so bili poudarki drugje. Največji prispevek turizma so videli v boljših prometnih razmerah in opremljenosti kraja z objekti za rekreacijo, kar lahko pripišemo bolj kmetijskemu oziroma podeželskemu značaju kraja v primerjavi z urbanih centri. Turizem je v Strunjanu prisoten tudi krajše obdobje in predvsem manj intenzivno.

Pozitivnim ekonomskim sledijo socialni vplivi. Zaradi turizma je več možnosti za družabno in kulturno življenje. Ti potiskajo ponudbo v Portorožu in v celotni Južni Primorski na višji nivo, kakor bi ga imela regija sicer glede na število prebivalcev. Podobno velja za opremljenost kraja z objekti za rekreacijo. Zaradi razvitega turizma imajo domačini boljše pogoje za rekreacijo in jih tudi koristijo. V Strunjanu je bil sicer prispevek k družabnemu in kulturnemu življenju v kraju najmanj opazen, saj se te ponudbe ne da primerjati s tisto v mestnih naseljih. Isto velja za trgovinsko ponudbo.

Manj pozitivnih učinkov opazijo v urejenosti okolja, še manj v slovesu kraja, vendar tudi ti niso zanemarljivi. Lahko vendarle zaključimo, da so boljše cestne razmere in prometna

povezanost, komunalna opremljenost in urejenost okolja vrednote, ki jih lokalni prebivalci znajo ceniti.

Dokaj veliko število odgovorov o negativnih učinkih nam kaže na visoko občutljivost krajanov za kakovost bivalnega okolja. Hrup in nemir, obremenjenost cest in onesnaženost okolja so negativni vplivi turizma na okolje, ki jih najbolj motijo. Zelo pogoste so pritožbe nad visokimi cenami storitev in blaga, ki zaradi razvitega turizma seveda bistveno vplivajo na življenjski standard domačinov. Ponujeni odgovori glede oškodovanja lastnine, kulturne krajine in izgubljanja pristne lokalne identitete so se izkazali kot nepomembni. V Strunjanu izstopa pripomba glede neprimerne gradnje vikendov, ki je na primeru razloženega naselja sredi zavarovane kulturne krajine bolj opazna kot v urbaniziranih centrih. Nekoliko bolj občutljivi do gradnje vikendov so tudi v Piranu in Kopru.

Nazoren primer negativnega vpliva, neustrezne oblike in množične prireditve na prebivalce je Koprška noč. Ta postaja nadaljevalec tradicije Portoroške noči, ki je bila zaradi svoje množičnosti že neobvladljiva in nevarna prireditev in zato tudi ukinjena. Zaradi množičnosti je tudi prebivalci Koprca ne marajo. Prireditev je v letu 2003 spodbudila burno razpravo na internetnih straneh in v medijih. Poleg vesplošnega hrupa, ki je tedaj trajal cele noči kar en teden na celotnem območju mestnega jedra, je bilo največ pripomb na umazano mesto po prireditvi in ponudbo cenene zabave, ki nima korenin v izražanju lokalnih značilnosti in domače ustvarjalnosti. Predstavlja izgubljeno priložnost za široko uveljavitev istrske obrti, vin, jedi, glasbe ter lokalnih ustvarjalcev in ponudnikov. Bolj koristno in manj škodljivo za okolje bi bilo, če bi »Koprski teden« spremenili v »Koprsko poletje«, ki bi v starem mestnem jedru, z obvladljivo količino hrupa, odpadkov ter drugih negativnih vplivov, za daljši čas poživilo življenje mesta in njegovih prebivalcev. Tudi zaradi dolgotrajnejših in med prebivalci bolj razpršenih ekonomskih učinkov bi verjetno Koprčani takšno prireditev vzeli za svojo in jo lažje prenašali, saj bi imeli več neposrednih koristi.

Na podlagi analize zbranih informacij na podlagi anketiranja prebivalcev o njihovem zadovoljstvu z učinki turizma, smo nosilni zmogljivosti na podlagi tega indikatorja prisodili oceno, da **ni trajnostna**. Negativen odnos prebivalcev do turizma je pogojen z neustrezno infrastrukturo v glavni sezoni, saj bistveno vpliva na kakovost življenja. Negativni so tudi učinki množičnega turizma nasploh, še posebej, če ta ne daje dovolj možnosti za izražanje lokalne identitete in kulture. Rezerve vsekakor obstajajo pri večjem vključevanju lokalnega prebivalstva v ustvarjanje turistične ponudbe, s spodbujanjem podjetništva v turizmu in z njim povezanih dejavnosti ter s tem boljših možnosti za zaslužek. Z izgradnjo boljše splošne infrastrukture, ki bo vplivala na dvig kakovosti življenja lokalnih prebivalcev, bomo posredno dosegli tudi bolj kooperativen odnos domačinov pri razvoju turizma.

Lahko ugotovimo, da prebivalci podpirajo tiste projekte na področju turizma, ki so skladni z zmogljivostjo splošne infrastrukture in ne vplivajo negativno na okolje. Potrditev predvidenega povečanja nastanitvenih zmogljivosti za 30 % do leta 2020 in ostale turistične infrastrukture skladno z načrtovanimi turističnimi proizvodi in s tem povezanega povečanja števila turistov, bo znano s potrditvijo dolgoročne strategije trajnostnega razvoja turizma v regiji in regionalnih zasnov prostorskega razvoja. Prebivalci namreč aktivno sodelujejo v postopkih priprave teh dokumentov z dajanjem pripomb in predlogov, posredno pa jih preko svojih predstavnikov v občinskih svetih tudi sprejemajo.

Povzetek

Metoda analize nosilne zmogljivosti se je izkazala kot ustrezen pripomoček za preprečevanje prenasičenosti turistične destinacije in za uresničevanje strategije trajnostnega razvoja turizma predvsem v nekaterih turističnih regijah Mediterana in tudi drugje. Turizem, ki ne upošteva zmogljivosti regije, dolgoročno ogroža svoj lastni razvoj in celo obstoj ter negativno vpliva na celotni razvoj regije.

Posebno pozornost smo namenili izboru indikatorjev nosilne zmogljivosti. Opredelitev in grupiranje indikatorjev je slonelo na predpostavki, da gre za razvito turistično destinacijo, zato smo dali prostorsko-ekološkim in infrastrukturnim indikatorjem večji poudarek kot ga sicer najdemo v literaturi in smo jih razvrstili v dve ločeni skupini. Pri izdelavi analiz nosilne zmogljivosti v nerazvitih državah in državah v razvoju imajo običajno dve ločeni skupini socio-ekonomskih in psihološko-političnih indikatorjev, mi pa smo jih združili v skupino socio-ekonomskih indikatorjev. Da so bile naše predpostavke pravilne, je bilo potrjeno tudi z rezultati anketiranja prebivalcev, pa tudi turistov. Predvsem jih namreč moti neurejena splošna infrastruktura, ki ne dohaja turističnega razvoja. Še posebej je to problematično v času kopalne sezone.

Z analizo 9 ključnih posameznih indikatorjev nosilne zmogljivosti slovenske Istre za scenarij trajnostnega razvoja turizma smo ugotovili, da je:

- pri 2 (22%) presežen prag zmogljivosti,
- pri 6 (67%) nosilna zmogljivost ni trajnostna in
- pri 1 (11%) nosilna zmogljivost ni presežena.

Glavni omejitveni dejavniki, ki jih je potrebno upoštevati pri trajnostnem razvoju turizma, so odvajanje in čiščenje odpadnih voda, pomanjkanje parkirnih mest, javni potniški promet, kakovost morske vode, količina pitne vode, zbiranje in ravnanje z odpadki ter nenazadnje nezadovoljstvo prebivalcev in turistov. Brez vlaganj v splošno infrastrukturo, ki zelo omejuje trajnostni razvoj turizma v regiji, ni smiselno povečanje nastanitvenih kapacitet in ni mogoče pričakovati odobravanja prebivalcev ter turistov. Zato je potrebno čim prej pristopiti k sprejemu in izvajanju potrebnih ukrepov.

Opredelili smo nekatere prioritete aktivnosti za uvajanje trajnostnega razvoja turizma skladno z analizo nosilne zmogljivosti v slovenski Istri nasploh:

1. Glede na to, da so turisti zadovoljni s ponudbo v hotelih, njihove zmogljivosti pa so v celoletnem povprečju le polovično zasedene, ter glede na nezadovoljstvo turistov z ostalo turistično ponudbo, bi bilo potrebno veliko postoriti pri dodatni turistični ponudbi v kraju in v celotni regiji ter podaljšati turistično sezono na celo leto.

2. Z namenom spodbujanja turističnega razvoja v zaledju bi morali izdelati projekt tematskih ter drugih peš, kolesarskih in jahalnih poti v zaledju. Ta projekt je potrebno tudi medresorsko vsebinsko in finančno uskladiti s projekti, ki že potekajo, na primer s projekti vinskih cest, zaščite tipičnih kmetijskih proizvodov, celostnega razvoja podeželja in obnove vasi ter spodbujanja razvoja dopolnilnih dejavnosti na kmetijah. Prav tako je potrebno na novo oblikovana omrežja poti priključiti sosednjim, na primer v okviru projekta PHARE že oblikovanim kolesarskim potem na Krasu ter načrtovanim potem na hrvaški in italijanski strani.

3. Država mora finančno podpreti gradnjo omrežij odvajanja in čiščenja odpadnih voda in čistilnih naprav z zagotovitvijo domačih in tujih nepovratnih in namenskih sredstev s strani državnih in evropskih razvojnih skladov ter ugodnih virov financiranja. Brez teh ukrepov ne moremo zagotoviti kakovostnih kopalnih voda in pogojev za povečanje turističnih zmogljivosti.

4. Potrebno je aktivno sodelovanje lokalnih skupnosti in turističnega gospodarstva pri načrtovanju prometne infrastrukture (hitre ceste, drugi železniški tir, medmestni javni promet), ki na eni strani rešujejo obstoječe prometne zagate, na drugi pa prinašajo nove probleme, kot je na primer povečan promet in turistični obisk, na katere se je potrebno pravočasno pripraviti.

5. Pripraviti je potrebno natančnejše razvojne turistične programe:

- za območja, ki so v planskih dokumentih že predvidena za razvoj turistične dejavnosti (Ankaranski polotok),
- za območja, ki turistično še niso bila ustrezno ovrednotena (zaledje regije),
- za območja, ki se bodo sprostila zaradi izgradnje prometne infrastrukture ali opuščanja drugih dejavnosti (obala med Izolo in Kopro, območje nekdanje tovarne Droga v Seči, opuščeni rudnik v Sečovljah) ter
- za pravočasno prestrukturiranje obstoječih turističnih območij v skladu s turističnim povpraševanjem.

6. Vzpostaviti management turistične destinacije na enem mestu, kjer bi zagotavljali skupno trženje, promocijo, načrtovanje in spremljanje razvoja turizma v regiji. Vseskozi mora biti prisotna skrb za usklajen in kakovosten trajnostni razvoj turizma.

7. Izobraževanje zaposlenih v turizmu in v lokalni samoupravi na vseh izobrazbenih ravneh o pomenu okolja za uspešen trajnostni razvoj turizma v regiji.

Ugotovljena nosilna zmogljivost ni nekaj dokončnega, kar se ne bo spreminjalo. Ob spremenjenih razmerah, na podlagi katerih je bila določena, in ob ustreznem strateškem upravljanju, lahko njeno vrednost povečamo ali pa jo z nepreudarnim ravnanjem oziroma neustreznim turističnim razvojem zmanjšamo. Zato je potrebno predvideti ukrepe za spremljanje in dvigovanje ugotovljenega nivoja nosilne zmogljivosti. Ugotovljena nosilna zmogljivost regije je lahko zelo uporabno orodje za usmerjanje razvoja v regiji v smeri trajnostnega turizma, ki nam pove, kolikšen turistični obisk je še sprejemljiv in kakšni ukrepi so potrebni za ohranjanje oziroma povečanje nosilne zmogljivosti. Je strokovna podlaga za sprejemanje kratkoročnih in dolgoročnih odločitev na področju razvoja trajnostnega turizma.

IV. VIZIJA, STRATEŠKI RAZVOJNI CILJI

4.1. Vizija

TURIZEM JUŽNOPRIMORSKE TURISTIČNE POKRAJINE 2012?

Turizem Istre, Krasa in Illirske Bistrice z Brkini, združeni v destinaciji Južne Primorske, bo do leta 2012 postal trajno negovan in v svetovnem merilu cenjen biserni zaklad⁵ severnega Mediterana. Znan je po visoko kakovostnih in raznolikih turističnih programih in storitvah, po prispevku turizma h kakovosti bivanja in življenja v območju ter po spoštovanju biotske raznovrstnosti na kopnem in v morju in izjemni skrbi za naravne in kulturne vrednote, ki tvorijo mediteransko identiteto območja.

Kronski biseri na tromeji med Slovenijo, Italijo in Hrvaško so navični športi, »wellness« in mondeni poslovni turizem v kombinaciji z raznolikimi kulturnimi, naravnimi in umetnimi znamenitostmi, med katerimi so svetovno znane Lipica, Škocjanske jame, navične športne prireditve in infrastruktura ter mondeni poslovni turizem.

NA KRATKO : 2012 bo v južnoprimorski destinaciji turizem prepoznan kot »biserni zaklad severnega Mediterana«, ki obsega bisere kulturnega, ekološkega in obmorskega turizma in se odlikuje po izjemni skrbi zanje.

4.2. Cilji in strateške usmeritve

Temeljni cilji in strateške usmeritve za realizacijo vizije:

1. Trajnostni razvoj
2. Izboljšanje organiziranosti
3. Dvig kvalitete

4.2.1 Trajnostni razvoj turizma Južne Primorske

Razvojni model

Vizija trajnostnega razvoja turizma se osredotoča na negovanje turističnih biserov obravnavanega območja. Le-to bo mogoče skozi uresničevanje modela razvoja, ki temelji na štirih stebrih:

1. steber: razvojne prioritete in cilji, ki na trajnosten in trendovski način **odpravljajo prepoznane probleme** v obstoječi ponudbi in povpraševanju
2. steber: razvojne prioritete in cilji, ki na trajnosten in trendovski način **krepijo prepoznane prednosti obstoječe ponudbe in izkoriščajo prednosti obstoječih danosti**

3. steber: razvojne prioritete in cilji, ki na trajnosten in trendovski način **sledijo bodočim trendom v ponudbi in povpraševanju** na področju turizma in trženja
4. steber: razvojne prioritete in cilji za **ustvarjajnje bodočih trendov** skozi inovacije za **prevzem vodstva (»leaderstva«)** v mediteranskem prostoru.

Vizija bo tako uresničljiva z uresničevanjem vrste izvedbenih projektov in aktivnosti za doseganje razvojnih prioritet in strateških razvojnih ciljev, ki temeljijo na štirih razvojnih stebrih in ki uresničujejo usmeritve Mediteranskega okoljskega programa, Svetovne turistične organizacije in Nacionalnega turističnega programa za obdobje 2007-2013, da se turizem preusmeri v bolj trajnostno obliko.

Štirje stebri razvoja turizma Južne Primorske

1. STEBER:
razvojne prioritete in cilji, ki na trajnosten in trendovski način **odpravljajo prepoznane probleme** v obstoječi ponudbi in povpraševanju ter uresničujejo izzive v **izkoriščanju danosti, skladno z nosilnimi zmogljivostmi prostora**, upoštevajoč tudi **zmožnosti/sposobnosti razvojnih resursov** (ljudi, organizacijskih-upravljaljskih sistemov in razvojnih sredstev)

2. STEBER:
razvojne prioritete in cilji, ki na trajnosten in trendovski način **krepijo prepoznane prednosti** obstoječe ponudbe in izkoriščajo prednosti obstoječih danosti

3. STEBER:
razvojne prioritete in cilji, ki na trajnosten in trendovski način **sledijo bodočim trendom v ponudbi in povpraševanju** na področju turizma in trženja

4. STEBER
razvojne prioritete in cilji za **ustvarjajnje bodočih novih trendov** (cilji za inovacije v turistični ponudbi, povpraševanju, trženju, organiziranosti) in za **prevzem vodstva (»leaderstva«)** v trajnostnem turizmu mediteranskega prostora

Tabela 3: Strategije za vzdržno rast in razvoj turizma

Razvojni sklopi	Strategije
Sklop 1: Razvoj novih in izboljšanje kakovosti obstoječih turističnih proizvodov, storitev in infrastrukture na trajnosten in trendovski način	Strategija raznolikosti (diverzifikacija) ponudbe in storitev
Sklop 2: Trajnostno upravljanje in trženje	Strategija razločevanja ponudbe in dvig kakovosti (diferenciacija ponudbe in storitev)
Sklop 3: Investicije v ljudi, znanja in zaposlitve v turizmu	Krepitev konkurenčnih prednosti in prevzemanje vodstva »leaderstva« (strategija konkurenčnosti)
Sklop 4: Izboljšanje dostopnosti	Strategija trajnostne mobilnosti kot podpora konkurenčnosti

Strategija povečanje raznolikosti (diverzifikacija) v turizmu Južne Primorske je potrebna zaradi:

- zmanjševanja sezonskih odvisnosti in drugih tveganj na globalnih in EU trgih (npr. zaradi rasti cen goriv, ogrožanja varnosti, naravnih in drugih nesreč),
- povečanja velikosti trgov (kot rezultat razširjene EU in s tem večje mobilnosti in zaradi odpiranja globalnih trgov),
- pospešene rasti turistične dejavnosti,
- predvidene večje izkoriščenosti obstoječih danosti in resursov v turizmu,
- rasti turizmu komplementarnih proizvodov in storitev,
- prilagajanja konkurenci na svetovnih trgih in spodbujanja k večji inovativnosti in zaradi
- okrepitev medorganizacijskega sodelovanja v turizmu,
- odpiranja novih podjetij in vstopanja novih in komplementarnih dejavnosti v turizmu (informacijske tehnologije) in pridobivanje novih trgov, skladno z razvojnimi trendi.

Diverzifikacija oziroma raznolikost je lahko:

- a) nadgradnja obstoječih proizvodov/storitev, infrastrukture **za obstoječe trge in tržne segmente** (njihov dizajn, kakovost, procesi v ponudbi proizvodov, razvoj podpornih storitev, investicije v infrastrukturo, v tehnološko superiornost);
- b) nadgradnja obstoječih proizvodov/storitev **za nove trge in tržne segmente** (proizvodi so prilagojeni novim trgom in novemu povpraševanju- trendom);
- c) razvoj novih, inovativnih, kreativnih, trajnostnih in trendovskih proizvodov, storitev, infrastrukture **za obstoječe trge**;
- d) razvoj novih trendovskih in trajnostnih proizvodov za nove trge - pritegnitev **novih tržnih segmentov** z večjo dodano vrednostjo.

Strategija diferenciacije

Diferenciacija zagotavlja odločitev izbire destinacije oziroma njenih proizvodov za turiste. Turistična ponudba Južne Primorske se od drugih turističnih ponudb, med katerimi imajo možnost izbirati potencialni turisti, zlasti med mediteranskimi - obalnimi destinacijami in/ali med drugimi programi, lahko razlikuje zaradi

ustvarjenega drugačnega imagea destinacije ali skozi blagovne znamke in/ali promocijo ter aktivnosti, ki to destinacijo predstavljajo drugačno od drugih npr. zaradi drugačnega načina izvajanja turistične dejavnosti.

Strategija izgradnje konkurenčnih prednosti in prevzemanje vodstva

Najnovejše raziskave, ki merijo konkurenčnost turizma⁶, razločujejo med vsaj osmimi kazalci konkurenčnosti turizma destinacij, kjer lahko turizem Južne Primorske prevzame vodstveno vlogo in sicer:

Cena: razmerje med kupno močjo in ceno prenočitev.

Razvoj infrastrukture: razvitost komunalne infrastrukture.

Okoljska kakovost: gostota poselitve, izpuhi toplogrednih plinov, vodni viri.

Tehnološka razvitost: obseg internetnih priključkov, telekomunikacijske povezave in uporaba visokih tehnologij.

Ljudje kot resursi: stopnja izobraženosti.

Odprtost/dostopnost: odprtost do turistov, davčne omejitve, trgovske omejitve.

Socialna razvitost: življenjska doba, izobrazba, dohodek na prebivalca.

Človeški dejavniki v turizmu: udeležba ljudi v turizmu, ki se meri v razmerju prihodov in odhodov turistov na delež prebivalstva.

V primeru Južne Primorske se konkurenčnost turizma za prevzemanje vodstva gradi predvsem na **človeških dejavnikih, socialni razvitosti in ljudeh**, kar bo posledično vplivalo tudi na postopen prevzem vodstva na drugih dejavnikih (npr. tehnološka razvitost ali okoljska kakovost).

Strategija mobilnosti

Ta strategija temelji na Predlogu resolucije o prometni politiki v Republiki Sloveniji in trajnostni prometni politiki. Obenem so upoštevane tudi smernice in trendi razvoja informacijskih tehnologij. Strategija mobilnosti predvideva večjo možnost izbire transportnih sredstev in razvoj informacijskih sistemov, ki pomagajo ublažiti pritiske na prostor in znatno prispevajo h kakovosti turistične ponudbe in na vzorce obnašanja turistov, obiskovalcev in domačinov.

4.2.2 Izboljšanje organiziranosti

Za doseganje strateških usmeritev in razvojnih ciljev bo potreben usklajen, povezan, učinkovit sistem izvajanja razvoja turizma. To bo mogoče doseči z učinkovito organiziranostjo razvoja turizma na regionalni ravni v okviru t.i. regionalne turistične (destinacijske/turistično pokrajinske) upravljavske organizacije (RTO=DMO), ki povezuje različne akterje, ne le nosilce turistične dejavnosti, pač pa tudi in predvsem nosilce razvoja v turizmu.

Proizvodi v subpokrajinah prispevajo h konkurenčnejši ponudbi posameznih subpokrajin znotraj turistične pokrajine Južna Primorska kot celota in tako lahko poteka navzkrižno-mrežno povezovanje in trženje (npr. navtični šport se lahko povezuje z lovskim in kulturnim turizmom) ter verižno povezovanje (npr. vse kolesarske poti v destinaciji tvorijo en proizvod destinacije. Zato je predlagana organiziranost skladna tudi z nacionalnimi usmeritvami o organiziranosti na lokalni in pokrajinski ravni turističnih območij (več o tem v vsebinskem sklopu IV).

⁶ Goorooshcurn, Sugiyarto: Measuring competitiveness in the travel and tourism industry, Measuring Competitiveness in the travel and tourism industry, 2004

4.2.3 Dvig kvalitete

Trajnostno izvajanje turističnih storitev v prvi vrsti zadeva turistična podjetja in organizacije, ki bodo za zagotovitev trajnostnih storitev morale zagotoviti zlasti:

- Kakovost na vseh ravneh poslovanja in še zlasti povečati skrb in nego koristnikov turističnih storitev. To je ključnega pomena za ekonomsko trajnost in zadovoljevanje potreb obiskovalcev, še zlasti pa za njihovo zadržanje in vpliv na odločitve, da se ponovno vrnejo, kar predstavlja poseben izziv sodobnega turizma.
- Vplivanje na trajnostno obnašanje turistov skozi zagotavljanje informacij, spodbujanje trajnostnih praks (npr. za zmanjševanje porabe detergentov, za spoštovanje lokalnih tradicij). Obnašanje turistov skladno s trajnostnimi načeli v veliki meri vpliva na odločitve turistov za potovanje, na turistične tokove v območju. V tem kontekstu je potrebno posebno pozornost posvetiti ukrepom za zagotavljanje specifičnih zelenih oblik obnašanja obiskovalcev kot so npr. aktivnosti za podporo odločitvam, kdaj naj turisti potujejo (npr. izven sezon), katere kraje je vredno obiskati in v katerih območjih in kdaj zaradi upravljanja turističnih tokov npr. v izogib prometnim zamaškom ali prevelikim obremenitvam zavarovanih območij.
- Nadalje je skozi niz aktivnosti in razvoj storitev mogoče vplivati tudi na vrsto transportov, ki jih turisti uporabljajo za dostop do destinacije in za prevoz znotraj nje, na izbor operaterjev in podjetij, s katerimi potujejo, na velikost skupin v posameznih območjih ter nenazadnje in morda najpomembneje, tudi na dolžino trajanja počitnic oziroma obiska.
- Okrepiti storitve in aktivnosti za varstvo naravnih virov kot so uporaba pitne vode, zmanjševanje izpusta toplogrednih plinov s pomočjo obnovljivih virov energije, storitve, ki spodbujajo uporabo trajnostnih transportov idr.
- Poslovanje turističnih podjetij z lokalnimi dobavitelji (npr. za zagotavljanje prevoza, prehrabnih izdelkov).

4.3 Trženjski cilji in trženje trajnostnega turizma

Trženje trajnostnega turizma ni navadno trženje turizma, ampak zahteva združevanje trženjskih aktivnosti vseh gospodarskih, socialnih in okoljskih sektorjev. Ker gre za kompleksne trženjske aktivnosti, katerih načrtovanje presega obseg te strategije, je/bo potrebno v okviru enega prioritarnih razvojnih projektov pristopiti k pripravi strategije in izvedbenega načrta trženja trajnostnega razvoja turizma, ki bosta upoštevala poleg trajnostnih vidikov tudi novosti v trendih na področju trženja (ki so navedeni v prilogi trendov na področju turizma).

V strategiji razvoja trajnostnega razvoja turizma želimo podati nekaj strateških trženjskih usmeritev za pripravo tega, za turistično gospodarstvo in partnerje v trajnostnem razvoju, ključnega dokumenta.

Izgradnja trajnostne turistične ponudbe in izgradnja trajnostne turistične potrošnje/povpraševanja gresta z roko v roki. Obe, trajnostna ponudba in trajnostno povpraševanje, se srečujeta na nivoju trajnostnih produktov in storitev. Brez natančne proučitve obeh bo težko razvijati trajnostne proizvode in storitve in pridobiti kupce zanje.

Ključnega pomena pri snovanju trženjskih ciljev in usmeritev je pravo razmerje med številom turistov na območju in nosilnimi zmogljivostmi. Analiza nosilnih zmogljivosti (izvedena samo za turistično najbolj razvito območje slovenske Istre) je pokazala, da je trenutna nosilna zmogljivost, ki ne poruši trajnostnega ravnovesja slovenske Istre **18.000 turistov dnevno in se lahko do leta 2008 poveča na 29.200 turistov**, pri čemer se ne bo porušilo trajnostno ravnovesje (glej poglavje o nosilnih

zmogljivostih). Na osnovi tega okvirnega podatka o možnem številu turistov na ravni subpokrajine je mogoče:

- a) oblikovati trženjske usmeritve in merljive trženjske cilje za tržno razlikovanje (diferenciacijo) na osnovi trajnostnih načel,
- b) opraviti izbor vrste trajnostnih storitev in potrebnega investiranja v trajnostno infrastrukturo, v privlačne trajnostne objekte, znamenitosti in dogodke (atrakcije) in predvsem
- c) v razvoj trajnostnih turističnih proizvodov, storitev in izgradnjo njihovega trženjskega potenciala znotraj različnih trženjskih segmentov za
- d) doseganje strateškega razvojnega cilja - konkurenčnosti turizma pokrajine Južna Primorska skozi trajnostno turistično ponudbo.

Pri opredelitvi **trženjskih ciljev, tržnega pozicioniranja trajnostnega razvoja turizma in tržni segmentaciji trajnostnega razvoja turizma** je/bo potrebno upoštevati nekaj **specifičnosti trženja trajnostnega razvoja turizma**.

Usmeritve za ciljno trženje, segmentacijo in pozicioniranje trajnostne turistične ponudbe

Trajnostni razvoj turizma temelji na danostih in ne zgolj na potrebah trga

Trajnost med drugim zajema tudi avtentičnost (ta je hkrati tudi trend v turističnem povpraševanju), kar pomeni tudi, da se turistični produkt ne spreminja samo zato, da se zadovoljijo potrebe in želje turistov za vsako ceno. Hkrati pa to ne pomeni, da turistični produkti sploh ne upoštevajo pričakovanj in želja turistov in predvsem potreb tour operaterjev.

Mednarodni trgi kot cilj

Ciljni trgi morajo biti uravnovešeni in prej kot za goste iz mednarodnih trgov mora biti ponudba prilagojena domačim gostom in gostom iz bližnjih trgov, ki zapolnjujejo večji del kapacitet. S tem se v veliki meri izognemo tveganjem zaradi nepredvidljivih mednarodnih trendov. Predvsem pa zato, ker je oglaševanje na domačem in regionalnih trgih skoraj vedno bolj stroškovno učinkovito.

Trajnost kot edinstvena prodajna priložnost

Za večino potrošnikov bo trajnostni razvoj zanimiv le v sklopu drugih odločujočih kriterijev za izbiro destinacije kot so cena, namestitve, razpoložljivost rekreacijskih aktivnosti idr.

Trajnost kot del kakovosti

Turisti so pripravljeni kupiti trajnost šele po tem, ko so dosežene osnovne značilnosti kakovosti. Zmagovalni trajnostni proizvodi so tisti, ki zagotavljajo dodano vrednost obstoječi (»netrajnostni«) kakovosti.

Iz navedenega sledi, da je za pozicioniranje in izbor ciljnih trgov za trajnostni razvoj turizma potrebno upoštevati predvsem sledeče dejavnike:

- sezonskost ponudbe,
- potencial za rast trga,
- potrošnja na prebivalca destinacije (turistična potrošnja izbranih trgov oziroma segmentov, ki mora biti čim večja, saj lahko turisti tako, ob enaki obremenitvi

okolja, v večji meri prispevajo k družbeni rasti in ponovnemu vlaganju sredstev v razvoj),

- trajanje potovanja oziroma dolžino bivanja v destinaciji,
- razdaljo potovanja – oddaljenost trgov od končne destinacije (globalno - manjša onesnaženost zaradi krajšega potovanja),
- ustreznost ponudbe za posamezen ciljni segment,
- odgovornost do okolja,
- zanesljivost trgov in segmentov,
- nediskriminatorno ponudba za vse - posebej tudi za ljudi z omejenimi možnostmi potovanja,
- sposobnost učinkovitega tržnega in komunikacijskega doseganja trgov oziroma segmentov.

Strateške razvojne usmeritve o ponudbi in trgih sicer temeljijo na navedenih dejavnikih, vendar je pri odločitvah potrebno upoštevati npr. tudi, da imajo lahko določeni emitivni mednarodni trgi velik potencial za rast, visoko turistično potrošnjo in dober odnos do proizvoda, so pa bolj sezonsko naravnani, njihov prihod je lahko bolj negotov, so manj prilagodljivi in geografsko bolj oddaljeni, kar vključuje daljše potovanja. Domači in bližji trgi pa lahko sicer prispevajo manj ekonomskih koristi (npr. prihodka na prebivalca od turista), a so zanesljivejši, manj sezonsko naravnani in prispevajo več pozitivnih socioloških impulzov za vse udeležence, predvsem pa je trženje cenovno učinkovitejše. Kjer so za to dane možnosti, lahko k obvladovanju sezonskih nihanj veliko pripomore tudi poslovni oziroma »MICE« turizem.⁷

4.4 Strateške usmeritve po prostorskih enotah

Kraško območje: Pilotni projekt Kras (za obdobje 2003-2006) navaja, da gostje prihajajo predvsem iz bližnjih mestnih središč kot so Trst, Koper, Nova Gorica in Ljubljana oziroma kot **emitivne trge kraške turistične ponudbe navaja celotno Slovenijo, Avstrijo, Istro, Dalmacijo (Hrvaška) in Veneto – Benetke (Italija)**. V trendu je povpraševanje po prenočiščih na podeželju, vendar so informacije težko dostopne. Na strani ponudbe je stopnja gostoljubja in osveščenosti o vrednotah Krasa ter pomenu turizma med lokalnim prebivalstvom relativno nizka, zaznati pa je mogoče tudi določeno stopnjo pasivnosti in pomanjkanja inovativnosti. Končno poročilo projekta navaja nujnost izdelave marketinškega načrta, ki naj bi podal smernice za učinkovit načrt oblikovanja zaokrožene turistične ponudbe in promocije območja. Kot nadaljnje trženjske aktivnosti so navedene še:

- oblikovanje celostne podobe skupne blagovne znamke,
- izdelava in distribucija skupnega promocijskega gradiva turistične destinacije,
- nadgradnja in vzdrževanje celovite spletne predstavitev turistične ponudbe območja.

Območje Ilirske Bistrice ima skromno število nočitev, večje pa je število izletnikov. Območje se zaenkrat aktivno in načrtno ne trži, zato podatkov o obstoječih tržnih aktivnosti ni. V občini za potrebe posredovanja informacij deluje turistično informacijski center. Struktura tujih gostov, ki prihajajo na območje Ilirske Bistrice, povzeta po občinskih strateških razvojnih dokumentih, je naslednja: **največ gostov prihaja iz Hrvaške, Italije ter držav bivše Jugoslavije**. Postajališča tujih tranzitnih turistov so

⁷ Iz angl. meetings, incentives, conferences, and exhibitions (sestanki, konference, razstave, poslovne spodbude)

večinoma gostinski objekti, penzioni in postajališča ob obeh prometnih vpadnicah na območje.

Določeni so naslednji emitivni trgi:

- Primorska in Notranjska (širša okolica Ilirske Bistrice),
- ostala Slovenija s poudarkom na Ljubljani in osrednji Sloveniji,
- Italija,
- Hrvaška,
- države EU.

Glede na možnost takojšnjega oblikovanja ponudbe so zanimivi predvsem naslednji motivacijski segmenti gostov:

- organizirane izletniške skupine,
- šport in rekreacija,
- gostje in družine na sprostitvi, zabavi, oddihu,
- šolske skupine na ekskurzijah in izletih,
- tranzit,
- gurmani & kulinarika.

Za prihodnje trženje ponudbe so predlagani naslednji distribucijski kanali:

- neposredne rezervacije (individualne rezervacije),
- organizatorji potovanj in turistične agencije (organizirane skupine),
- šole in ostale izobraževalne institucije,
- podjetja in druge organizacije (klubi in društva ipd.),
- »Walk in« gostje.

Za obdobje do 2008 so bili opredeljeni sledeči trženjski in organizacijski cilji:

- razvoj novih komplementarnih turističnih produktov, prilagojenih ciljnim skupinam,
- priprava celostne grafične podobe destinacije Ilirska Bistrica,
- povezovanje z organizatorji potovanj v Sloveniji, na Hrvaškem in Italiji kot primarnimi trgi ter vzpostavitev skupnih tržnih aktivnosti,
- vzpostavitev sodobnega turističnega spletnega portala s predstavitevjo celotne ponudbe oziroma destinacije in možnostjo trženja preko spleta,
- povečanje stopnje strokovne izobrazbe na področju razvoja in trženja turistične dejavnosti na lokalnem nivoju,
- vzpostavitev organiziranosti partnerskih povezav na območju občine Ilirska Bistrica med posameznimi turističnimi ponudniki, razvoj informacijske povezave partnerjev.

slovenska Istra je v celotni regiji in tudi na nacionalnem nivoju tržno najbolj razpozavna in aktivna, vendar premalo povezana – tako med seboj na obali kakor tudi z zaledjem. Konkretni trženjski podatki in analize v času nastanka dokumenta niso bili posredovani, zato povzemamo skromne tržne vsebine iz strateških razvojnih dokumentov koprške in piranske občine. Po tovrstnih dokumentih naj bi bili motivacijsko zanimivi segmenti za obalno ponudbo **individualni gostje, mladi, specialne skupine, izletniki in starejši**. Trenutno najaktualnejši emitivni trgi so ob **domačem še Italija, Avstrija, Nemčija in Hrvaška**, ob njih pa še **Ukrajina, Ruska federacija, in države bivše Jugoslavije**. Emitivni trgi se razlikujejo glede na posamezno obalno občino. Kot predlog razvoja produktov, glede na potrebe in pričakovanja obiskovalcev (turistov in izletnikov) za občino Koper, bi morali biti turistični produkti struktuirani tako, da bi na trgu funkcionirali kot programi in ponudbe tako, da bi zadovoljili obstoječe in potencialne trge oz. tržne niše. Gre za zadovoljitev potreb predvsem naslednjih skupin:

- specializiranih skupin obiskovalcev, predvsem s področja kulture in športa, zdravstva,
- poslovnih gostov,
- tranzita (cestnega in pomorskega),

- mladih,
- tretjega življenjskega obdobja.

Pomanjkljivo je sodelovanje gospodarskega sektorja pri načrtovanju celostnega razvoja in oblikovanju vsebin strateških dokumentov, čeprav so gospodarski subjekti najpomembnejši nosilci razvoja in trženja ponudbe na Obali. Na trgu se tako turizem na Obali (predvsem v piranski občini), ob "klasičnih" poletnih počitnicah, pozicionira in trži skozi **različne blagovne znamke** s področja wellness in konferenčne oziroma poslovne ponudbe ter igralništva. S svojimi aktivnostmi sledi tudi sodobnim trendom razvoja navičnega turizma in razširjene turistične ponudbe. Vendar pa zaradi preskromnega sodelovanja različnih sektorjev (civilnega in javnega) večkrat naleti na neodobravanje in nesodelovanje domačinov, nasprotovanje razvoju..., kar predstavlja oviro v kakovostnem dožemanju destinacije za gosta. Premalo povezovanja ponudnikov in ponudbe vpliva tudi na njeno omejeno pestrost na širšem območju. Obalno območje ima v primerjavi z ostalo destinacijo dobro razvit sistem informiranja in prodaje preko elektronskih medijev (še vedno nepovezan). V prihodnje je potrebno tovrstna orodja izboljšati predvsem z vidika uporabnosti za goste, ažurnosti sprememb in tržne učinkovitosti za ponudnike.

Iz navedenega sledi, da je tako kot na ostalih, tudi na področju trženja, že na prvi pogled opaziti razkol med Obalo in zaledjem. Obala za predstavitev svoje turistične ponudbe uporablja širšo paleto orodij, oziroma jih uporablja v večjem obsegu, prav tako pa zaradi večje aktivnosti gospodarstva in večjih finančnih sredstev promocije, aktivneje sodeluje s Slovensko turistično organizacijo, preko katere svojo ponudbo aktivno predstavlja tudi v tujini na splošnih in specializiranih turističnih sejmih ter delavnicah. Premalo se v trženjske namene uporabljajo specifike pokrajine in doživetij v notranjosti regije, predvsem izpostavitve naravnih zavarovanih območij (Škocjanske jame UNESCO, Lipica in lipicanci, kraške vasi - Štanjel, Koštabona, območja Nature 2000 na področju Ilirske Bistrice...).

V. PRIORITETNE AKTIVNOSTI ZA RAZVOJ TRAJNOSTNEGA TURIZMA

5.1 Akcijski načrt po strateških sklopih

CILJI	PRIORITETNI PROJEKTI	NOSILCI
<p>Strateški sklop 1: Celostno upravljanje destinacije</p> <ul style="list-style-type: none"> - vzpostaviti učinkovitejšo in konkurenčnejšo organiziranost destinacije za razvoj skupnih produktov in celostno trženje s povezovanjem med lokalnimi akterji iz javnega, privatnega in nevladnega sektorja v turizmu v skupni destinacijski management organizaciji - zagotavljati prožnejšo zaposljivost in atraktivne zaposlitve na področju turizma - opredelitev vlog, odgovornosti in pristojnosti posameznih organizacij in posameznikov pri razvoju turizma (vzpostavitev sistema vodenja turističnega razvoja) - razviti sistem sistematičnega spremljanja razvitosti turizma regije 	<ul style="list-style-type: none"> - vzpostavitev regijske destinacijske management organizacije - vzpostavitev načel dobrih zaposlitvenih praks za povečanje atraktivnosti zaposlovanja - organizacija usposabljanj v deficitarnih poklicih v turizmu in usposabljanja pri delu - vzpostavitev sistemov spremljanja in merjenja trajnostnega razvoja turizma: porabe vode, energije, kemikalije, spremljanje turističnega prihodka v regiji, merjenje kakovosti ponudbe, spremljanje dodane vrednosti v turizmu idr. kazalcev rasti in razvoja ter konkurenčnosti turističnega sektorja za razvojne potrebe in potrebe spremljanja izvajanja razvojnih ciljev turizma 	<p>RRA, LTO-ji in partnerji iz javnega, zasebnega in nevladnega sektorja</p>
<p>Razvoj in trženje novih in izboljšanje kakovosti obstoječih turističnih proizvodov, storitev</p> <ul style="list-style-type: none"> - izgradnja 26 trženjsko zanimivih turističnih proizvodov in vsaj 50 km tematskih turističnih poti - izgradnja vsaj 2 znamenitosti, temelječih na danih resursih (naravnih, kulturnih), ali umetne atrakcije za povečanje mednarodne prepoznavnosti območja (diferenciacija) - usposabljanja in investiranje v storitveno opremo in infrastrukturo za dvig kakovosti gostinskih in drugih servisnih storitev 	<p>-strateški in izvedbeni načrt trženja in razvoja trajnostnih turističnih proizvodov, storitev destinacije</p> <p>-promocija trajnostne usmeritve destinacije in specializiranih programov subpokratin: morski, kulturni, eko-turizem</p> <p>-razvoj znamenitosti, izhajajoč iz danih naravnih in kulturnih resursov in/ali umetne atrakcije</p> <p>-okrepiti trženjske in druge aktivnosti na čezmejni ravni za povečanje dostopnosti destinacije za globalne goste, ki vstopajo v destinacijo iz sosednjih pristanišč (Trst, Reka, Pula) in letališč (Trst, Benetke, Pula) ter železnic (Trst, Reka)</p> <p>-certificiranje za kakovost/izbor in pilotno uvajanje sistemov kakovosti ISO in ali EMAS in/ali drugih primernejših tovrstnih sistemov</p>	<p>DMO</p>

CILJI	PRIORITETNI PROJEKTI	NOSILCI
<p>Učinkovito investiranje v turistično namestitveno ter</p> <ul style="list-style-type: none"> -investicije v dopolnilno infrastrukturo v zaledju slovenske Istre in na podeželju za odpravo pomanjkanja majhnih, družinskih prenočitvenih kapacitet v skladu s sodobnimi trendi -investicije za dvig kakovosti in trajnostnega značaja obstoječih nastanitvenih struktur -investicije v izgradnjo podporne infrastrukture, ki bo dvignila prag nosilnih zmogljivosti prostora (čistilne naprave, dovozne ceste, parkirišča, rekreacijske površine za „razpršitev“ turističnih tokov in razbremenitev osrednjih točk zbiranja turistov v sezonah) -investicije v javno podporno infrastrukturo (športne dvorane, kulturne dvorane) 	<p>podporno infrastrukturo, skladno s trajnostnimi načeli</p> <ul style="list-style-type: none"> - priobalna promenadna rekreacijska os Izola-Portorož z vključitvijo podpornih infrastrukturnih objektov vzdolž osi v celostno ponudbo - revitalizacija najmanj 5 opuščenih objektov za turistične namene - investicije v manjše namestitvene kapacitete, zlasti na podeželju - investicije v namestitveno infrastrukturo za izboljšanje okolja (energetska varčnost, zmanjšanje porabe vode idr.) - izgradnja čistilnih naprav za povečanje nosilnih zmogljivosti v turizmu - izgradnja parkirnih prostorov na Obali 	<p>partnerji iz javnega in zasebnega sektorja</p>
<p>Investicije v ljudi, znanja in zaposlitve</p> <ul style="list-style-type: none"> - povečati atraktivne zaposlitvene možnosti in priložnosti vse leto (zaposlitve, ki zagotavljajo prožne in optimalne oblike dela) skozi aktivnosti za podaljševanje sezon - prilagoditi izobraževalne programe potrebam turističnega gospodarstva v lokalnih in nacionalnih izobraževalnih programih - okrepiti privlačnost poklicev v gostinstvu in turizmu - zmanjševanje potreb v deficitarnih poklicih v turizmu (npr. za programe turizma dobrega počutja, nekatere rekreativne programe) 	<ul style="list-style-type: none"> - usposabljanja za deficitarne poklice in specialistična znanja v posameznih turističnih proizvodih in storitvah - promocija poklicev v turizmu za dvig privlačnosti in pritegnitev tuje delovne sile, kjer ni dovolj domače - sheme prožnih oblik dela (npr. ki omogočajo vsakoletno sezonsko zaposlitev pri istem delodajalcu, koristiti socialne pravice izven sezone zaradi podaljšanega dela v glavni sezoni) - spodbude za izobraževanje zaposlenih na deficitarnih področjih 	<p>RRA, izobraževalne institucije, DMO in partnerji iz javnega, zasebnega in nevladnega sektorja</p>

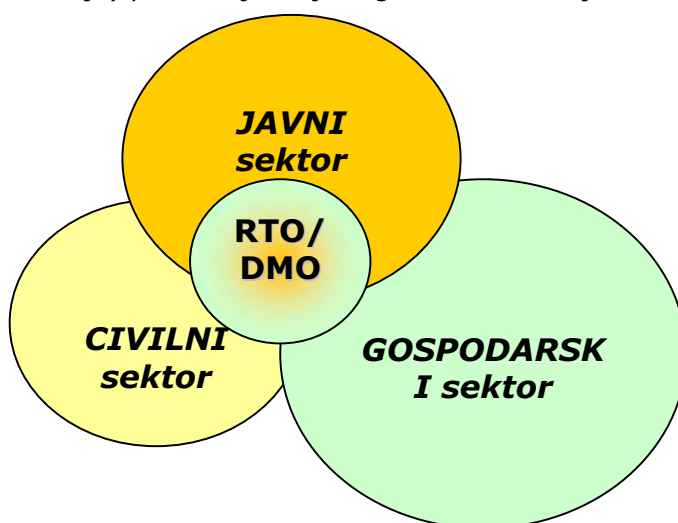
CILJI	PRIORITETNI PROJEKTI	NOSILCI
<p>Strateški sklop 2: izboljšanje dostopnosti - trajnostne oblike transporta, večja mobilnost in investicije v informacijsko infrastrukturo</p> <p>a) odpraviti izoliranost posameznih območij z izkoriščanjem tranzitnih potencialov v sosednjih državah - Italije in Hrvaške ter</p> <p>b) uveljavitev trajnostnega prometnega režima za zmanjševanje preobremenjenosti enega transportnega sistema na škodo drugih</p> <p>c) ureditev parkirišč v bližini železniških in avtobusnih postaj na vhodih v urbana središča</p> <p>d) povečanje energetske učinkovitosti v prometu</p> <p>e) ozaveščanje in informiranje turistov o možnih oblikah dostopanja znotraj destinacije in do nje ter</p> <p>f) spodbujanje potrošnje trajnostnih vrst prevoza za turiste in zaposlene v turizmu.</p> <p>- ureditev prometnega režima, preučitve možnosti alternativnih rešitev problematike obalne ceste, zaprtje starih mestnih jeder za promet, ureditev zelenih površin... drugih javnih površin oz. zunanje podobe kraja, postavitev dvigal na težje dostopnih mestih in ureditev drugih dostopov za osebe s senzoričnimi in gibalnimi motnjami</p>	<p>- razvoj intermodalnih potniških terminalov (kombinacija pomorskega in cestnega ali železniškega in cestnega transporta)</p> <p>CESTE</p> <ul style="list-style-type: none"> - preusmeriti glavne prometne tokove iz avtocestnih na stranske poti do odmaknjenih subpokrajin - Ilirska Bistrica, Kras, zaledje obale - uravnotežiti cestno-prometno infrastrukturo čez mejo v Ilirski Bistrici - umiritev prometa v sezonah in vzpostavitev prijaznejšega prometnega režima <p>POMORSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> - bolje izkoristiti prednosti morskega prometa za turistične namene, - izgradnja večjega potniškega pomola v bližini priobalnih urbanih središč, - razvoj lokalnih javnih prevozov po morju in spodbude neekonomičnemu zasebnemu prevozu tudi do Italije in Hrvaške - okrepiti vpliv morskega prometa na distribucijo potnikov v notranjost - spodbujati ladijske povezave med mesti severnega Jadrana - dopolniti navtično infrastrukturo (privezi v morju in na kopnem) <p>ZRAČNI PROMET</p> <ul style="list-style-type: none"> - oceniti in izkoristiti potencial večjih sosednjih letališč Trst in Pula - vključiti Sečoveljsko letališče v nišno ponudbo - proučiti možnosti za večji izkoristek športnih letališč in malih letal, zlasti za goste višjih cenovnih kategorij <p>ŽELEZNICA</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizirati lokalni dovoz do destinacij za turiste, ki prispejo z vlakom - okrepiti mednarodne železniške povezave do destinacij - proučiti turistični potencial za razvoj programov železnice za intermodalne turistične prevoze <p>TELEKOMUNIKACIJE</p> <p>Na področju uporabniških aplikacij je potrebno digitalizirati ponudbene vsebine za uporabo v različnih informacijskih medijih (interaktivna televizija, mobilna telefonija, navigacijski sistemi idr.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - postavitev centralnega info in rezervacijskega sistema destinacije - administriranje elektronskih in digitalnih medijskih vsebin za potrebe celovitega razvoja turizma destinacije 	<p>občine in država v sodelovanju z zasebnim gospodarskim sektorjem</p>

CILJI	PRIORITETNI PROJEKTI	NOSILCI
<p>Strateški sklop 3: Izgradnja podpornega okolja za spremljanje učinkov turizma in uveljavitev trajnostnih načel</p> <ul style="list-style-type: none"> - izgradnja učinkovitega sistema spremljanja, nadzora, nagrajevanja in kaznovanja ter obvladovanja kritičnih situacij - spremljanje medsektorskih in čezmejnih vplivov pri merjenju vrednosti 	<ul style="list-style-type: none"> - uvedbe evidenc, sprejetje odloka o plačilu turističnega pavšala za počitniška stanovanja in hiše in spodbude za vključevanje omenjenih zmogljivosti v turistično ponudbo pokrajine - sistemske spodbude za deficitarne podjetniške iniciative, inovacije v turizmu in razvoj ter izgradnja sistema vračanja namenskih sredstev v turizem za socialne in razvojne namene (izobraževanje, izboljšanje delovnih pogojev zaposlenih) - razvoj proizvodov in storitev za depriviligirane socialne skupine - certificiranje za kakovost - izbor in pilotno uvajanje sistemov kakovosti ISO in/ali EMAS in/ali drugih primernejših sistemov kakovosti, projekti na področju turizma za ohranitev biodiverzitete in identitete - oblikovanje navodil za trajnostno naravnane investicije v turizmu - vzpostavitev sistemov spremljanja in merjenja trajnostnega razvoja turizma: porabe vode, energije, kemikalije, spremljanje turističnega prihodka v regiji, merjenje kakovosti ponudbe, spremljanje dodane vrednosti v turizmu idr. kazalcev rasti in razvoja ter konkurenčnosti turističnega sektorja za razvojne potrebe in za potrebe spremljanja izvajanja razvojnih ciljev te strategije - ureditev sistema zbiranja in recikliranja trdih in tekočih odpadkov iz turistične dejavnosti - priprava in razpoložljivost analitičnih orodij in podatkov kot podpora sprejemanju poslovnih, investicijskih in drugih stateških razvojnih odločitev za razvoj turistične pokrajine 	

5.2 Implementacija strategije in akcijskega načrta

Za doseganje strateških usmeritev in razvojnih ciljev bo potreben usklajen, povezan, učinkovit sistem izvajanja razvoja turizma. To bo mogoče doseči z učinkovito organiziranostjo razvoja turizma na regionalni ravni v okviru t.i. regionalne turistične (destinacijske) upravljalvske organizacije (RTO, po RNUST pa DMO), ki povezuje različne akterje, ne le nosilce turistične dejavnosti, pač pa tudi in predvsem nosilce razvoja v turizmu.

Slika 2: Organizacijska pozicija DMO (Destination Management Organization = regionalne turistične organizacije) pri usklajevanju regionalnih sektorjev

Kot prikazuje slika, se mora regionalna turistična organizacija (RTO oziroma DMO), nahajati v presečišču razvojnih interesov sektorjev, ki delujejo v okolju in usklajevati njihove interese ter usmerjati in vzpodbujati skladen, trajnostno naravnani razvoj turizma in njegovo trženje.

Poglavitna vloga med sektorji pripada gospodarstvu, ki s svojo dejavnostjo razvoj konkretno dolgoročno omogoča in uresničuje, vendar je za njegovo uspešnost potrebno sodelovanje obeh ostalih sektorjev – tako zagotavljanje pravno formalnih aktivnosti kot zagotavljanje vseh podpornih orodij razvoja, s katerimi razpolaga javni sektor, kot podpora prebivalcev ter ustreznih dodatnih (prostovoljnih) aktivnosti domačinov za omogočanje prijetnega videza ter doživljanja destinacije in pozitivnega odnosa do gostov.

Poglavitna vloga bodočega DMO-ja bo povezovanje ponudnikov turističnih storitev, javnega sektorja, turističnih in drugih društev ter ostalih, s turizmom povezanih akterjev pri vzpodbujanju in usklajevanju njihovih aktivnosti na področjih:

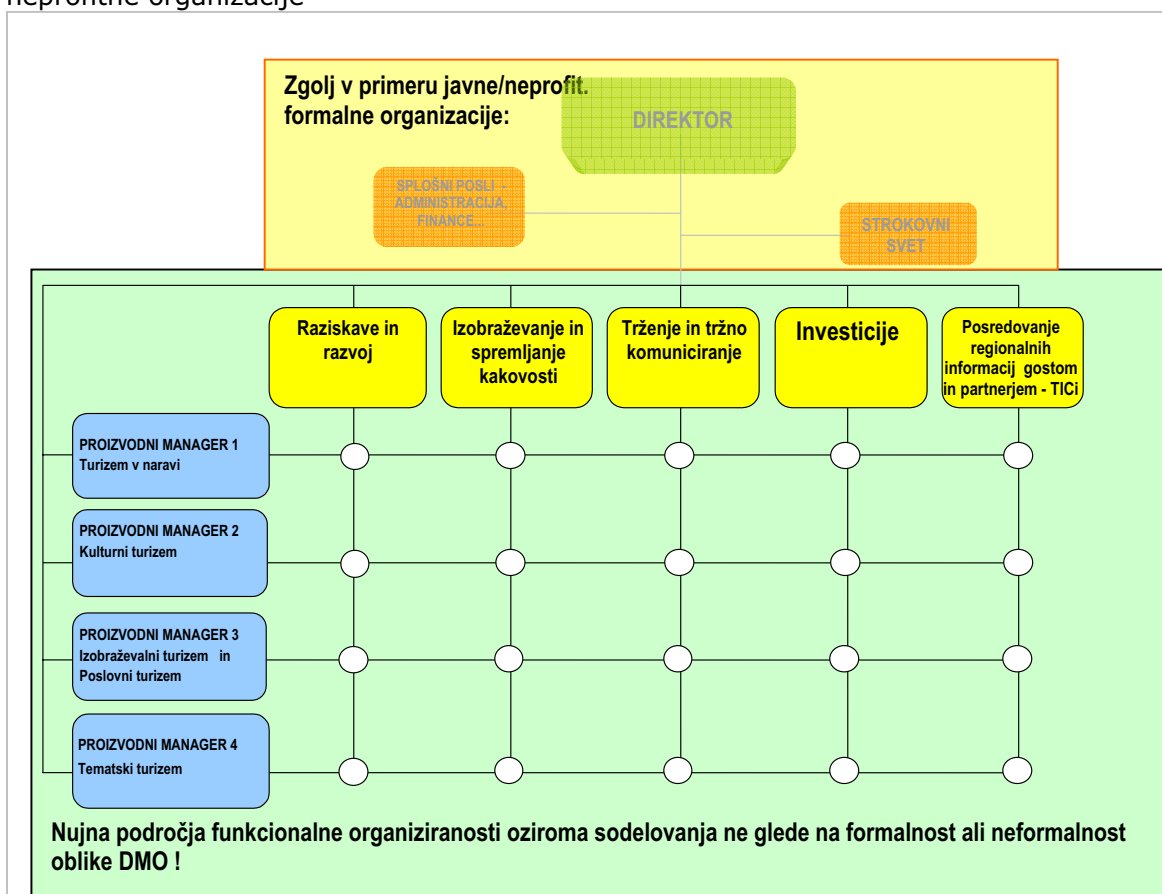
- izvajanja trajnostnih in drugih razvojnih projektov za oblikovanje novih turističnih proizvodov, vključno s turistično infrastrukturo,
- oblikovanja, promocije in trženja celovite turistične ponudbe destinacije,
- razvoja in organiziranosti ter vzdrževanja centralnega informacijskega sistema,
- koordinacije, organizacije in trženja prireditiv,
- upravljanja s skupno javno turistično infrastrukturo (mreža tematskih poti, javne površine, dostopnost, telekomunikacije),
- raziskav, razvoja, izobraževanja in usposabljanja,

- zagotavljanja razvoju prijazne systemske podpore (zakonodaja, financiranje, spremljanje izvajanja turistične dejavnosti na trajnostni način).

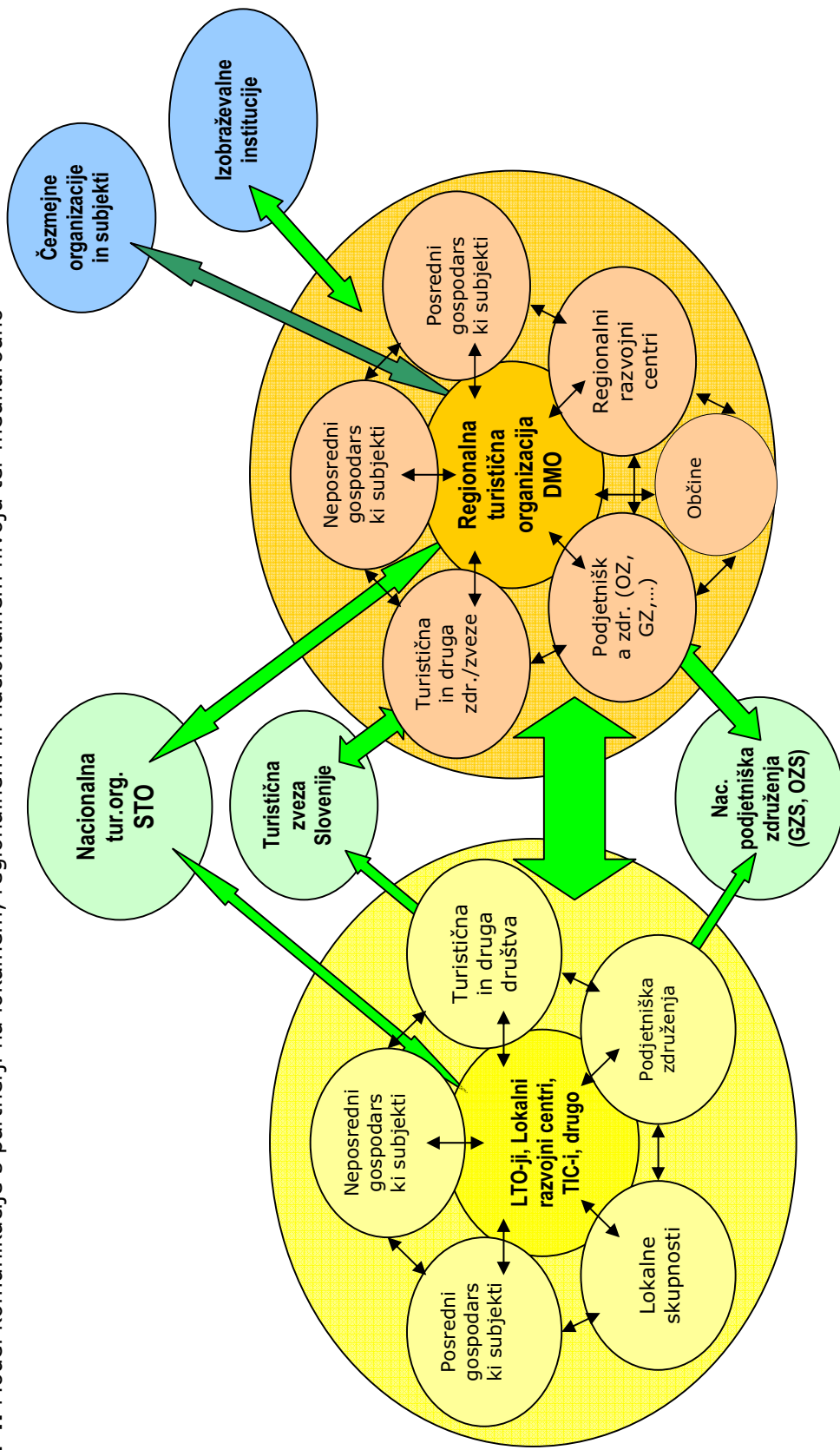
Med dejavnostmi DMO naj bodo tudi tiste, ki omogočajo pridobitno dejavnost za nepridobitne (razvojne) namene za pospeševanje turizma na celotnem območju in v posameznih subpokrajinah, oziroma prodaje proizvodov v njih kot npr. prodaja receptivnih, izletniških in stacionarnih programov turističnega območja, razvoj in prodaja tradicionalnih in sodobnih izdelkov območja (spominki) ter prodaja in promocija naravnih proizvodov, organizacija in trženje prireditvev, upravljanje z objekti skupne turistične infrastrukture (samostojno ali v povezavi z drugimi obstoječimi organizacijami v območju), organiziranje vodstev po tematskih poteh, licenciranje idr. aktivnosti za vzpostavitev in trženje trajnostnega razvoja turizma, ki so v skupnem interesu vseh akterjev turizma v območju in prebivalcev.

S povezovanjem in sodelovanjem s subjekti na turističnem območju mora RTO omogočati tako turističnemu gospodarstvu kot tudi civilni družbi lažje uresničevanje interesov in razvoja na regionalni ravni. S sodelovanjem z organizacijami in sorodnimi institucijami (Slovenska turistična organizacija, Turistična zveza Slovenije, Obrtna zbornica Slovenije, Gospodarska zbornica Slovenije, gospodarska interesna združenja na področju turizma idr.) na nacionalni ravni pa lahko vpliva na učinkovitejše oblikovanje tako regionalnih kot tudi nacionalnih programov na področju turistične dejavnosti ter predvsem na vključenost regije v pomembnejše tržne in razvojne aktivnosti na področju turizma in s turizmom povezanih dejavnosti.

Slika 3: Predlog funkcionalne organiziranosti regionalne turistične organizacije za razvoj in upravljanje trajnostnega razvoja turizma na območju Južne Primorske v primeru javne-neprofitne organizacije

Slika 4: Model komunikacije s partnerji na lokalnem, regionalnem in nacionalnem nivoju ter mednarodno

5.3 Monitoring

Monitoring izvajanja strategije poteka na več nivojih oziroma na več področjih. Najprej predvsem v številu gospodarskih in javnih subjektov, ki bodo podprli projekt in se aktivno vključili v njegovo uresničevanje ter v skladu s trajnostnimi načeli razvoja usklajevali in načrtovali lasten razvoj dejavnosti v okviru danosti in omejitev turistične pokrajine.

Uspeh trženja obstoječe in, v skladu s pripravljenostjo gospodarstva in lokalnih skupnosti, prenovljene turistične ponudbe, se spremlja preko kazalcev turističnega prometa kot so število turistov, število nočitev, sezonskost ponudbe in povpraševanja, izkoriščenost turističnih kapacitet in spremljanje turistične potrošnje.

Spremljanje trajnostnih indikatorjev okolja je bolj zapleteno oziroma zahtevnejše, hkrati pa tudi ni vedno možno, zato se bodo tudi v bodoče spremljali predvsem indikatorji za katere je že vzpostavljen sistem spremljanja, hkrati pa se mora ob tem aktivno vzpostavljati tudi sistem spremljanja do sedaj še nespremljanih indikatorjev po vzoru uspešnih praks iz tujine. Zato je potrebno prilagoditi tudi način dela in pravilnike ter zakonodajo tako na nacionalnem kot tudi na lokalnem nivoju. Pomemben pokazatelj uspešnosti trajnostnega razvoja je tudi pridobitev novih smiselnih in širše primerljivih kazalnikov kvalitete okolja.

Tovrstni indikatorji so oziroma bodo v naslednjem strateškem obdobju šele v pripravi tudi na nacionalnem nivoju. Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011 namreč med ukrepi države za uveljavitev trajnostnih načel ob „prostorski ureditvi razvoja turizma s ciljem zagotoviti ugodne prostorske pogoje za razvoj turizma skladno s trajnostnimi načeli“ predvideva tudi „razvoj indikatorjev trajnostnega turizma s ciljem spodbujanja razvoja in spremljanja uresničevanja trajnostnega razvoja ter opredelitev ključnih indikatorjev trajnostnega razvoja turizma v različnih pokrajinah“.

Predstavniki južnoprimorske turistične pokrajine oziroma razvojne regije pa morajo, v skladu z že raziskanimi in podanimi dejstvi v tem dokumentu, pri oblikovanju le-teh igrati pomembno razvojno svetovalno vlogo pri udejanjanju zapisanega v praksi.

VI. PRIORITETNI IZVEDBENI PROJEKTI 2006 – 2008

AKCIJSKI NAČRT ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ TURIZMA JUŽNE PRIMORSKE 2006-2012 AKTIVNOSTI IN PROJEKTI V »SUBPOKRAJINAH« SLOVENSKA ISTRA, ILIRSKA BISTRICA IN KRAS

6.1 Slovenska Istra - usmeritve in akcijski načrt razvoja turizma »subpokrajine«

Razvojni cilji subpokrajine:

1. dvig kakovosti obstoječih storitev in proizvodov s spremembami za maksimalno vključitev trajnostnih načel,
2. diverzifikacija ponudbe slovenske Istre za razširitev in okrepitev turistične dejavnosti upoštevajoč trende v povpraševanju in ponudbi konkurence z:
  - a) nadgradnjo obstoječih proizvodov in razvojem novih, kakovostnih trendovskih in trajnostnih turističnih proizvodov in storitev,
  - b) diverzifikacijo ponudbe obale in podeželjskega zaledja slovenske Istre s prostorsko razširitvijo ponudbe obale na zaledje slovenske Istre, Kras in Ilirsko Bistrico z Brkini ter preko meja z Italijo in Hrvaško in obratno (iz teh območij na obalo),
  - c) izvajanjem trženjskih strategij razvoja, navzkrižnega in verižnega trženja proizvodov v subpokrajini, kreiranjem blagovnih znamk in okrepljeno turistično promocijo,
3. povečanje konkurenčnosti subpokrajine skozi specializacijo - diferenciacijo ponudbe in storitev ob hkratnem upoštevanju načel trajnostnega razvoja.

Ključni izzivi v slovenski Istri 2006-2012

- uskladitev prostorskih načrtov z razvojnimi potenciali/potrebami po turizmu skladno s trajnostnimi načeli,
- razvoj ponudbe za podaljšanje sezone in premostitev sezonskih nihanj,
- povečati rekreacijske površine predvsem na obalnem pasu,
- umiritev in ureditev gibljivega in stoječega prometnega režima zlasti v poletnih mesecih, infrastruktura za odpravo zastojev in izboljšanje dostopnosti,
- vključevanje zaledja slovenske Istre v turistično ponudbo na Obali,
- povezovanje in dopolnjevanje ponudbe na ravni občin, subpokrajin in destinacije,
- oblikovati organizacijski model za okrepitev sodelovanja javnega, privatnega in civilnega sektorja in izboljšati koordinacijo med subjekti znotraj turistične dejavnosti,
- agresivneje tržiti in združevati resurse zlasti pri trženju prireditev in razvojnih aktivnostih,
- pritegnitev privatnega sektorja v skupno trženje subpokrajine,

- uravnotežiti strukturo nastanitvenih kapacitet (investirati v razvoj manjših nastanitvenih kapacitet: privatnih sob, družinskih hotelov, penzionov, turističnih kmetij,...),
- izboljšati turistično signalizacijo in njeno dolgoročno vzdrževanje ter javno turistično infrastrukturo na ravni destinacije,
- izkoristiti potencialne za razvoj podeželskega turizma v zaledju slovenske Istre z oblikovanjem trženjsko zanimivih proizvodov in atrakcij,
- izobraževalni turizem,
- športni treningi vse leto.

Razvojne usmeritve

Okrepitev trajnostnega razvoja z dvigom kakovosti obstoječih proizvodov, s postopnim uresničevanjem trajnostnih načel. Specializacija ponudbe subpokraine v programu obalnega turizma in investiranje v krepitev najbolj konkurenčnih in strateških proizvodov subpokraine: navtični proizvodi, kongresni/poslovni turizem in turizem zdravega počutja »wellness« z zdraviliško dejavnostjo.

Prednostne razvojne aktivnosti in projekti

- zagotoviti prostorske ureditvene (pred)pogoje za razvoj trajnostnega turizma in za revitalizacijo mestnih jeter (izdelava prostorsko ureditvenih načrtov na lokalni ravni z upoštevanjem mikrolokacij za razvoj trajnostnega turizma),
- izboljšanje dostopnosti (cestni, pomorski, železniški in zračni promet), uporaba telekomunikacijske infrastrukture za večjo dostopnost,
- oblikovanje turističnih proizvodov s ciljem podaljševanja sezone,
- izboljšati organizacijo pri upravljanju s subpokraine,
- uravnoteženje turizma z drugimi gospodarskimi dejavnostmi in rabo prostora skladno z nosilnimi zmogljivostmi prostora,
- sheme za spodbujanje oddajanja zasebnih počitniških stanovanj v turistične namene (cca. 6000 ležišč samo v Piranski občini!).

Razvoj proizvodov in storitev

- ureditev mreže sprehajalnih, drugih tematskih poti z navezavo na Parenzano tako ob obalnem pasu kot tudi v obalnem zaledju; v sklopu ureditve poti vzpostavitev enotnega označevalnega sistema v skladu s celostno podobo območja in z možnostjo prilagajanja lokalnim podobam;
- razvoj novih športno-rekreativnih poti in drugih tematskih poti, ki povezujejo naravno, kulturno dediščino, gastronomijo in druge specifične značilnosti destinacije;
- na podeželju oz. obalnem zaledju vzpostavitev in izgradnja eko turističnih in turističnih kmetij, gostišč, privatnih sob in apartmajev;
- vključevanje ekoturističnih proizvodov in kulturnih proizvodov zaledja obale v turistično ponudbo obale;
- posodobitev urejenih in ureditev neurejenih kopališč in njihova prilagoditev izbranim standardom kakovosti;
- razvoj turistične ponudbe v Marini Izola, Simonovem zalivu, ob obali med Kopro in Izolo, na širšem območju bolnišnice, z bazenskim kompleksom Livade;
- Dragonja - Sv. Peter - Nova Vas - Padna: razvoj in izgradnja tipične ponudbe podeželja (*vinske, sadne, oljčne ceste, kmetije, kulinarika, kolesarske poti, pešpoti, konjeniške poti, pohodništvo med vinogradi*);
- Belvedere, Izola - vzhodni vhod (Viližan - Ruda);
- športno-rekreacijski in prireditveni programi v mestu in zaledju;

Investicije

- prenova starega hotela Palace in priprava nove zasnove centra Portoroža,
- izgradnja golf igrišča (Sečovlje),
- posodobitev letališča Portorož,
- naložbe v garažne hiše v sklopu projekta ureditve prometa v občini Piran,
- ureditev Jernejevega kanala,
- začasna poletna postavitvev pontonsko-plavajočih pomolov in ureditev plaž,
- ureditev uličnega muzeja Izola,
- revitalizacija izolskega mestnega jedra,
- gradnja parkirne hiše v Izoli,
- gradnja mladinskega hotela v občini Izola,
- ureditev kopališča »Svetilnik«,
- razširitev hotela Belvedere z vzpostavitvijo »wellness« centra,
- gradnja novega hotela v Simonovem zalivu,
- razširitev in posodobitev hotela Delfin,
- ureditev celotnega obalnega pasu za rekreacijo (kopanje, sprehajanje,...),
- urejanje ankaranskega polotoka za turistični razvoj,
- realizacija pomola za potniški morski promet,
- vzpostavitev marine Koper in športno-rekreativnega centra Koper,
- ureditev obalnega pasu Žusterna-Ruda predvsem v športno-rekreativne namene,
- obnova kulturne dediščine, predvsem kulturnih spomenikov, sakralnih objektov in spodbujanje vključitve v turistično ponudbo destinacije,
- celostna ureditev Strunjana kot dela krajinskega parka in vključevanje domačinov v sooblikovanje turistične ponudbe,
- razvoj in kakovostna dopolnitev kapacitet za mladinski turizem v Pacugu,
- razvoj kapacitet in programov za počitniški stacionarni turizem v Fiesi,
- celostna revitalizacija mesta Piran: družinski hoteli, penzioni, apartmaji, osrednje prireditve na prostem na Tartinijevem trgu, galerije, muzeji, cerkve v Piranu,
- umiritev prometa v Piranu, izgradnja južne in severne garaže s povezavo v mesto,
- preureditev skladišča soli v Portorožu,
- *prostorska zaokrožitev in programska dopolnitev v Portorožu - prenova starega hotela Palace in ureditev območja od tega objekta do Avditorija, vključno z obalnim pasom (plaža),*
- umiritev prometa v Portorožu, prepoved parkiranja na promenadi, ureditev korza,
- *ureditev območja Avditorija, obalnega pasu in plaže v Portorožu,*
- *prostorska in programska zaokrožitev kompleksa hoteli Metropol - vključitev območja Vojkov dom,*
- *prostorska in programska preusmeritev območja avtokampa Lucija - šport, rekreacija, zabavišni programi,*
- *celostna ureditev obale in ekskluzivne plaže na rtu polotoka Seča z vsebinami, ki jih lahko koristijo tudi krajani (z depandansami in hotelom na zahodni strani z bazeni ter wellness&beauty programom, z dodatnimi privezi za večja plovila, komunalnimi privezi),*
- *vzhodni vstop v Portorož -*
- *ureditev športno rekreacijskih objektov v centru Lucije z namestitvami in družbenimi funkcijami: zdravstveni dom, knjižnica, tržnica, nakupovalno središče, garaže,*
- *komunalna sanacija območja Lucije (južno pobočje) - lokacije za družinske penzione in vile višjega standarda,*
- *Seča južno pobočje - komunalna sanacija -obnova in novogradnja penzionov in vil višjega standarda,*

- Seča- »ex Droga«- rekonstrukcija območja za turistično rekreativno in zdraviliško dejavnost - programska navezava na soline in naravne zdravilne faktorje – povezava s kanalom sv. Jerneja,
- Parecag južno pobočje - komunalna sanacija območja - obnova in novogradnja penzionov in vil višjega standarda,
- kanal sv. Jerneja - sanacija kanala za plovno povezavo morja s programi, vezanimi na soline - ureditev obale in komunalnih privezov in programska navezava na soline,
- Soline, Sečovlje Krajinski park naravni faktorji – izletniški turizem – izobraževanje – flora - favna, Sečovlje rudnik: sanacija območja zapuščenega rudnika - izgradnja turistične »atrakcije« obale za mlade,
- prometna ureditev: povezave in izhodišče za izlete s čolni, obisk solin, golf igrišča,
- letališče Sečovlje - podaljšanje letališke steze in ureditev spremljajočih objektov,
- izgradnja golf igrišča s spremljajočimi objekti in programi v Sečovljah,
- samostan Krog: obnova samostanskega kompleksa in izgradnja namestitvenih in ostalih kapacitet - konjeniški šport - povezava z golf igriščem,
- ureditev promenade od Solin do Strunjana s spremljajočimi programi na relaciji ustje Dragonje - soline - center Portoroža - Strunjan – Izola.

Dostopnost

Za celoten turistični razvoj slovenske Istre, predvsem obalnega pasu, je pomembna ureditev prometnega režima (parkirni prostori, garažne hiše), vzpostavitev lokalnega javnega potniškega prometa tako po kopnem kot po morju, zaprtje starih mestnih jeder in podobno, ureditev zelenih površin, parkov, igrišč, počivališč, sprehajališč, drugih javnih površin oz. zunanje podobe kraja, izgradnja pešpoti in kolesarske poti, postavitve dvigala /eskalatorja (bolnišnica – obalna promenada, Belvedere – plaža in ureditev dostopov za osebe s senzoričnimi in gibalnimi motnjami).

Trženje

Za nadaljnji razvoj je izrednega pomena sodelovanje subjektov turistične dejavnosti tako na lokalni, destinacijski, kot na regionalni ravni, skupno trženje, vzpostavitev enotnega informacijskega sistema s poudarkom na hitrem prenosu informacij.

Kakovost destinacij v slovenski Istri se postopoma dviguje iz 3* na 4* in iz 4* na 5*, kar ne pomeni dvig kakovosti samo hotelskih in drugih namestitvenih objektov, temveč celotne turistične ponudbe, tako storitev, ljudi, okolja.

Organiziranost subpokrajine

LTO & javno-zasebno partnerstvo v sklopu predvidene organizacijske strukture na ravni destinacije

Legenda

ŠPORTNI IN REKREATIVNI TURIZEM

KOLESARJENJE

- 1 Treking
- 2 Gorsko in adrenalinsko

POHODNIŠTVO

- 1 Sprehajanje
- 2 Treking (rekreativne pešpoti, planinske poti)
- 3 Nordijska hoja in druge oblike
- TEK

ŠPORTNO PLEZANJE

- 1 Plezanje po naravnih stenah
- 2 Plezanje po umetnih stenah

VODNI ŠPORTI (na morju in kopenskih vodah)

- 1 Plavanje, potapljanje, surfanje, ...
- 2 Rafting, kajak, kanu
- 3 Morski navtični športi: jadranje, paraski, smučanje, skuter

ZRAČNI ŠPORTI

- 1 Športno letalstvo
- 2 Jadralno letalstvo in padalstvo, zmajarstvo

MORSKI RIBOLOV

LOV, RIBOLOV, FOTOLOV, STRELJANJE NA GLINASTE GOLOBE

GOLF

JAHANJE

JAMARSTVO

TENIS

PRIPRAVE ŠPORTNIKOV

MOTOKROS

SMUČANJE, TEK NA SMUČEH

PRIREDITVE IN ZABAVE

POSLOVNA POTOVANJA

- 1 POSLOVNA SREČANJA
- 2 SEMINARJI IN KONFERENCE
- 3 KONGRESI
- 4 POSLOVNO LETALSTVO

KROŽNA POTOVANJA

OGLEDI KULTURNE IN NARAVNE DEDIŠČINE, NATURA 2000

KAMPING

BIKERSTVO

TURE PO SLOVENIJI, HRVAŠKI, ITALIJI

POSTANEK NA POTI (TRANZIT)

KRIŽARJENJE

Obstoječi proizvodi, ki se tržijo

Obstoječi proizvodi, obstajajo v zamekih, nenačrtno ali sploh niso trženi

Potencialni proizvodi, še ne razviti

SPROSTITEV IN ODDIH

- 1 POČITNICE V HRIBIH, NA KRASU, OB JEZERI, JAMAH
- 2 POČITNICE NA MORJU
- 3 POČITNICE NA KMETIJI, PODEŽELJU
- 4 DRUŽINSKE POČITNICE
- 5 VIKEND POČITNICE
- 6 POČITNICE ZA SENIORJE
- 7 WELLNESS

MLADINSKI TURIZEM

- 1 ŠOLE V NARAVI
- 2 DELAVNICE, RAZISKOVANJA IN ODKRIVANJA
- 3 ŠTUDIJSKI IZLETI
- 4 IZMENJAVA ŠTUDENTOV

KULTURNI TURIZEM

- 1 STALNE IN ZAČASNE RAZSTAVE
- 2 DELAVNICE UMETNIKOV, DOMAČIH OBRTNIKOV
- 3 KULTURNE PRIREDITVE, FESTIVALI (»POP-KULTURA«)
- 4 PREMIČNA IN NEPREMIČNA KULTURNA DEDIŠČINA
- 5 »ŽIVA« USTVARJALNA UMETNOST

TEMATSKI TURIZEM, POTI IN PARKI

- EKO TURIZEM (SPECIALIZIRANI DEL TRAJNOSTNEGA T.)
- PODEŽELSKI TURIZEM
- NAVTIČNI TURIZEM
- VINSKE, SADNE CESTE IN DRUGE TEMATSKE POTE (kulture, zgodovinske, gozdne učne itd.)
- ENOGASTRONOMIJA
- IGRALNIŠTVO
- ZABAVIŠČNI IN ADRENALINSKI PARKI
- NAKUPOVANJE
- ZDRAVILIŠKI, KLIMATSKI TURIZEM

PRODUKTI, KI SLEDIJO TRENDOM IN/ALI KREIRAJO TRENDE

- 1 Križarjenja (in izleti v notranjost)
- 2 Atrakcije: otok Izola, zabaviščni centri/adrenalinski, zabaviščni, eko idr. naravni in umetni parki in območja rekreacije in zabave
- 3 Verski turizem
- 4 Speleološki (v povezavi z Muzejem Krasa)
- 5 Botanični
- 6 Zoološki

6.2 Kras- usmeritve in akcijski načrt razvoja turizma »subpokrajine«

Razvojni cilji

Razvoj turizma subpokrajine Kras bo poudarjal **unikatnost** in temeljil na regionalnih značilnostih, ki jih odlikujeta tradicija in/ali visoka doživljajska vrednost. Razvoj visoko specializirane oblike turizma in spremljajoče ponudbe z visoko dodano vrednostjo za izbrane ciljne skupine, ki povprašujejo po določeni turistični storitvi.

Cilji razvoja trajnostnega turizma na Krasu so zato:

1. strukturno in trajnostno uravnotežiti prepoznana nesorazmerja v razvoju turizma v subpokrajini Kras,
2. dvig kakovosti obstoječih storitev in proizvodov s spremembami za maksimalno vključitev trajnostnih načel,
3. razvoj novih kakovostnih storitev/proizvodov za razširitev in okrepitev turistične dejavnosti, upoštevajoč trende v povpraševanju in ponudbi konkurence,
4. spodbujati raznolikost ponudbe (diverzifikacijo ponudbe) Krasa z njeno prostorsko/destinacijsko razširitvijo čez mejo s sosednjo Italijo, z navzkrižnim in verižnim trženjem proizvodov z drugimi subpokrajinami in s tem
5. povečanje globalne konkurenčnosti destinacije Južna Primorska s promoviranjem enkratnih proizvodov, temelječih na speleologiji in specializiranih programih kot npr. kulturni turizem (in vse oblike turizma povezane z njim),
6. povečanje obsega turističnih dejavnosti ob upoštevanju načel trajnostnega razvoja.

Izzivi

- dekoncentracija nastanitvenih zmogljivosti v posameznih centrih s povečanim izkoristkom obstoječih kapacitet skladno z nosilno zmogljivostjo prostora in z izgradnjo nastanitvenih zmogljivosti tam, kjer je to iz trajnostnega vidika dopustno in smiselno (zlasti na podeželju),
- dvig kakovosti hotelov iz sedanjih 2* in 3* zvezdic v 3* oziroma 4* ali 5* zvezdic in prilagoditev hotelske infrastrukture trendom (zlasti demografskim) ob hkratnem upoštevanju trajnostnih načel,
- razvoj raziskovalnega, šolskega, športnega turizma zlasti v izvensezonskem času,
- okrepitev povezanosti in sodelovanje med posameznimi ponudniki turističnih storitev in s tem povečanje nastanka integralnih turističnih novih proizvodov,
- razvoj učinkovite organizacijske strukture na ravni subpokrajine z namenom povezovanja vseh subjektov turistične dejavnosti, izvajanjem skupne promocije in

trženja subpokrajine, informacijske dejavnosti, koordinacije in organizacije prireditvev ter povezovanja subpokrajine s preostalima dvema na ravni destinacije,

- okrepiti informacijsko podporo za večji pretok informacij in izboljšanje prepoznavnosti in dostopnosti,
- zgraditi oziroma povezati ter vzpostaviti skupno verižno in navzkrižno trženje turistične ponudbe Krasa znotraj subpokrajine in v okviru širšega območja Južne Primorske, na katero se bo, kot dodatna ponudba, navezala tudi ponudba Brkinov in drugih okoliških območij,
- pritegnitev in usposobitev potrebnega kadra, predvsem iz deficitarnih področij, na področju posameznih turističnih proizvodov,
- ureditev pristojnosti in odgovornosti glede upravljanja, vzdrževanja in financiranja javne infrastrukture,
- podpora podjetniški kulturi na področju turizma in s tem aktiven pristop k razvoju ter spodbujanje inovativnosti,
- spodbujanje nastajanja kakovostnih in razpoznavnih spominkov in blagovnih znamk na ravni subpokrajine.

Razvojne usmeritve

Zaradi potrebe po bolj raznoliki ponudbi (diverzifikaciji), s čimer se zmanjšujejo tveganja in odvisnost od sezon in zaradi potrebe po večji prepoznavnosti ponudbe celotne destinacije Južna Primorska in še posebej subpokrajine Kras (diferenciacija) se predlaga:

- a) krepitev konkurenčnih prednosti subpokrajine Kras na edinstvenem produktu speleologije (Škocjanske jame, krasoslovje, jamarstvo, »wellness« v jami),
- b) trženjsko segmentiranje ponudbe na programu kulturnega turizma⁸ zaradi izjemnih kulturnih spomenikov na območju (Lipica, Štanjel).

Predlaga se postopna uveljavitev trajnostnega turističnega razvoja s prilagoditvijo in z dvigom kakovosti obstoječih proizvodov in storitev ter nastajanjem novih, skladno s trajnostnimi cilji. V ta namen se bo na Krasu spodbujal razvoj naslednjih oblik trajnostnega turizma:

proizvodi: edinstveni speleološki, gastronomski, zdraviliški, lovski, konjeništvu,

programi: kulturni turizem v povezavi s podeželjem, posebnimi oblikami rekreacije, specializirane konference (in pritegnitev konferenčnih gostov iz drugih slovenskih destinacij za obisk kulturnih znamenitosti in edinstvenih naravnih in drugih enkratnih, konkurenčnih proizvodov Krasa).

Prednostne razvojne aktivnosti in projekti

- investicije v ljudi za trajnostni, kakovostnejši in trendovski turizem z višjo dodano vrednostjo,
- investicije v trajnostno čezmejno turistično infrastrukturo, dvig kakovosti namestitvenih kapacitet in okrepitev dostopnosti,
- pritegnitev investitorjev za investiranje v projekte trajnostnega razvoja v turizmu,
- kakovostno razvijati/nadgraditi obstoječe ključne proizvode in prepoznana turistična območja Krasa (Lipica, Škocjanske jame, Postojna; jamarstvo, jahanje...) ter vrste turizma (kulturni, raziskovalni, šolski, podeželski...),
- razviti nove proizvode temelječe na danostih in inovacijah, upošteva trende in trajnostne vidike,

⁸ Svetovna turistična organizacija definira kulturni turizem kot potovanje ljudi zaradi kulturnih motivov. Kulturni turizem zajema študijska potovanja, doživljanje sodobne umetnosti, kulturna potovanja, potovanja na ogled festivalov, obisk spomenikov in zgodovinskih atrakcij, folklorne prireditve in romarske poti.

- izboljšati dostopnost do proizvodov in območij znotraj subpokrajin (fizično in virtualno dostopnost).

Razvoj proizvodov in storitev

- ureditev Divače: mestnega jedra, preoblikovanje Škrateljrove domačije v muzej slovenskih filmskih igralcev (Ita Rina),
- razvoj Kobilarne Lipica z vzdrževanjem obstoječih ter ureditvijo novih tematskih poti, zaščita in ohranitev naravnega okolja v Lipici in ureditev prometa, prenova objektov kobilarniške dejavnosti, kulturne dediščine, dvig kakovosti obstoječih hotelov, vzpostavitev turistično informacijskega centra,
- oblikovanje Štanjela kot kulturno izobraževalnega, poslovnega centra visoke kakovosti: obnova in revitalizacija Štanjelskega gradu in ureditev enoteke, ureditev hotela v Štanjelu, ureditev alternativnega zdraviliškega centra v hiši ob Kobdiljskem stolpu, ureditve novega turistično informacijskega centra,
- vzpostavitev športno-rekreacijskega centra Letališče Gabrk s poudarkom na letalstvu, zmajarstvu, jadralstvu in vzpostavitev spremljajoče ponudbe,
- ureditev tematskih in rekreacijski poti ter učnih poti, rekreacijske poti: kolesarske (gorske in trekning), pohodniške oz. sprehajalne, jahalne poti,
- z ureditvijo poti se uredi tudi postavitve klopi, košev, sanitarij v skladu z okoljem in celostno grafično podobo območja, počivališča, parkirišča (npr. tudi za kolesa), usklajenost gostinske ponudbe s konceptom trženja rekreacijskih poti, prenočitvene kapacitete specializirane za kolesarje, pohodnike,..., izposojevalnice športne opreme. Pri načrtovanju poteka poti se predvidi tudi povezovanje s tematskimi in rekreacijskimi poti sosednjih občin, območij, destinacij s ciljem povezovanja ponudbe, skupnega trženja, povečanja konkurenčnosti v primerjavi z drugimi primerljivimi destinacijami.
- ureditev in vzpostavitev informacijsko označevalnega sistema v skladu s celostno podobo območja, ki je predmet označevanja (najavne table, splošne oz. pozdravne informacijske table, turistični smerokazi, interne usmerjevalne table na posamezni poti, opisne table),
- obnova in ureditev posameznih turističnih točk (kulturnih, naravnih, sakralnih...) npr. ureditev starih kraških vasi kot so Dutovlje, Tomaj,..., ki naj postanejo privlačne za obiskovalce,
- ureditev divaškega mestnega jedra, muzeja slovenskih filmskih igralcev pri Škrateljrovi domačiji, kulturnega in izobraževalnega centra, TIC-a,
- vzpostavitev športno-rekreacijskega središča na Gabrku s poudarkom na letalstvu ter ureditev spremljajoče infrastrukture, vezane na šport, rekreacijo, druge pristočasne aktivnosti, adrenalinske športe,...,
- ureditev turističnega središča v Senožecah s poudarkom na pivovarstvu, obnova kulturne dediščine,
- razvoj turizma na Vremščici (zmajarstvo, padalstvo, pohodništvo, rekreacija),
- trženje specifičnih gastronomskih značilnosti območja s poudarkom na ovčereji, sadjarstvu v Brkinih, sonaravnem kmetijstvu,
- vzpostavljanje, dopolnjevanje in urejanje tematskih poti po občini Divača (kolesarske, pohodniške, planinske, učne, sadne, literarne, jahalne, kulinarične) ter ureditev počivališč ob njih,
- ureditev muzejske zbirke rudarstva v Vremski dolini,
- razvoj športnih in rekreativnih dejavnosti ob reki Reki,
- ureditev mlinā Ukna ob reki Reki,
- širitev Parka Škocjanske jame v JV del občine Divača – proti vasi Dane.

Investicije

- oblikovanje specifičnega središča v Sežani, ki se bo razvil v diagnostično-rehabilitacijski center s hipoterapijo in speleoterapijo (v povezavi z bolnišnico v Sežani, gradnja turističnih apartmajev s spremljajočo ponudbo); obnovitev že obstoječih hotelov v Sežani; razvoj igralniškega turizma v Sežani,
- oblikovanje Krajinskega parka Glinščica in ureditev turistično-informativnega centra ter ureditev naravoslovno-izobraževalne poti po krajinskem parku Glinščica,
- ureditev Parka Škocjanskih jam z ureditvijo vasi, prenovo informacijskega centra, vzpostavitvijo naravoslovnega centra 3,
- gradnja manjših hotelskih objektov do 50 ležišč z najmanj 3*, manjših družinskih hotelov, gostišč, penzionov, turističnih in eko turističnih kmetij, zasebnih sob in apartmajev na celotnem obravnavanem območju,
- ureditev prevozov od železniške postaje v Divači do turističnih točk,
- ureditev prostorov za kampiranje in avtodome v občini,
- ureditev infrastrukture v Divaški jami,
- obnova in ureditev vodnih zbiralnikov (tajhov) pod Vremščico,
- obnova kulturne dediščine v občini (sakralna – freske iz 15. stoletja v Gradišču, Vremskem Britofu, tehnična - vodarna Draga, ledenice, mlini...),
- ureditev vaških jeder v divaški občini,
- ureditev mladinskega hotela.

Dostopnost

- ureditev varnih dostopov turističnega dela Škocjanskih jam do Mahorčičeve jame in dostopa do Matavuna,
- odprtje drugih delov Škocjanskih jam, ko bodo le-ti dostopni za obiskovalce,
- ureditev večnamenskega prostora v Matavunu št. 8,
- ureditev parkirnih površin v Parku Škocjanske jame,
- nadgradnja TIC-a v Parku Škocjanske jame z multimedijско dvorano,
- podpora Parka Škocjanske jame pri izdelavi projektov in izvedbenih načrtov za vzpostavitev kampov in prostorov za avtodome izven osrednjega zavarovanega območja Parka Škocjanske jame (Dujčev mlin, Divaški Gaberk),
- izdelava virtualnih vsebin za večpredstavnostne medije.

Trženje

- strateški in izvedbeni načrt trženja za razvoj novih trajnostnih in trendovskih proizvodov in trgov in prilagoditev obstoječih trgov ter ciljno trženje z novimi orodji tržnega komuniciranja,
- kreiranje blagovnih znamk Krasa in promocija,
- izvedba verižnega in navzkrižnega trženja proizvodov in storitev Krasa s sosednjima turističnima »subregijama«,
- ureditev prodajaln z izdelki domače drobne obrti, eko-tržnic,
- sodelovanje Parka Škocjanske jame pri promocijskih programih vplivnega območja (občina Ilirska Bistrica in druge okoliške občine),
- sodelovanje Parka Škocjanske jame pri mednarodni promociji parka in okoliških turističnih ponudnikov (tudi obmejnih) - (Glinščica, občina Dolina, Doberdob in druga območja).

Organiziranost

LTO & javno-zasebno partnerstvo v sklopu predvidene organizacijske strukture na ravni destinacije Južna Primorska.

Legenda

ŠPORTNI IN REKREATIVNI TURIZEM

KOLESARJENJE

- 1 Treking
- 2 Gorsko in adrenalinsko

POHODNIŠTVO

- 1 Sprehajanje
- 2 Treking (rekreativne pešpoti, planinske poti)
- 3 Nordijska hoja in druge oblike
- TEK

ŠPORTNO PLEZANJE

- 1 Plezanje po naravnih stenah
- 2 Plezanje po umetnih stenah

VODNI ŠPORTI (na morju in kopenskih vodah)

- 1 Plavanje, potapljanje, surfanje, ...
- 2 Rafting, kajak, kanu
- 3 Morski navtični športi: jadranje, paraski, smučanje, skuter

ZRAČNI ŠPORTI

- 1 Športno letalstvo
- 2 Jadrarno letalstvo in padalstvo, zmajarstvo

MORSKI RIBOLOV

LOV, RIBOLOV, FOTOLOV, STRELJANJE NA GLINASTE GOLOBE

GOLF

JAHANJE

JAMARSTVO

TENIS

PRIPRAVE ŠPORTNIKOV

MOTOKROS

SMUČANJE, TEK NA SMUČEH

PRIREDITVE IN ZABAVE

POSLOVNA POTOVANJA

- 1 POSLOVNA SREČANJA
- 2 SEMINARJI IN KONFERENCE
- 3 KONGRESI
- 4 POSLOVNO LETALSTVO

KROŽNA POTOVANJA

OGLEDI KULTURNE IN NARAVNE DEDIŠČINE, NATURA 2000

KAMPING

BIKERSTVO

TURE PO SLOVENIJI, HRVAŠKI, ITALIJI

POSTANEK NA POTI (TRANZIT)

KRIŽARJENJE

Obstoječi proizvodi, ki se tržijo

Obstoječi proizvodi, obstajajo v zamekih, nenačrtno ali sploh niso trženi

Potencialni proizvodi, še ne razviti

SPROSTITEV IN ODDIH

- 1 POČITNICE V HRIBIH, NA KRASU, OB JEZERI, JAMAH
- 2 POČITNICE NA MORJU
- 3 POČITNICE NA KMETIJI, PODEŽELJU
- 4 DRUŽINSKE POČITNICE
- 5 VIKEND POČITNICE
- 6 POČITNICE ZA SENIORJE
- 7 WELLNESS

MLADINSKI TURIZEM

- 1 ŠOLE V NARAVI
- 2 DELAVNICE, RAZISKOVANJA IN ODKRIVANJA
- 3 ŠTUDIJSKI IZLETI
- 4 IZMENJAVA ŠTUDENTOV

KULTURNI TURIZEM

- 1 STALNE IN ZAČASNE RAZSTAVE
- 2 DELAVNICE UMETNIKOV, DOMAČIH OBRTNIKOV
- 3 KULTURNE PRIREDITVE, FESTIVALI (»POP-KULTURA«)
- 4 PREMIČNA IN NEPREMIČNA KULTURNA DEDIŠČINA
- 5 »ŽIVA« USTVARJALNA UMETNOST

TEMATSKI TURIZEM, POTI IN PARKI

- EKO TURIZEM (SPECIALIZIRANI DEL TRAJNOSTNEGA T.)
- PODEŽELSKI TURIZEM
- NAVTIČNI TURIZEM
- VINSKE, SADNE CESTE IN DRUGE TEMATSKE POTEI [kulture, zgodovinske, gozdne učne itd.]
- ENOGASTRONOMIJA
- IGRALNIŠTVO
- ZABAVIŠČNI IN ADRENALINSKI PARKI
- NAKUPOVANJE
- ZDRAVILIŠKI, KLIMATSKI TURIZEM

PRODUKTI, KI SLEDIJO TRENDOM IN/ALI KREIRAJO TRENDE

- 1 Križarjenja (in izleti v notranjost)
- 2 Atrakcije: otok Izola, zabaviščni centri/adrenalinski, zabaviščni, eko idr. naravni in umetni parki in območja rekreacije in zabave
- 3 Verski turizem
- 4 Speleološki (v povezavi z Muzejem Krasa)
- 5 Botanični
- 6 Zoološki

6.3 Ilirska Bistrica- usmeritve in akcijski načrt razvoja turizma »subpokrajine«

Razvojni cilji subpokrajine:

1. Zgraditi turistično ponudbo upoštevajoč trajnostna načela in trende v povpraševanju in ponudbi.
2. Izkoristiti obstoječe danosti za razvoj turizma in okrepiti prepoznavnost turistične ponudbe v subpokrajini, med ostalima dvema subpokrajinama Južne Primorske, čezmejno in širše (v državi in globalno).

Ključni izzivi v Ilirski Bistrici

- izboljšanje cestno prometne dostopnosti,
- obvladovanje negativnih demografskih trendov s pritegnitvijo ljudi v regijo in preprečitvijo bega možganov,
- dvig stopnje izobrazbe v turizmu za izboljšanje kadrovske strukture, starostne strukture prebivalstva,
- investiranje v specialistična strokovna in funkcionalna znanja in usposabljanja kadrov specializiranih na področju turistične dejavnosti,
- okrepitev sodelovanja vseh akterjev, povezanih s turistično dejavnostjo, za izboljšanje organiziranosti upravljanja aktivnosti za pospeševanje turizma,
- vzpostavitev nosilcev turističnega razvoja,
- zagotavljanje sistemskih virov za marketinške aktivnosti, izobraževanja in druge razvojne aktivnosti,
- izboljšanje strukture nastanitvenih zmogljivosti, investicije v izboljšanje in gradnjo nove turistične infrastrukture,
- pritegnitev investitorjev in izboljšanje pogojev za vlaganja,
- razvoj osnovne in komplementarne turistične ponudbe z izkoriščanjem naravnih in kulturnih danosti ob upoštevanju izjemnih priložnosti trajnostnega in trendovskega razvoja turizma zlasti na področju ekoturizma in turizma na podeželju,
- izboljšanje informiranosti in dostopnosti z označevalno infrastrukturo in opremo za usmerjanje obiskovalcev in turistov,
- zagotavljanje trajnosti vzdrževanja in urejanja obstoječe športno-rekreativne in druge infrastrukture na tematskih poteh,
- oblikovanje kakovostnih in razpoznavnih spominkov, blagovnih znamk, trženja značilnih izdelkov in pridelkov podeželja,
- okrepitev povezanosti in sodelovanja med posameznimi ponudniki turističnih storitev in s tem povečanje nastanka novih integralnih turističnih proizvodov
- vzpostavitev oz. povezava ter skupno – verižno in navzkrižno trženje turistične ponudbe Ilirske Bistrice v subpokrajini in v okviru širšega območja Južne Primorske, na katero se bo, kot dodatna ponudba, navezala tudi ponudba Brkinov, Snežniškega pogorja in drugih okoliških območij,

- spodbujanje nastajanja kakovostnih in razpoznavnih spominkov in blagovnih znamk na ravni subpokrajine.

Razvojne usmeritve

Graditi konkurenčne prednosti subpokrajine na EKOTurizmu⁹ kot trženjskem programu za diferenciacijo ponudbe, s proizvodi, povezanimi z odkrivanjem narave tega območja, kot so gornišтво, lov in ribolov, fotosafari. Zato naj se turistična ponudba Ilirske Bistrice usmeri v oblikovanje tistih turističnih proizvodov, ki vključujejo doživetja, izobraževanje in predstavitveno dejavnost (npr. pripovedovanje zgodb, fotosafari, multivizije in multimedijske predstavitve, vodeni ogledi narave, preživetja v naravi ipd.). Predvsem gre za turistične proizvode, ki jih lahko izvajajo lokalni prebivalci, ki upravljajo z naravnimi območji in jih varujejo, ter tisti proizvodi, ki zagotavljajo dodatne možnosti zaposlovanja za lokalne prebivalce.

Prednostne razvojne aktivnosti in projekti

- izgradnja trajnostnih namestitvenih kapacitet,
- dostopna infrastruktura,
- pritegnitev investitorjev (priprava investicijskih memorandumov).

Razvoj proizvodov in storitev

- razvoj ekoturističnih proizvodov na območju Kraškega roba kraških pojavov Čičarije, Jelšanskega Podgrajskega podolja v okviru predvidene obmejne turistične cone s Hrvaško z vključitvijo predvidenih varstvenih območij živalskih in rastlinskih habitatov, vodnih površin, jezer Klivnik in Mola ter z vključitvijo rekreacijskih potencialov ter doline Reke s tehniško dediščino mlinov in žag,
- oblikovanje turističnih, športno-rekreativnih centrov,
- razvoj komplementarne ponudbe (gostinstvo, trgovina, prodaja spominkov, tipičnih pridelkov-predelkov npr. prodaja na bio tržnicah, izposojevalnice opreme in druge storitvene dejavnosti posredno in neposredno povezane s turistično dejavnostjo),
- ureditev tematskih in rekreacijski poti ter učnih poti kot posebnih turističnih proizvodov subpokrajine ter njihovo navzkrižno in verižno trženje v povezavi z drugimi komplementarnimi tematskimi potmi na ravni destinacije Južna Primorska in sosednje Hrvaške,
- rekreacijske poti: kolesarske (gorske in trekning), pohodniške oz. sprehajalne (gorske, planinske, trekning poti, nižinske sprehajalne poti, jahalne poti, tekaške proge (Mašun-Sviščaki)),
- ureditev poti vključuje postavitve klopice, košev, sanitarij v skladu z okoljem in celostno grafično podobo območja, počivališč, parkirišč npr. za kolesa, usklajenost gostinske ponudbe s konceptom trženja rekreacijskih poti, prenočitvene kapacitete specializirane za kolesarje, pohodnike, ..., izposojevalnice športne opreme.

⁹ Po definiciji Svetovne turistične organizacije ekoturizem obsega vse oblike turizma, ki slonijo na naravi in pri katerih je osnovni motiv turističnega obiska opazovanje in občudovanje narave ter tradicionalnih kultur zlasti v naravnih okoljih. Vključuje izobraževanje in predstavitveno dejavnost namenjeno obiskovalcem in podpira varovanje naravnega okolja z:

- a.) ustvarjanjem ekonomskih koristi za lokalno prebivalstvo, podjetja in organizacije, ki upravljajo z naravnimi območji in jih ohranjajo,
- b.) ustvarjanjem dodatnih možnosti zaposlovanja in s tem dodatnih prihodkov oz. zaslužkov za lokalno skupnost,
- c.) osveščanjem prebivalcev in turistov o pomenu in ohranjanju naravnih in kulturnih dobrin.

- ureditev in vzpostavitev informacijsko označevalnega sistema v skladu s celotno podobo območja, ki je predmet označevanja (najavne table, splošne oz. pozdravne informacijske table, turistični smerokazi, interne usmerjevalne table na posamezni poti, opisne table),
- obnova in ureditev posameznih turističnih točk (kulturnih, naravnih,...) kot posebnih atrakcij subpokrajine Ilirska Bistrica in programa ekoturistične ponudbe Južne Primorske,
- vzpostavljanje, dopolnjevanje in urejanje tematskih in učnih poti v občini,
- razvoj športnih in rekreativnih dejavnosti ob reki Reki in akumulacijskih jezerih.

Investicije

- izgradnja večjega apartmajskega objekta z »wellness« centrom Mašun na ravni 4* s komplementarno ponudbo,
- ureditev planinskega naselja Sviščaki kot športno-rekreativnega središča s manjšim hotelskim objektom (do 50 sob) na ravni 3* in poleg ureditve in vključitve že obstoječe dopolnilne ponudbe še ureditev smučič,
- ureditev vasi Knežak kot kulturnega, izobraževalnega poslovnega središča z ostalo dopolnitveno dejavnostjo (ureditev vasi, turističnih kmetij ali penzionov do 10 sob, programi kulinarike, rekreacije, ponudba elementov kulturne dediščine),
- ureditev garni hotela v mestu Ilirska Bistrica s približno 25 sobami, sanacija vasi Prem (revitalizacija zapuščenih hiš) in ureditev območja z manjšimi nastanitvenimi objekti na ravni 4*; ureditev gradu za kulturne, izobraževalne, poslovne programe; ureditev multiprogramskega muzeja dediščine Prema v ljudski šoli, TIC-a, vzpostavitev eko turističnih kmetij in šole jahanja,
- kamp in avtokamp jezero Mola s športno-rekreativno infrastrukturo,
- oblikovanje specifičnega turističnega središča Gomanci, ki bo temeljilo predvsem na naslednjih elementih: naravno okolje za rekreacijo in šport, mikroklima za ohranjanje in povrnitev zdravja, narava in storitve izletniške točke iz obalnih turističnih destinacij in tranzitne izletniške točke z infrastrukturo (gozdna pristava, restavracija z 120+80; gozdarski muzej, 60 turističnih apartmajev, medicinsko-zdraviliški center in ostala spremljajoča ponudba),
- vzpostavitev eko turističnih kmetij (Ilirska Bistrica, Knežak, Jelšane, Prem, Podgrad).

Dostopnost

- okrepiti dostopnost za cestni transport s pomočjo signalizacije in vzdrževanja cestnih povezav v destinaciji Južna Primorska,
- okrepiti trženjske aktivnosti za boljšo virtualno dostopnost s pomočjo sodobnih tehnologij (multimedijske predstavitve eko turističnih proizvodov), pospešiti mobilnost do subpokrajine in v njej, okrepiti prepoznavnost območja v destinaciji Južna Primorska.

Trženje

- tržiti območje Brkinov s sadovnjaki in turističnimi kmetijami ter vasjo in gradom Prem kot kulturno-zgodovinskim spomenikom (kulturni produkt),
- krepiti mednarodno prepoznavnost in že uveljavljeno pozitivno podobo destinacij Snežniškega pogorja z edinstvenimi habitati in razgledi na Jadransko morje, Mašuna in Sviščakov kot živih privlačnih in zanimivih znamenitosti, primernih tako za rekreacijo kot za mirno sprostitev,
- verižno in navzkrižno tržiti nove turistične proizvode v kombinaciji z drugimi komplementarnimi proizvodi na ravni destinacije s sosednjima subregijama in čezmejno,
- kreiranje blagovnih znamk Ilirska Bistrica in promocija Ilirske Bistrice kot destinacije in subpokrajine,

- doseči prepoznavnost ekoturističnega območja v destinaciji Južna Primorska.

Organiziranost

Javno-zasebno partnerstvo na ravni subpokrajine in v sklopu predvidene organizacijske strukture na ravni destinacije Južna Primorska.

Ilirska Bistrica

Legenda

ŠPORTNI IN REKREATIVNI TURIZEM

KOLESARJENJE

- 1 Treking
- 2 Gorsko in adrenalinsko

POHODNIŠTVO

- 1 Sprehajanje
- 2 Treking (rekreativne pešpoti, planinske poti)
- 3 Nordijska hoja in druge oblike
- TEK

ŠPORTNO PLEZANJE

- 1 Plezanje po naravnih stenah
- 2 Plezanje po umetnih stenah

VODNI ŠPORTI (na morju in kopenskih vodah)

- 1 Plavanje, potapljanje, surfanje, ...
- 2 Rafting, kajak, kanu
- 3 Morski navtični športi: jadranje, paraski, smučanje, skuter

ZRAČNI ŠPORTI

- 1 Športno letalstvo
- 2 Jadrarno letalstvo in padalstvo, zmajarstvo

MORSKI RIBOLOV

LOV, RIBOLOV, FOTOLOV, STRELJANJE NA GLINASTE GOLOBE

GOLF

JAHANJE

JAMARSTVO

TENIS

PRIPRAVE ŠPORTNIKOV

MOTOKROS

SMUČANJE, TEK NA SMUČEH

PRIREDITVE IN ZABAVE

POSLOVNA POTOVANJA

- 1 POSLOVNA SREČANJA
- 2 SEMINARJI IN KONFERENCE
- 3 KONGRESI
- 4 POSLOVNO LETALSTVO

KROŽNA POTOVANJA

OGLEDI KULTURNE IN NARAVNE DEDIŠČINE, NATURA 2000

KAMPING

BIKERSTVO

TURE PO SLOVENIJI, HRVAŠKI, ITALIJI

POSTANEK NA POTI (TRANZIT)

KRIŽARJENJE

Obstoječi proizvodi, ki se tržijo

Obstoječi proizvodi, obstajajo v zameških, nenačrtno ali sploh niso trženi

Potencialni proizvodi, še ne razviti

SPROSTITVEV IN ODDIH

- 1 POČITNICE V HRIBIH, NA KRASU, OB JEZERI, JAMAH
- 2 POČITNICE NA MORJU
- 3 POČITNICE NA KMETIJI, PODEŽELJU
- 4 DRUŽINSKE POČITNICE
- 5 VIKEND POČITNICE
- 6 POČITNICE ZA SENIORJE
- 7 WELLNESS

MLADINSKI TURIZEM

- 1 ŠOLE V NARAVI
- 2 DELAVNICE, RAZISKOVANJA IN ODKRIVANJA
- 3 ŠTUDIJSKI IZLETI
- 4 IZMENJAVA ŠTUDENTOV

KULTURNI TURIZEM

- 1 STALNE IN ZAČASNE RAZSTAVE
- 2 DELAVNICE UMETNIKOV, DOMAČIH OBRTNIKOV
- 3 KULTURNE PRIREDITVE, FESTIVALI (»POP-KULTURA«)
- 4 PREMIČNA IN NEPREMIČNA KULTURNA DEDIŠČINA
- 5 »ŽIVA« USTVARJALNA UMETNOST

TEMATSKI TURIZEM, POTI IN PARKI

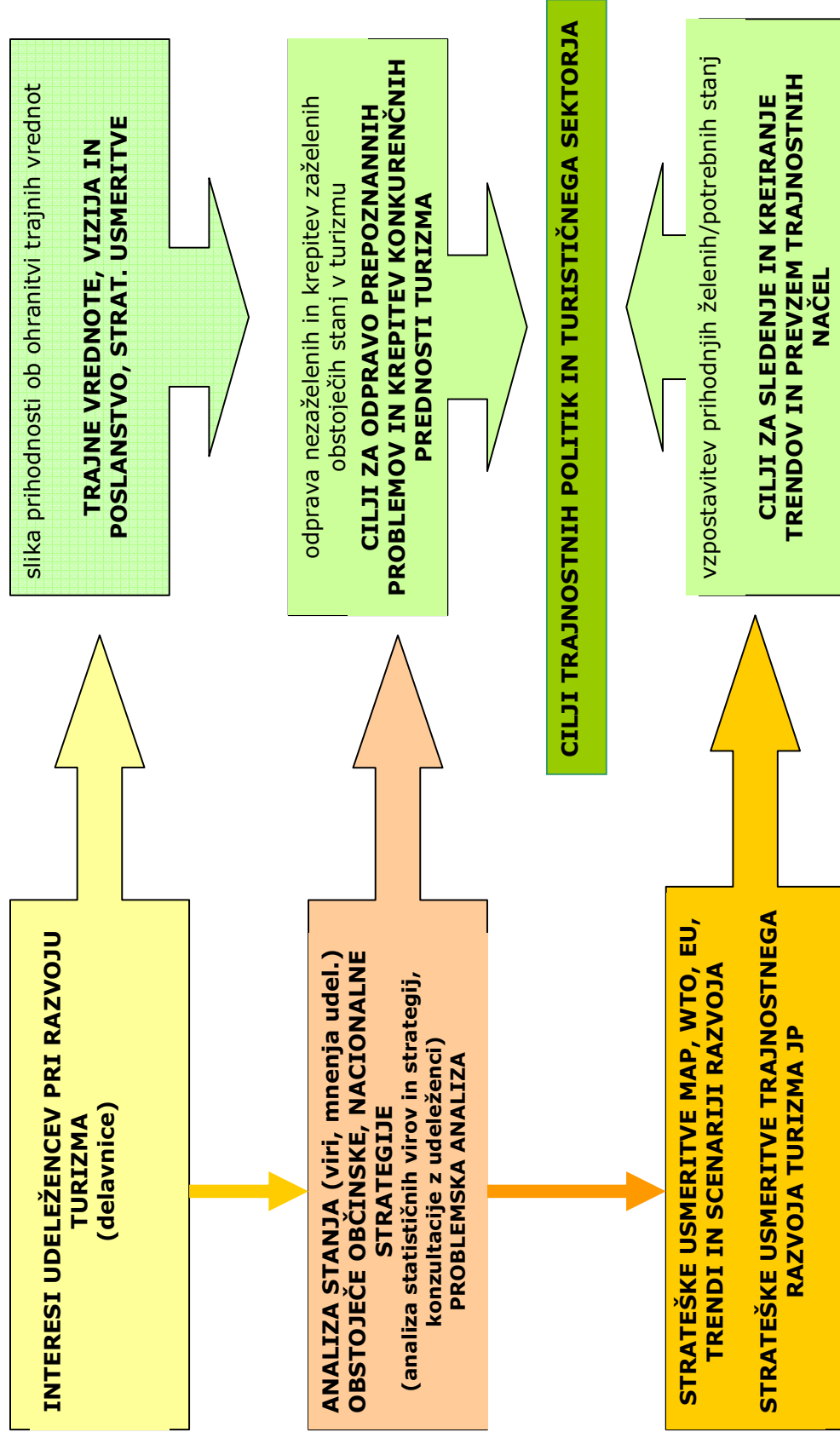
- EKO TURIZEM (SPECIALIZIRANI DEL TRAJNOSTNEGA T.)
- PODEŽELSKI TURIZEM
- NAVTIČNI TURIZEM
- VINSKE, SADNE CESTE IN DRUGE TEMATSKE POTE (kulture, zgodovinske, gozdne učne itd.)
- ENOGASTRONOMIJA
- IGRALNIŠTVO
- ZABAVIŠČNI IN ADRENALINSKI PARKI
- NAKUPOVANJE
- ZDRAVILIŠKI, KLIMATSKI TURIZEM

PRODUKTI, KI SLEDIJO TRENDOM IN/ALI KREIRAJO TRENDE

- 1 Križarjenja (in izleti v notranjost)
- 2 Atrakcije: otok Izola, zabaviščni centri/adrenalinski, zabaviščni, eko idr. naravni in umetni parki in območja rekreacije in zabave
- 3 Verski turizem
- 4 Speleološki (v povezavi z Muzejem Krasa)
- 5 Botanični
- 6 Zoološki

VII. IZVAJANJE IN NADZOR

Proces priprave strategije

Pri razvoju strategije so poleg naročnika Regionalnega razvojnega centra Koper kot zastopnika interesov lokalnih skupnosti Južne Primorske sodelovali tudi ključni akterji na področju turizma iz javnega sektorja (občine, lokalne turistične organizacije), predstavniki nekaterih nevladnih organizacij, turističnih podjetij, sektorskih in strokovnih javnih organizacij in prebivalci tega območja. Udeleženci pri pripravi so sodelovali s prispevki na delavnicah, organiziranih v okviru projekta CAMP (v sklopu petih CAMP-ovih projektov) in še posebej na delavnicah in predstavitev posameznih faz priprave, v okviru priprave te strategije septembra 2005, novembra 2005, junija 2006.

VIII. VIRI IN LITERATURA

1. Pilotni projekt Kras; Regionalna pisarna Štanjel, Agencija RS za regionalni razvoj; december 2001
2. Program varstva in razvoja parka Škocjanske jame 2005-2009
3. Regionalno razvojni program za Južno Primorsko 2002-2006; Regionalno razvojni center Koper; Koper, julij 2002
4. Regionalna zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske; Poročilo I.faze; Acer Novo Mesto d.o.o.; Novo mesto, november 2004
5. Regionalna zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske, Analiza stanja in razvojnih možnosti ter vizija prostorskega razvoja regije, Zaključno poročilo 2.faze; Novo mesto, april 2005
6. Razvojni program podeželja za območje občin Koper, Izola, Piran; Koper, marec 2005
7. Strategija razvoja turizma z izvedbenimi projekti v občini Ilirska Bistrica-dopolnjen dokument; Hosting d.o.o.; Ptuj, marec 2005
8. Strategija razvoja turizma v Izoli 2002-2006; December 2002
9. Strategija razvoja turizma v MO Koper 2002-2006; Strategija razvoja turizma v Mestni občini Koper za obdobje 2002-2006 z dolgoročnimi usmeritvami do leta 2020, predlog končnega poročila; Mednarodni inštitut za turizem, Ljubljana; Ljubljana, oktober 2002
10. Razvoj turizma v občini Piran; Strateške usmeritve; Prostorska in programska umestitev razvoja; Mednarodni inštitut za turizem, Ljubljana; Piran, maj 2002
11. Strategija slovenskega turizma 2002-2006; Ministrstvo za gospodarstvo; Ljubljana, julij 2002
12. Golf igrišča v slovenski Istri; Urbanistika d.o.o. Koper; april 2005
13. Podrobnejša zasnova prostorskih ureditev obalnega pasu; Poročilo o izdelani 1.fazi; november 2004
14. Navodila za ocenjevanje horizontalne prednostne naloge s področja trajnostnega razvoja v okviru prednostnih nalog in ukrepov Enotnega programskega dokumenta 2004-2006, Ministrstvo za okolje in prostor RS
15. Implementacija okoljske zakonodaje, dr. Saša Prešeren, Ministrstvo za gospodarstvo 2005
16. Učinkovito upravljanje z javnimi sredstvi, Zakonodajna ureditev javno-zasebnega partnerstva, dr. Aleksij Mužina, konferenca 5.-6.10.2005

17. Uredba o koncesiji za rabo naravne vrednote Sečoveljskih solin in o koncesiji za upravljanje Krajinskega parka Sečoveljske soline, Uradni list RS, št. 11/11.2.2002
18. Making Tourism More Sustainable, A guide for Policy Makers, United Nations Environment Programme, World Tourism Organisation, September 2005
19. Trajnostni razvoj 1, skripta, Igor Jurinčič, Univerza na Primorskem, Turistica, Visoka šola za turizem, Portorož 2004
20. Trajnostni razvoj v srednjih in malih podjetjih, Italjansko-slovensko partnerstvo, projekt ICARO-Italija in REC (Regionalni center za okolje za Srednji in Vzhodno Evropo, Ljubljana), 2006
21. Vodilna načela za trajnostni prostorski razvoj Evropske celine, CEMAT, Hanover 7-8 september 2000
22. Feasibility and preparatory study regarding a multi-stakeholder European Targeted Action for Sustainable Tourism & Transport, DG Enterprise, The Hague October 2004
23. European Travel Commission, Tourism trends in Europe, European Travel and Tourism Action Group, www.etc-corporate.org
24. Future Trends in Lifestyles and Leisure, Scottish Enterprise in asotiation with Gleneagles, 2004
25. Tomorrow's, world, consumer, tourist, Visit Scotland, Volume 1, No.1, May 2005
26. Tourism Market Trends, 2004 Europe, World Touris Organisation
27. Tourism Trends in Mediteranean Countries, Euroepan Commission 2001
28. New ternds in tourism, European Tourism Forum, Budapest hungary 2004
29. World Tourism Barometer, Volume 3, No.2, June 2005
30. Towards quality coastal tourism, Integrated quality management of coastal tourist destinations, DG Enterprise, Tourism Unit, Brussels 2000
31. Policies and Actions for European Cultural Tourism, Greg Richards, Tilburg university, The Netherlands, 2000
32. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions, Basic orientations for sustainability of European tourism, Brussels 21.11. 2003, SEC 2003, 1295
33. Defining, Measuring and Evaluating Carrying Capacity in European Tourism Destinations, Environmental Planning Laboratory, Univetsity of Aegean Greece, Athens, December 2001
34. Resolucija Sveta Evropske skupnosti o bodočnosti trajnostnega razvoja turizma v EU, 21.5.2002, Uradni list EC, 6.6.2002,

35. Odločitev Evropske komisije o vzpostavitvi ekoloških kriterijev za podelitev eko nalepk Skupnosti za turistične namestitve, Uradni list EC, L 102/82, 24.4.2003
36. Tourism Restructuring and the Politics of Sustainability, A critical View from the European Periphery (The Canary Islands), R.V.Bianchi, Journal of sustainable tourism, Vol. 12. No.6, 2004
37. Acquisti ecologici per gli alberghi, Linee guida, criteri e consigli da utilizzare negli hoteli, Assessorato Procinca di Rimini, dicembre 2002
38. L'Ecolabel Europeo per il servizio di ricettività turistica. Linee guida per l'applicazione e rassegna delle esperienze esistenti, giugno 2003
39. I sistemi di gestione ambientale per gli alberghi, Linee guida per un aprocio semplificato, giugno 2003
Verso un turismo sostenibile, il caso della Provincia di Rimini, M.Berrini*, A.Bombonato*, E.Cipriani*, G.Conte*, G.Dodaro*, M.Leonelli*, E.Manca*, R.Mirulla*, A.Satta*.* *Consulenti presso l'Istituto di Ricerche Ambiente Italia.*
40. Mediteranean Stategy for Sustainable Development, United Nations Environemnt Progamme, Mediteranean Action Plan, draft report, UNEP/MAP, Athens, june 2005
41. Capacity Development Indicators, UNDP/GEF Resource Kit (No. 4), November 2003
42. Guide Pratique de l'utilisateru pour une bonne gestion des questions environmental et social dans le secteur de l'hebergement, The Center for Environmental Leadership, Tour operators innivative, 2004
43. Biological Diversity and Sustainable Tourism- Preparation of the Global Guidelines, Int. Workshop paper, Heidelberg Germany, 26/27 March 1998 (based on the Berlin Declaration- The International Conference of Ministers on Biological Diversity and Tourism, Berlin 6-8March 1997)
44. Catalogue of Exemplary Practices in Adventure Travel and Ecotourism, Pam Wright & Associates on behalf of the Canada Tourism Commission
45. The world Ecotourism Summit, final report, WTO in UNEP, Quebec city, Canada, 2002
46. Marketing Sustainable Tourism Products, United Nations Environment Programme and Regione Toscana, 2005
47. Trajnostna prometna politika v Sloveniji, Mednarodni posvet, Zbornik prispevkov, Cipra Slovenija, september 2005
48. Izhodišča za ureditev obalnega in priobalnega pasu v občini Piran, januar 2006
49. Zavod za zaposlovanje Koper, statistični podatki o zaposlitvah in usposabljanju na področju turizma